

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΧΩΡΑΦΑ -
ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Αρ. εικ. 45217

Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ 5

ΑΘΗΝΑ 1930

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΕΙΟ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", ΣΤΑΔΙΟΥ 50

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα ἔχουν τὴν ὑπογραφὴ τοῦ
κ. Ἀντων. Χωραφᾶ καὶ τὴ σφραγίδα τοῦ βιβλιο-
πωλείου τῆς «Ἑστίας».

Α. Χωραφᾶ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμη.

Ὁχτὼ αἰῶνες πρὶν γεννηθῇ ὁ Χριστός, ἓνα μικρὸ χωριουδάκι τῆς Ἰταλίας, μὲ λίγες καλύδες ἐπάνω σ' ἓνα λόφο, ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ μεγαλώνῃ, κατέβηκε ἀπὸ τὸ λόφο, ἀπλώθηκε στὶς γειτονικὲς κοιλάδες καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε πολιτεία ἑξουσιастή. Μὲ τὸ δυνατὸ τῆς χέρι ἄρπαξε τίς γύρω χώρες καὶ ἄλλες ἀκόμη μακρινότερες, καὶ στὸ τέλος μιὰ μέρα τὸ μικρὸ χωριὸ κατώρθωσε νὰ καταχτήσῃ ὅλη τὴν κατοικημένη γῆ γύρω ἀπὸ τὴ Μεσόγειο καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ ὅλο τὸ γνωστὸ τότε κόσμον.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ χωριὸ ἦταν ἡ Ρώμη. Ὁ λόφος ὅπου πρωτοχτίστηκε ἡ Ρώμη ἦταν ὁ Παλατίνος. Τὸ ποτάμι ποὺ κυλοῦσε τὰ θοὰ νερά του πλάι στὸν Παλατῖνο ἦταν ὁ μεγάλος Τίβερης.

Τώρα θὰ ρωτήσῃ κανεὶς : Πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἓνα μικρὸ χωριὸ νὰ γίνῃ ἔτσι δυνατὸ ποὺ νὰ κυριαρχήσῃ σὲ ὅλο σχεδὸν τὸν κόσμον ;

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε, γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἔχτισαν πρῶτοι τὰ καλύβια τοὺς ἀπάνω στὸν Παλατινο εἶχαν ξεχωριστὲς ἀρετές· Βρῆκαν μὲ τὸν καιρὸ ἀρχηγοὺς καλοὺς, ἔκαμαν νόμους δίκαιους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν αὐστηρά, δούλευαν πολὺ, δὲν ἔχαναν τὸν καιρὸ τοὺς σὲ διασκεδάσεις, ζοῦσαν μὲ οἰκονομία καὶ προπάντων κατάλαβαν, πὼς τότε μονάχα καλοπερνοῦν τὰ ἄτομα, ὅταν ἡ πατρίδα τοὺς εἶναι εὐτυχισμένη. Αὐτὸ τοὺς ἔκαμε νὰ θυσιάσουν πολλὰς φορὲς τὴν προσωπική τους ὠφέλεια γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων. Μὲ ἄλλα λόγια αὐτὸ τοὺς ἔκαμε ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τοὺς πρὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. Ἔτσι κατῴρθωσαν νὰ κυριαρχήσῃ ἡ Ρώμη σὲ ὅλο τὸν κόσμον.

Εἶπαμε πὼς τὸ ἄπλωμα αὐτὸ τῆς Ρώμης ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ. Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλη τὴ χώρα ποὺ εἶχε γύρω της, τὸ Λάτιο.

Ἐπειτα πῆρε ὅλη τὴν ἄλλη Ἰταλία. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Ἰταλία πῆρε τὴ Σικελία καὶ δὲν ἄργησε νὰ πάρῃ τὴν Ἀφρική, τὴν Ἰσπανία, τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο, τὴ Μικρὴ Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴ Γαλλία καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἀγγλία.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἀγαποῦσαν μόνο τὰ ὅπλα τοὺς καὶ μάθαιναν καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου. Ἀκόμη ἤξεραν νὰ κυβερνοῦν καλὰ τὴ χώρα τοὺς καὶ μὲ τοὺς νόμους τοὺς σοφοὺς ποὺ εἶχαν κάμει, κατῴρθωσαν νὰ κυβερνοῦν καλὰ καὶ τοὺς λαοὺς ποὺ καταχτοῦσαν. Σὲ αὐτὰ δείχτηκαν μεγάλοι. Καθυστεροῦσαν ὅμως σὲ ἄλλα πολλὰ. Στὶς τέχνες, νὰ ποῦμε, καὶ στὰ γράμματα ἔμεναν τότε πίσω. Ἦταν τόσο περιορισμένη ἡ ζωὴ τοὺς καὶ ἀπλή, ποὺ δὲν ἔνιωθαν τέτοια ἀνάγκη. Ὅταν ὅμως μεγάλωσε τὸ κράτος τοὺς, ὅταν πῆραν τίς ἑλληνικὰς χώρες καὶ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τοὺς τὸν πολιτισμὸ ποὺ ἀνθοῦσε στὴν Ἑλλάδα, ἄρχισαν ν' ἀλλάζουν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοὺς.

Οἱ στρατηγοὶ τοὺς ἔφερναν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ μέρη στὴν Ἰτα-

Πολλά ἀγάλματα, ἀγγεία καὶ ἄλλα πολλὰ καλλιτεχνήματα γιὰ νὰ στολίζουν τὰ παλάτια τοῦς

Πολλοὶ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς συχνοὺς πολέμους ἔμεναν χρόνια ἐξέ-

Εἰκ. 1. Ἡ Ἰταλία.

κλήρα στὴν ἀνατολή, ἄλλοι στρατιῶτες καὶ ἄλλοι ἔμποροι, καὶ ζούσαν μὲ τοὺς Ἕλληνες μαζί.

Πολλοὶ πάλι Ἕλληνες πῆγαν στὴ Ρώμη. Ἄλλους τοὺς πῆραν οἱ Ρωμαῖοι δούλους καὶ ἄλλοι πῆγαν μόνοι τους, γιὰ νὰ ζητήσουν τύχη.

Στὴ Ρώμῃ ἄλλοι Ἕλληνες ἀνοίξαν σχολεῖα, ἔπου μάθαιναν τοὺς Ρωμαίους ἐλληνικὰ καὶ τοὺς ἐξηγοῦσαν τὰ ἐλληνικὰ βιβλία. Ἄλλοι τοὺς μάθαιναν ρητορικὴ καὶ ἄλλοι, μηχανικοὶ καὶ καλοὶ ἀρχιτέκτονες, ἔχτιζαν μεγάλα μνημεῖα καὶ χτίρια ποὺ ἔμειναν ἀθάνατα.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν νὰ διαβάζουν τὰ ἐλληνικὰ βιβλία, συνήθισαν νὰ καταλαβαίνουν τίς ἰδέες τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ θαυμάζουν ὅσα ἔργα κατασκευάζαν οἱ καλλιτέχνες τους, καὶ ἀρχισαν νὰ ζοῦν ὅπως οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ μιλοῦν στὰ σπῆτια τους ἐλληνικὰ.

Στὶς μεγάλες οἰκογένειες τῆς Ρώμης εἶχαν Ἕλληνες δασκάλους γιὰ τὰ παιδιὰ τους, καὶ ἅμα αὐτὰ μεγάλωναν τὰ ἔστελναν γιὰ νὰ σπουδᾶσουν στὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, στὴ Ρόδο καὶ σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις.

Αὐτὸ ἔκαμε ἓνα Ρωμαῖο νὰ εἰπῇ μιὰ φορὰ :

«Λένε πὼς ἡ Ρώμῃ κατάρχησε τὴν Ἑλλάδα, μὰ ἐγὼ βλέπω πὼς ἡ Ἑλλάδα κατάρχησε τὴ Ρώμῃ».

2. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Ρωμαῖοι πίστευαν ὅς πολλοὺς θεοὺς, τοὺς ἴδιους σχεδὸν ποὺ πίστευαν τότε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἀρχισε ἡ Ρώμῃ νὰ κυριαρχῇ στὸν κόσμον, στὴν Ἑλλάδα εἶχε προχωρήσει ἡ φιλοσοφία. Οἱ φιλόσοφοι τῆς εἶχαν κλονίσει τὴν πίστιν τῶν Ἑλλήνων στὴ θρησκεία τους καὶ πολλοὶ δὲν πίστευαν πιά καθόλου στοὺς θεοὺς. Ἔτσι καὶ οἱ Ρωμαῖοι παίρνοντας τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ πῆραν μαζί καὶ τὸ κακὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ἀπιστίαν στοὺς θεοὺς.

Ἡ ἀπιστία αὐτὴ διαδόθηκε σιγὰ σιγὰ σὲ ὁλόκληρον τὸ ρωμαϊκὸ

κράτος καὶ ἔτσι ἄρχισε ἡ παλιὰ θρησκεία νὰ γκρεμίζεται. Τὰ μαντεῖα σώπασαν καὶ δὲν ἔδιναν πιά, ὅπως ἄλλοτε, χρησμούς. Οἱ ναοὶ ἔμεναν ἔρημοι, χωρὶς πιστοὺς.

Στὰ χρόνια αὐτὰ φάνηκε στὰ βάθη τῆς ἀνατολῆς, στὴν Ἰουδαία, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἔφερε στὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν θρησκεία, ποὺ διαδόθηκε μὲ τὸν καιρὸ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

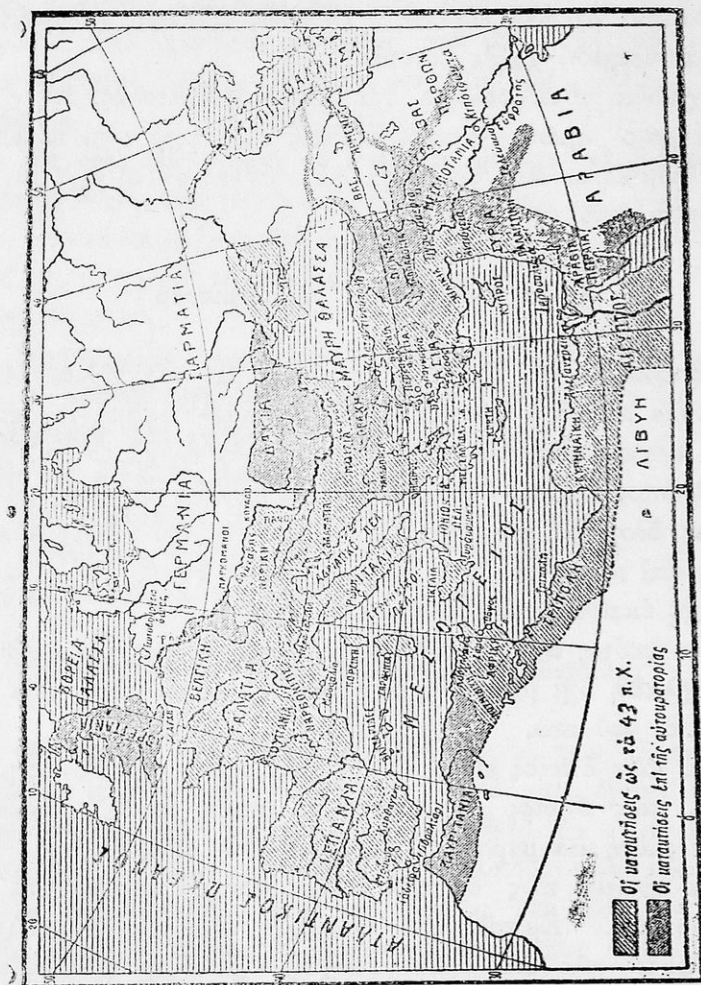
3. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ βρίσκεται στὰ εὐαγγέλια. Ὁ Ἰησοῦς δίδασκε πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει πρῶτα ν' ἀγαπᾷ τὸ Θεό, καὶ ἔπειτα ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους σὰν τὸν ἑαυτοῦ. Ἔλεγε πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει, ὅταν τὸν κακολογοῦν, νὰ συγχωρῇ τὸν ὑδριστὴν του μὲ ὅλη του τὴν καρδιά. Καὶ ὅταν τοῦ κάνουν κακὸ, νὰ μὴν κἀνὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο, παρὰ ν' ἀγαπᾷ ὅσους τὸν μισοῦν καὶ νὰ εὐεργετῇ ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔκαναν κακὸ.

Ἔλεγε ἀκόμη πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν καρδιά του καθαρή, δηλαδὴ ὄχι μόνον νὰ μὴν κἀνὴ τὸ κακὸ, παρὰ οὔτε νὰ τὸ βάζῃ κἀν στὸ νοῦ του.

Ἔλεγε πῶς ὅποιος εἶναι σπλαχνικὸς καὶ συμπονετικὸς μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πῶς ὅποιος εἶναι ταπεινός, ὑπομονετικὸς, φτωχὸς καὶ δίκαιος, θὰ πάρῃ μιὰ μέρα τὴν ἀνταμοιβὴν του ἀπὸ τὸ Θεό.

Ἔλεγε ἀκόμη πῶς ὁ Θεὸς εἶναι ὁ κοινὸς πατέρας γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐμπρὸς στὸ Θεὸ ὅλοι εἶναι τὸ ἴδιο. Δὲν ξεχωρίζουν οὔτε πλούσιοι οὔτε φτωχοί, οὔτε ἐλεύθεροι οὔτε δοῦλοι, οὔτε Ἕλληνες οὔτε Ἰουδαῖοι, οὔτε βάρβαροι. Ξεχωρίζουν μονάχα ὅσοι ἔχουν ἰστένην καρδιά τους καλωσύνη. Γι' αὐτοὺς, ἔλεγε, εἶναι φυλαγμένη μιὰ θέση στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ελ. 2. Ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης.

4. Πῶς διαδόθηκε ὁ χριστιανισμός.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀπλώθηκε γρήγορα. Δύο ἀφορμὲς βοήθησαν σ' αὐτό.

Πρῶτα γιατί ὁ χριστιανισμὸς μεταχειρίστηκε γιὰ γλῶσσα τοὺς ἑλληνικά, ποὺ τὰ μιλοῦσαν τότε σὲ πολλὰ μέρη καὶ σὲ δόκιμη σχεδὸν τὴν ἀνατολή.

Ἐπειτα γιατί οἱ Ῥωμαῖοι κυριαρχοῦσαν παντοῦ. Στὸ ἀπέραντο Ῥωμαϊκὸ κράτος οἱ λαοὶ δὲν ἦταν πιὰ χωρισμένοι μὲ σύνορα καὶ ἔτσι ὁ χριστιανισμὸς βρῆκε ἐλεύθερο τὸ δρόμο παντοῦ.

Στὴν Ἰουδαία καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἀσία, τῇ νέᾳ θρησκείᾳ τῇ διέσχον οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐλεγαν στοὺς Ἰουδαίους πῶς ἤρθε ὁ Μεσσίας ποὺ τὸν περίμεναν τόσα χρόνια οἱ προφῆτες τους. Ἔτσι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐγίναν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρῶτα χρόνια γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρῶτα Ἰουδαῖος.

Ὑστερα ὁμοῦς ἔπρεπε νὰ ἐμπόδισεν αὐτά, καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔρριξε πρῶτος ἦταν ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Παῦλος ἦταν Ἰσραηλῆτης, (κυνηγόουσε τοὺς χριστιανούς καὶ λεγόταν Σαῦλος.

Κάποια μέρα ὁμοῦς, ἐνῶ πήγαινε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Δαμασκὸν γιὰ νὰ πιᾷ τὸν τοῦ χριστιανούς ποὺ ἦταν ἐκεῖ, στὸ δρόμο ἔξαφνα ἓνα σύννεφο φωτεινὸ τὸν τριγύρισε μὲ τὴ λάμψη του.

Ὁ Παῦλος σωριάστηκε χάμω ζαλισμένος καὶ τότε ἤκουσε μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ποὺ τοῦ ἔλεγε :

«Σαούλ, Σαούλ, γιατί με καταδιώκεις; Ἐγὼ εἰμαι ὁ Χριστὸς καὶ μὴν κοπιᾷζης ἄδικα».

Ἀπὸ τότε ὁ Σαῦλος ἔγινε Χριστιανός, πήρε τὸ ὄνομα Παῦλος καὶ ἀποφάσισε νὰ κηρύξῃ στὸν κόσμον τὴ νέα ἀληθινὴ θρησκεία.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν πῆγε στὴ Συρία, στὴν Ἀραβία, στὴν Κύπρο, στὴ Μ. Ἀσία, στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Σὲ ὅλες αὐτὲς τίς χώρες δίδασκε τὸ χριστιανισμὸ καὶ ἔβριζε ἐκκλησίες τῆς νέας θρησκείας. Στὴν Ἀθήνα μίλησε ἀπὸ τὸν Ἀρειο Πάγο καὶ μερικοὶ Ἀθηναῖοι πίστεψαν τότε στὸ Χριστό, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Ὑστερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πῆγε ὁ Παῦλος νὰ κηρύξῃ στὴ Ρώμῃ, ἐκεῖ ὅμως τὸν ἐθανάτωσαν.

Ὁ Παῦλος κήρυξε τὸ χριστιανισμὸ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.

5. Οἱ πρῶτες ἐκκλησίες.

Παντοῦ ὅπου διαδόθηκε ὁ χριστιανισμός, οἱ χριστιανοὶ μαζεύονταν κάθε μέρα σ' ἓνα ὀρισμένο σπίτι καὶ ἔψελναν ὕμνους στὸ Θεό. Ἀμα τελείωνε ἡ ἀκολουθία αὐτή, κάθιζαν ὅλοι σὲ κοινὸ δεῖπνο, τὴν ἀγάπη. Ὁ σύλλογος αὐτὸς τῶν χριστιανῶν σὲ κάθε πόλῃ λεγόταν ἐκκλησία.

Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ὅσοι πήγαιναν στὴν ἴδια ἐκκλησία, ἦταν ἀναμεταξύ τους σὺν ἀδέρφια καὶ προσπαθοῦσαν μὲ τὰ ἔργα τους νὰ φαίνονται χρήσιμοι στοὺς φτωχοὺς καὶ νὰ παρηγοροῦν τοὺς ἀρρώστους.

Οἱ πρὸ ἐπίσημοι ἀπ' αὐτοὺς, οἱ πρεσβύτεροι, διεύθυναν τὴ χριστιανικὴ κοινότητα καὶ ἔκαναν τίς ἱερὲς τελετές.

Ἀπάνω ἀπ' αὐτοὺς σὲ κάθε μεγάλη πόλῃ ἦταν ἓνας ἀνώτερος ἀρχηγός, ὁ ἐπίσκοπος.

Ἡ ἐκκλησία κάθε τόπου ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τίς ἄλλες,

ὅλες ὁμῶς μαζί ἦταν ἐνωμένες μὲ τὴν ἴδια πίστιν καὶ συναποτελοῦσαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

6. Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν.

Γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ οἱ Ρωμαῖοι μέσα στὸ κράτος τους ἀφῆναν κάθε λαὸ ἐλεύθερο νὰ ἔχῃ τὴ δική του θρησκείαν. Ὅταν τὸν ὑποδούλωναν, ἔπαιρναν στὴ Ρώμῃ καὶ τοὺς θεοὺς του. Στὰ χρόνια μάλιστα τοῦ Αὐγούστου ἰδρύθηκε στὴ Ρώμῃ ἕνας ναός, τὸ Πάνθεο, γιὰ νὰ λατρεύονται μέσα σ' αὐτὸν οἱ θεοὶ ὅλων τῶν λαῶν ποὺ ἀνῆκαν στὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Μαζί ὁμῶς μὲ τοὺς θεοὺς οἱ Ρωμαῖοι λάτρευαν καὶ τοὺς αὐτοκράτορες τους. Ὅταν πέθαιναν δηλαδὴ οἱ αὐτοκράτορες, τοὺς προσκυνοῦσαν σὰ θεοὺς. Τὸ ἴδιο ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ οἱ ὑποταγμένοι στοὺς Ρωμαίους. Ἡ λατρεία αὐτὴ στοὺς αὐτοκράτορες ἔδειχνε τὴν ὑποταγὴν ὅλων τῶν λαῶν στὴν αὐτοκρατορία, καὶ ἂν κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ σεβαστῇ σὰ θεοὺς τοὺς πεθαμένους αὐτοκράτορες, τὸν εἶχαν γιὰ προδότη, καὶ αὐτὸ τὸ ἔπαιρναν γιὰ κακούργημα ποὺ εἶχε βαρεῖν τὴν τιμωρίαν.

Οἱ χριστιανοὶ ὁμῶς ἂν καὶ πιστοὶ ὑπῆκοι σὲ ὅλα τὰ ἄλλα, δὲ μποροῦσαν νὰ λατρεύουν καὶ τοὺς αὐτοκράτορες σὰ θεοὺς. Αὐτὸ ἔκαμε νὰ τοὺς θεωρῇ τὸ κράτος προδότες. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ αὕτῃ ἄρχισαν οἱ διωγμοί.

Ἐγιναν σὲ διάφορες ἐποχὲς ὡς δέκα τέτοιοι διωγμοί. Οἱ πρὸ σκληροὶ ἔγιναν ἀπὸ δύο αὐτοκράτορες, ἀπὸ τὸ Νέρωνα καὶ τὸ Διοκλητιανό.

Τί φοβερὰ βασανιστήρια δοκίμασαν στοὺς διωγμοὺς αὐτοὺς ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ! Καὶ ὁμῶς πέθαιναν μὲ γενναιότητα καὶ ὑπομονή, γιὰ νὰ μείνουν σταθεροὶ στὴν πίστιν τους. Αὐτοὶ

είναι πού λέμε οί μάρτυρες. Μὲ τὸ αἷμα τους στερεώθηκε ἡ ἐκκλησία.

Οἱ αὐτοκράτορες πίστευαν πὼς μὲ τοὺς διωγμοὺς θὰ λιγόστευαν οἱ χριστιανοί. Ἀντὶ ὅμως νὰ λιγοστέψουν πλῆθαιναν πολὺ καὶ ἀπλώθηκε σὲ ὅλη τὴν αὐτοκρατορία ὁ χριστιανισμός, ἔτσι πού εἶχε πιά παντοῦ χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Καὶ καθὼς εἶχαν ὅλες οἱ ἐκκλησίες ἀναμεταξύ τους συνεννόησι, οἱ χριστιανοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἔχουν κάτι σὰν ἰδιαιτέρου κράτος μέσα στὸ ρωμαϊκό. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες κατὰλαβε τότε τὴ δύναμη ἔκρυβε μέσα του ὁ χριστιανισμός καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ. Αὐτὸς ἦταν ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

7. Ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ ρωμαϊκὸ κράτος γιὰ νὰ νὰ εἶναι πιὸ εὐκολὴ ἢ διοίκησή του, ἦταν χωρισμένο σὲ τέσσερα μεγάλα μέρη, τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του αὐτοκράτορα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Κωνσταντῖος ὁ Χλωρὸς πού βασιλεὺς στὴ Γαλατία. Αὐτοῦ γιὸς ἦταν ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Ὅταν πέθανε ὁ Κωνσταντῖος, ὁ στρατὸς ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸ γιό του, τὸν Κωνσταντῖνο. Οἱ ἄλλοι ὅμως αὐτοκράτορες, πού ἦταν στὰ τρία ἄλλα μέρη τοῦ κράτους, δὲν ᾔθελαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Κωνσταντῖνο καὶ ἄρχισε ἀναμεταξύ τους πόλεμος ἐμφύλιος.

Μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου ἦταν ἡ Ἀγία Ἑλένη, χριστιανὴ ἀπὸ πρὶν. Ἀπὸ τὴ μητέρα του ᾔξερε ὁ Κωνσταντῖνος πόσο εἶχε ἀπλωθῇ ὁ χριστιανισμός στὸ κράτος καὶ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τοὺς χριστιανοὺς γιὰ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς του.

Λένε μάλιστα πὼς πρὶν ἀρχίσῃ κάποια μάχη εἶδε στὸν οὐρανὸ

Ένα φωτερό σταυρό με αυτά τὰ λόγια : «έν τούτῳ νίκα», δηλαδή, με τὸ σταυρό μονάχα θὰ νικήσης. Ὅμοιο τέτοιο σταυρό ἔβαλε ὁ Κωσταντῖνος σὲ μιὰ σημαία ποὺ ὀνομάστηκε λάβαρο, καὶ τέτοιο ἐνθουσιασμό σκόρπισε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στοὺς στρατιῶτες του, ποὺ ἦταν οἱ περισσότεροι χριστιανοί, ὥστε κέρδισε τὴ μάχη. Ἀπὸ

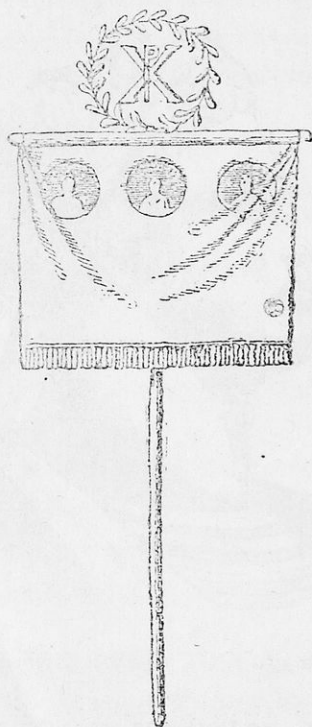
Εἰκ. 3. Ὁ μέγας Κωσταντῖνος.

τότε ὁ Κωσταντῖνος κατῴρθησε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας σὲ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὅταν ἔμεινε μόνος ὁ Κωσταντῖνος, ἐπιζήτησε καὶ κατῴρθησε δυὸ νεωτερισμοὺς ποὺ ἄλλαξαν τὴν ὄψη τοῦ κόσμου : Ἐκαμε τὸ χριστιανισμὸ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους καὶ ἔκαμε νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τὴν Κωσταντινούπολη.

8. Ὁ χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζεται ἐπίσημη
θρησκεία τοῦ κράτους.

Μὲ ὅλη τὴν προστασία ποὺ ἔδωσε ὁ Κωνσταντῖνος στὸ χριστιανισμό, δὲ βαπτίστηκε χριστιανὸς παρὰ μόνο τὴν παραμονή τοῦ θανάτου του. Ἰποστήριξε ὅμως μὲ ὅλη του τὴν καρδιά τὴ νέα θρη-

Εἰκ. 4. Τὸ λάβαρο.

σκεία. Πρῶτα πρῶτα ἔδωσε στοὺς χριστιανοὺς τὴν ἄδεια νὰ κάνουν ἐλεύθερα τίς ἀκολουθίες τους. Ἐπειτα τοὺς παραχώρησε ὅλα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ποὺ τοὺς εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν

διωγμῶν. Οἱ χριστιανοὶ μπορούσαν τώρα νὰ παίρνουν δημόσιες θέσεις καὶ ἀξιώματα. Τέλος ἔδωσε διαταγὴ νὰ μὴν ἐργάζωνται τὰ δικαστήρια τὴν Κυριακὴ, ἐπειδὴ ἡ Κυριακὴ ἦταν ἱερὴ ἡμέρα γιὰ τοὺς χριστιανούς. Μὲ τὴ διαταγὴ πιά αὐτὴ ἀναγνώρισε ὁ Κωσταντῖνος τὸ χριστιανισμὸ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους του.

Ἀφοῦ ὅμως πῆραν τὰ δικαιώματα αὐτὰ οἱ χριστιανοί, ἄρχισαν νὰ συζητοῦν καὶ νὰ φιλονικεῖν μεταξύ τους. Παρουσιάστηκαν δηλαδὴ πολλοὶ μὲ διαφορετικὴ γνώμη σὲ σπουδαῖα ζητήματα τῆς νέας θρησκείας καὶ αὐτοὶ ὀνομάστηκαν αἰρετικοί. Ἔτσι οἱ Χριστιανοὶ χωρίστηκαν μὲ τὶς αἵρέσεις.

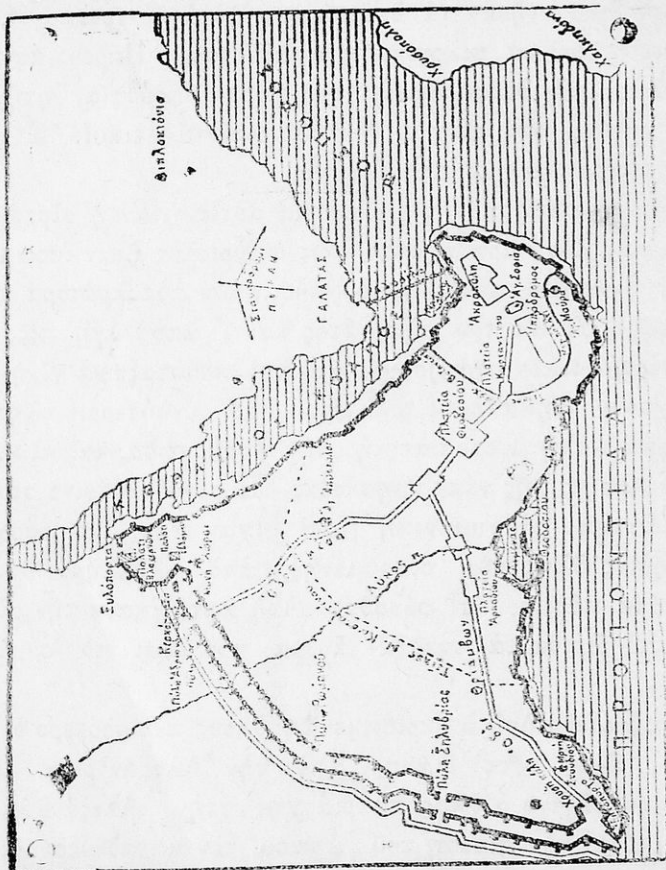
Ἡ πρὶν γνωστὴ ἀπὸ τὶς αἵρέσεις αὐτὲς ἦταν ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρείου. Αὐτὸς δὲν παραδεχόταν πὺς ὁ Χριστὸς ἦταν ἴσος μὲ το Θεό.

Οἱ διχογνωμίες αὐτὲς ἀνησυχοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα ποὺ ἤθελε νὰ ἔχη τάξη σὲ ὅλο του τὸ κράτος καὶ ν' ἀπορρῶγῃ τὶς ταραχές. Γιὰ νὰ φέρῃ λοιπὸν τὴν ἡσυχία στὸ λαὸ, πρότειξε νὰ γίνῃ σύνοδος, νὰ συναχτοῦν δηλαδὴ οἱ ἀνώτεροι καὶ καλύτεροι κληρικοὶ στὴ Νίκαια, μιά πόλη μικρασιατικὴ στὴν Προποντίδα, καὶ νὰ κενονίσουν τὶς λεπτομέρειες τῆς νέας θρησκείας. Ἡ σύνοδος ἔγινε στὰ 325 μ. Χ. Ὄνομάστηκε οἰκουμενικὴ γιατί εἶχαν πάει ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ ὁλόκληρο δηλαδὴ τὸ γνωστὸ τότε κόσμο. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καὶ ὥρισε τὰ πρῶτα ἄρθρα ποὺ ἔχει τὸ σύμβολο τῆς πίστεως.

Στὴ σύνοδο αὐτὴ διακρίθηκε ἀπ' ὅλους περισσότερο ὁ Ἀθανάσιος, ἕνας νέος διάκος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀργότερα ὁ Ἀθανάσιος ἔγινε ὁ ἴδιος πατριάρχης στὴν Ἀλεξάνδρεια. Πολέμησε καὶ τότε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου, τὸν καταδίδωξαν ὅμως πολλοὶ οἱ αὐτοκράτορες ποὺ βασίλευσαν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κωσταντῖνο, γιατί αὐτοὶ ὑποστήριζαν τὸν ἀρειανισμό.

9. Ἡ Κωνσταντινούπολη.

Τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα ποὺ ἔκαμε ὁ Κωνσταντῖνος, ἦταν ποὺ ἄλλαξε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ στὴ θέση τῆς Ρώμης ἔκαμε πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη.

Εἰς 5. Ἡ Κωνσταντινούπολη.

Τῇ μεταβολῇ αὐτῇ τὸν ἀνάγκασαν νὰ τὴν κάμῃ αἰτίες πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἔπρεπε νὰ βρίσκεται κοντὰ στὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὐφράτη, γιατί πέρα ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς κατοικοῦσαν βάρβαροι ποὺ μπορούσαν ν' ἀπειλήσουν τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὸ παλιὸ Βυζάντιο, τὸ μέρος δηλαδὴ ποὺ ἱδρύθηκε ἡ νέα πρωτεύουσα, εἶχε τὸ χάρισμα αὐτό, νὰ βρίσκεται κοντὰ σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ἔτσι τὸ κράτος μπορούσε εὐκολώτερα νὰ φυλαχτῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἐπειτα ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε τὸν Κεράτιο κόλπο, ἓνα λιμένα πολὺ ἀσφαλισμένο κι εὐκολο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν, καὶ μιὰ θαυμάσια θέσιν στὸ σημεῖο ποὺ ἐνώνουνται δύο μεγάλοι κόσμοι, ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία.

Δὲν ἦταν ὅμως μόνο οἱ πολιτικὲς αὐτὲς αἰτίες ποὺ ἔκαμαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ προτιμήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ πρωτεύουσα. Ἦταν ἡ πιὸ κατάλληλη γιὰ τὴ νέα θρησκεία. Στὴ Ρώμῃ ὁ χριστιανισμὸς ἦταν ἀκόμη δύσκολο νὰ προκέψῃ γιατί ἡ παλιὰ πρωτεύουσα ἦταν γεμάτη ναοὺς καὶ ἀγάλματα τῶν θεῶν τῆς παλαιᾶς θρησκείας.

Τώρα στὴν Κωνσταντινούπολη ἔχτισε ὁ Κωνσταντῖνος καινούργιες ἐκκλησίαις χριστιανικὲς, μεγάλα παλάτια, ἀγορὲς, ἱπποδρόμια, λουτρὰ καὶ στόλισε τὴ νέα πόλιν μὲ σπάνια καλλιτεχνήματα ποὺ τὰ ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ νέα πρωτεύουσα πῆγε καὶ ὁ ἴδιος μὲ ὅλην του τὴν ἀδελφὴ καὶ κατοίκησε. Ἐκεῖ πῆγαν καὶ πολλοὶ Ρωμαῖοι εὐγενεῖς καὶ πλῆθος ἄλλο ἀπὸ τίς γειτονικὲς χώρες.

10. Τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἦτορ' ἀπὸ βασιλεία τριάντα χρόνων πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος στὰ 337.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του ὁ παλιὸς κόσμος ἄλλαξε ὅψη μὲ τὸ χριστιανισμὸ. Τόσο οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ τους ὥς Χωραφᾶ—Ποταμιάνου, Ἱστορία Ε' Δημοτικοῦ, ἐκδ. 5

καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀκολούθησαν τὰ νέα διδάγματα τοῦ ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιο.

Γιὰ τὸν ἐλληνισμό τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει ἀκόμη πῶς μεγάλη ἀξία. Ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους — καὶ κράτος ρωμαϊκὸ ἦταν τότε ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ κόσμος — βρισκόταν μέσα σὲ χώρες ἐλληνικές. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ γίνῃ γρήγορα ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατορία ἐλληνική. Τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος ἄρχισε νὰ ξαναζῇ.

Γιὰ τὴν ὑποστήριξη ποὺ ἔδωσε ὁ Κωνσταντῖνος στὸ χριστιανισμὸ οἱ χριστιανοὶ τὸν ἀνακήρυξαν ἅγιο καὶ γιὰ τὴν ὑπηρεσία ποὺ πρόσφερε στὸν ἐλληνισμό οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔδωσαν τὸ ἐπίθετο μεγάλος.

11. Ὁ μεγάλος Θεοδοσίος.

Ὅταν πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος ἄρχισαν πάλι οἱ χριστιανοὶ νὰ φιλονικεῖν μεταξύ τους. Οἱ ἄρειανοὶ πῆραν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς βασιλεῖς ποὺ ἀνέβηκαν στὸ θρόνο ἔπειτα ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο, καὶ ἔτσι ἄρχισε μιὰ πάλῃ μὲ τοὺς ἄρειανούς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοὺς ὀρθοδόξους ἀπὸ τὸ ἄλλο. Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν διακρίθηκε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καισάρειας Βασίλειος. Ὁ Βασίλειος ἦταν πολὺ μορφωμένος, εἶχε σπουδάσει στὴν Ἀθήνα καὶ ὕστερα ἔγινε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια. Ἐκεῖ κατῴρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας ἐναντίον τῶν ἄρειανῶν καὶ νὰ ἀγωνιστῇ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη.

Κοντὰ ὅμως στὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου παρουσιάστηκε καὶ ἄλλη αἵρεση, τοῦ Μακεδονίου. Ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ πολλοὶ εἰδωλολάτρες, καὶ μάλιστα στὴ μεσημβρινή Ἑλλάδα. Οἱ αἵρετικοὶ αὐτοί, καθὼς καὶ ὅσοι εἶχαν μείνει πιστοὶ στὴν παλιὰ θρησκεία, ἔφερναν μεγάλη

ἀνησυχία στὸ κράτος, ὥσπου παρουσιάστηκε ὁ Θεοδόσιος ἕνας βασιλέας ποὺ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλη τὴν ὀρθοδοξία καὶ νὰ ἡσυχάσουν οἱ λαοί.

Ὁ Θεοδόσιος ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 370. Ἐκαμε ἀμέσως πατριάρχη τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο, ρήτορα ὀνομαστὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ προστάτη τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἐπειτα κάλεσε νέα οἰκουμενικὴ σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου καὶ συμπλήρωσε τὸ σύμβολο τῆς πίστεως, ἀφοῦ πρόσθεσε πέντε ἄρθρα ἀκόμη στὰ πρῶτα, ποὺ εἶχε ὀρίσει ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος τῆς Νίκαιας.

Ἀκόμη, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ὀρθόδοξη θρησκεία, ὁ Θεοδόσιος καταδίδωξε τοὺς εἰδωλολάτρες, ἐμπόδισε τὶς παλιὰς θυσίαι καὶ ἔκλεισε τοὺς ναοὺς των. Ἐγίνε ὁμως καὶ ἕνα μεγάλο κακὸ ἀπὸ τὸ φανατισμὸ τῶν μοναχῶν, καταστράφηκαν πολλὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ ὑποστήριξη ποὺ ἔκαμε στὸ χριστιανισμὸ ὁ Θεοδόσιος ὠνομάστηκε μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

1. Τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὅλες οἱ χώρες τῆς ἀνατολῆς ὅσες ὑποτάχτηκαν στοὺς Ρωμαίους, ἀπὸ τὸ Ἀδριατικὸ πέλαγος ὡς τὸν Εὐφράτη ποταμὸ, ἦταν ἐξελληνισμένες.

Πρῶτα πρῶτα οἱ παλιᾶς ἐλληνικῆς ἀποικίαι καὶ ὕστερα ὁ μέγας Ἀλέξανδρος μὲ τις κατακτήσεις του καὶ τὰ κράτη ποὺ ἔκαμαν οἱ διάδοχοί του, εἶχαν διαδώσει στὴν ἀνατολὴ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ. Ἐπειτα, ὅταν πῆγαν ἐκεῖ οἱ Ρωμαῖοι, ὄχι μόνο δὲ θέλησαν νὰ πολεμήσουν τὸν ἐλληνικὸ αὐτὸν πολιτισμὸ, παρὰ τὸν πῆραν καὶ οἱ ἴδιοι. Τέλος ὁ χριστιανισμὸς εἶχε γίνει αἰτία ν' ἀπλωθῇ περισσότερο καὶ νὰ στερεωθῇ πιδὸ πολὺ ὁ ἐλληνισμὸς στὴν ἀνατολὴ. Τὰ εὐαγγέλια καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἱερὰ βιβλία ποὺ διδασκαν στοὺς λαοὺς τῇ νέᾳ θρησκείᾳ ἦταν γραμμένα ἐλληνικά.

Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς αἰτίαι τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦταν ἐλληνικόν. Γιὰ νὰ γίνῃ καὶ χωριστὸ ἐλληνικὸ κράτος δὲ χρειαζότανε παρὰ ἓνα κέντρο πολιτικὸ καὶ ἀκόμη νὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ κράτους. Τὸ κέντρο εἶχε γίνει ἀπὸ τὸ μέγαλο Κωνστανῖνο καὶ ἦταν ἡ Κωνσταντινούπολη. Ὁ χωρισμὸς ἐγένε ἀπὸ τὸ μεγάλο Θεοδοσίον.

Ὅταν πέθανε ὁ Θεοδοσίος μοίρασε τὸ κράτος του στὰ δύο τοῦ παιδιὰ, τὸν Ἀρκάδιον καὶ τὸν Ὀνώριον. Στὸν πρῶτον ἔδωσε τὸ ἀνα-

τολικό μέρος, στο δεύτερο το δυτικό. Το δυτικό, έπειτα από το χωρισμό αυτόν, έζησε μόλις ένα αιώνα. Γερμανικοί λαοί μπήκαν σ' αυτό, το κυρέψαν και σχημάτιζαν απ' αυτό διάφορα γερμανικά κράτη. Τα κράτη αυτά αργότερα με τον καιρό πήραν τη λατινική γλώσσα με το ρωμαϊκό πολιτισμό που είχαν οι παλαιοί κάτοικοι, και δέχτηκαν και το χριστιανισμό. Το ανατολικό ρωμαϊκό κράτος όμως από την εποχή εκείνη παίρνει σιγά σιγά την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του και γίνεται κράτος ελληνικό και χριστιανικό. Τα δυο μεγάλα στηρίγματα του είναι ο ελληνισμός και ο χριστιανισμός, δηλαδή η ελληνική γλώσσα και η χριστιανική θρησκεία. Έτσι κατώρθωσε να ζήσει λαμπρά και ένδοξα περισσότερα από χίλια χρόνια.

Για αρκετό καιρό το κράτος εξακολουθούσε να λέγεται ρωμαϊκό και οι κάτοικοί του Ρωμαίοι. Αυτό γινόταν γιατί το όνομα Έλληνες είχε χάσει την αληθινή του σημασία και σήμαινε μόνο τους ειδωλολάτρες. Γι' αυτό ως σήμερα ακόμη λέγεται πατριάρχης Ρωμαίων ο πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη και Ρωμιοί οι Έλληνες. Η γλώσσα όμως που μιλούσαν οι κάτοικοι σ' αυτό το κράτος και οι συνήθειες της ζωής ήταν ελληνικές. Στα σχολεία μάθαιναν τα ελληνικά, σπουδασμένοι ήταν όσοι είχαν ελληνική παιδεία, και οι τέχνες ακόμα είχαν ελληνικό χαρακτήρα. Στο τέλος καθαυτό ελληνική έγινε και η εκκλησία. Στις ακολουθίες μεταχειρίζονταν την ελληνική γλώσσα και οι λειτουργοί της εκκλησίας είχαν μόρφωση ελληνική. Χ

2. Η ελληνική παιδεία και οι τρεις ιεράρχες.

Η ελληνική παιδεία στα χρόνια αυτά είναι πολύ προωδυμένη σε όλες τις ελληνικές χώρες της ανατολής, μα και είναι πολύ στενά ένωμένη με τη χριστιανική πίστη. Σχολεία για την εκπαί-

δευση τῶν μικρῶν παιδιῶν χρησιμεύουν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ διδάσκονται τὰ παιδιὰ ἀπὸ μοναχοῦς ἢ ἱερεῖς ἀνάγνωση, γραφή καὶ ἀριθμητική, καὶ διαβάζουν τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων. Κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος ὅμως ἔπρεπε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ ἔχῃ διαβάσει τοὺς κυριώτερους Ἑλλήνες συγγραφεῖς. Τὴ μόρφωση αὐτὴ ἔπαιρναν σὲ σχολεῖα ἀνώτερα ἰδιωτικὰ πληρώνοντας διδασκτρα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ εἶχαν καὶ ἀνώτερες φιλοσοφικὲς σχολὲς στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Βηρυτό, στὴ Γάζα, στὴν Τύρο καὶ μάλιστα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ μάλιστα ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ 425 ἓνα ἀνώτερο σχολεῖο σὰν τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, τὸ πανδιδακτήριον. Τὸ πανδιδακτήριον αὐτὸ εἶχε τριάντα δασκάλους καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ δεκαπέντε δίδασκαν ἑλληνικὰ.

Στὶς φιλοσοφικὲς αὐτὲς σχολὰς σπούδαζαν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἔπαιρναν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὰ ὅπλα γιὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς αἵρετικούς καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ὀρθοδοξίαν. Στὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας σπούδασε ὁ μεγάλος Ἀθανάσιος, ποὺ νίκησε στὴν πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδο τὸν Ἀρειο. Στὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν σπουδάσει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ μεγάλος Βασίλειος, ποὺ πολέμησαν τοὺς αἵρετικούς. Ἀπὸ τὸν περίφημον Ἑλληνα φιλόσοφον Λιβάνιον εἶχε μάθει τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τῆς ἐκκλησίας, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποὺ χίτησε τίς καταχρήσεις τῶν βασιλέων.

Ὁ Χρυσόστομος ἔγινε στὴν ἀρχὴ ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Ἀντιόχεια. Γρήγορα ὅμως ἀκούσθηκε ἡ μεγάλη του ρητορικὴ ἀξία καὶ τὸν κάλεσαν νὰ γίνῃ πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ δὲ μπορεῖ νὰ βλέπη τίς καταχρήσεις ποὺ γίνονταν στὸ παλάτι καὶ

ἀπὸ τὸν κλῆρον καὶ ἄρχισε μὲ τὴ δυνατὴ του γλῶσσα νὰ τίς καυτη-
ριάξη. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ πάθῃ πολλά. Δύο φορές τὸν ἐξώρισαν
καὶ στὸ τέλος πέθανε στὴν ἐξορία. Ἡ ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε
ἅγιο, καθὼς καὶ τὸ Βασίλειο καὶ τὸ Γρηγόριο.

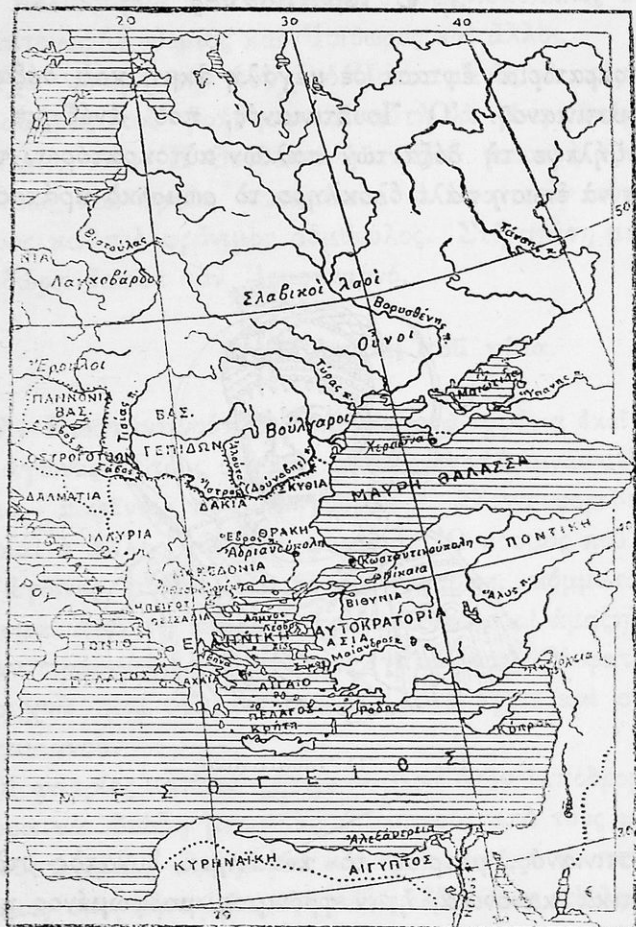

Εἰκ. 7. Οἱ τρεῖς ἱεράρχες.

Τὴ μνήμη τῶν τριῶν αὐτῶν ἱεραρχῶν τὴ γιορτάζει ἡ ἐκκλη-
σία ἰδιαίτερα γιὰ τὸν καθένα καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς μαζὶ στὶς 30 Ἰα-
νουαρίου. Μὲ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία καὶ τὴν ἀρετὴ τους, καθὼς
καὶ μὲ τοὺς λόγους καὶ μὲ τὰ βιβλία τους διδάξαν τὸ χριστιανικὸ
κόσμο καὶ στερέωσαν τὴ χριστιανικὴ πίστι. Γι' αὐτὸ ὠνομάστηκαν
διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης. X

Εἰκ. 6. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ

δυτικά κράτη σὸν 5 μ. Χ. αἰῶνα.

3. Ὁ Ἰουστινιανός.

Ἡ αὐτοκρατορία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ καὶ δόξα στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανός, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 518, ζήτησε τὴ δόξα τῶν παλιῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης καὶ θέλησε νὰ ἐνώση πάλι ὁλόκληρο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Εἰκ. 8. Ὁ Ἰουστινιανός.

Ὁ Ἰουστινιανός, μέτριος τὸ ἀνάστημα, δυνατὸς στὸ σῶμα μὲ χαρακτηριστικὰ κανονικά, ἦταν φρόνιμος, μορφωμένος καὶ ἐργατικός. Προπάντων ὅμως ἦταν φοβερὰ φιλόδοξος. Ὠνειρευόταν νὰ κάμῃ μεγάλα ἔργα γιὰ νὰ δοξαστῇ, καὶ ἀληθινὰ τὸ κατώρθωσε, ὅχι μόνο μὲ τὴν προσωπικὴ του ἀξία, παρὰ καὶ γιατί εἶχε τὴν τέχνη νὰ βρίσκῃ γιὰ κάθε ἔργο τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαμαν τὰ κατορθώματα καὶ τὸν ἐβόηθησαν νὰ δοξαστῇ ἦταν οἱ στρα-

τηγοί Βελισσάριος και Ναρσής, ὁ νομοδιδάσκαλος Τριβωνιανός, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος και Ἰσίδωρος και ἄλλοι.

Εἶχε ἀκόμη τὴν τύχη ὁ Ἰουστινιανός νὰ κάμη γυναῖκα του τῇ Θεοδώρα, ποὺ βοήθησε και αὐτὴ νὰ γίνῃ ἀκόμη λαμπρότερη ἢ βασιλεία του. Ἡ Θεοδώρα ἦταν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια. Ἐξυπνη, ὁμως και ὠραία κατώρθωσε νὰ εἶναι στὸν αὐτοκράτορα ὁ πιστότερος και πιδ φρόνιμος σύμβουλος. Στὴ στάση μάλιστα τοῦ νίκα ἡ Θεοδώρα ἔσωσε τὸν Ἰουστινιανό.

4. Ἡ στάση τοῦ νίκα.

Στὴν Κωνσταντινούπολη ἔκαναν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀρματοδρομικοὺς ἀγῶνες. Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς παράβγαιναν στὸ δρόμο ἀπὸ δύο ἀμάξια. Ἐκεῖνοι ποὺ ὠδήγοῦσαν τ' ἄλογα φοροῦσαν ὁ ἓνας πράσινα και ὁ ἄλλος γαλάζια φορεσιά. Ὁ κόσμος ποὺ παρακολουθοῦσε τοὺς ἀγῶνες μοιραζόταν σὲ δυὸ φατρίες, κόμματα, ποὺ ἔπαιρναν τ' ὄνομα ἀπὸ τὴ φορεσιά ποὺ φοροῦσαν οἱ ἀμαξηλάτες, και τοὺς ἔλεγαν πράσινους και βένετους (γαλάζιους). Οἱ φατρίες ἀνακατεῦνταν συχνὰ και στὰ πολιτικά. Αὐτὸ ἔγινε και στὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Οἱ φατρίες κάποτε ζήτησαν μέσα στὸν ἵππόδρομο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ διώξῃ μερικοὺς ὑπουργοὺς ποὺ τοὺς μισοῦσε ὁ κόσμος. Ὁ Ἰουστινιανός ἀρνήθηκε και τότε βγήκε τὸ πλῆθος ἀπὸ τὸν ἵππόδρομο, σκορπίστηκε στὴν πόλη, ἐξερέθισε τὸ λαὸ κι ἔτσι σηκώθηκε μεγάλη ἐπανάσταση.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ πῆρε τ' ὄνομα στάση τοῦ νίκα, γιατί οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν γιὰ σύνθημα τὴ λέξη «νίκα», ποὺ τὴ φώναζαν οἱ ἀμαξηλάτες στὰ ἄλογά τους, τὴν ὥρα ποὺ ἔτρεχαν μέσα στὸν ἵππόδρομο.

Ὁ λαὸς ἀγρίεψε, ἔβαλε φωτιά στὸ ἐπαρχεῖο, οἱ φλόγες ἀπλώθηκαν στὰ σπήτια καὶ κήκε μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν πόλη. Ἀπὸ τὴ φωτιά ἐκείνη κήκε καὶ ὁ παλιὸς ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἡ ἐπανάσταση προχωροῦσε καὶ ὁ λαὸς ἀνακήρυξε ἄλλον αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβήθηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ. Ἡ Θεοδώρα ὅμως μὲ τὴν ἀφοβία τῆς τὸν ἐσταμάτησε. Τότε τοῦ εἶπε καὶ τὸ περίφημο «Ὡραῖο ἐντάφιο εἶναι ἡ βασιλεία». Δηλαδή: καλύτερα νὰ πεθάνωμε ἐδῶ βασιλεῖς παρὰ νὰ ζήσωμε ἀλλοῦ δυστυχισμένοι.

Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος πῆρε τότε ὅσους στρατιῶτες εἶχαν μείνει πιστοὶ στὸν αὐτοκράτορα κι ἔτρεξε στὸν ἱππόδρομο. Ἐκεῖ ῥῆκε συναγμένους τοὺς ἐπαναστάτες, ὥρμησε ἐπάνω τους καὶ ἔσφαξε τοὺς περισσότερους.

Ἡ στάση τοῦ νίκα πνίγηκε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο στὸ αἷμα.

4. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ σχέδιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ ἐνώσῃ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Ἰταλία, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει διάφοροι βάρβαροι λαοί. Γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἰταλία ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡσυχος ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἀσία. Τότε ὅμως φάνηκε ἐκεῖ ἓνας ἐχθρὸς τοῦ κράτους πολὺ ἐπικίνδυνος, οἱ Πέρσες.

Τὸ περσικὸ κράτος, ποὺ διαλύθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο Ἀλέξανδρο, εἶχε ἀναγεννηθῇ λίγα χρόνια πρὶν, καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐνοχλῇ τὸ ἐλληνικόν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στὴν Περσία τὸ Βελισσάριο μὲ στρατό. Ὁ Βελισσάριος νίκησε τοὺς Πέρσες καὶ ἐκλείσε μαζί τους εἰρήνην. Ἐστειλε ἔπειτα τὸν ἴδιον στρατηγὸν στὴν Ἀφρική, ὅπου εἶχε

νίκησαν πολλὰς φορές τοὺς βάρβαρους Γότθους ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴν Ἰταλία, καὶ κατώρθωσαν νὰ τὴν ὑποτάξουν ὁλόκληρη.

Ἔτσι τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατωρθώθηκε. Ὁλόκληρο τὸ παλιὸ ρωμαϊκὸ κράτος ἦταν ἐνωμένο, μὲ αὐτὸν μοναδικὸ αὐτοκράτορα.

6. Τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ του νικοῦσαν στοὺς πολέμους, ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἔμενε στὴν πρωτεύουσα ἀργός. Καταγινώταν σὲ ἔργα εἰρηνικά, μεγάλα καὶ αὐτά, ποὺ δόξασαν τὴ βασιλεία του. Τὸ λαμπρότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ νομοθεσία του.

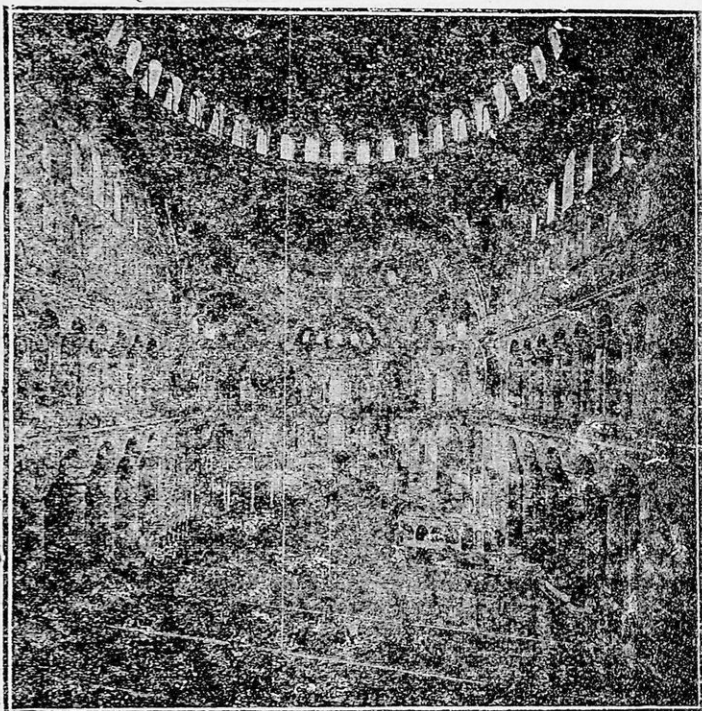
Στοὺς νόμους ποὺ διατηροῦσε τὸ κράτος ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια τῆς Ρώμης ἦταν μεγάλη σύγχυση. Ἦταν δύσκολο νὰ ξέρη κανεὶς ποιοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους ἔσχυαν ἀκόμη καὶ ποιοὶ καταργήθηκαν. Αὐτὴ τὴ σύγχυση ἀποφάσισε νὰ τὴ διορθώσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἀνάθεσε στὸν Τριβωνιανὸ καὶ τοὺς ἄλλους νομικοὺς νὰ τακτοποιήσουν τοὺς νόμους. Οἱ νομομαθεῖς αὐτοὶ καθάρισαν ὅλη τὴ νομοθεσία καὶ ἔκαμν διάφορες συλλογὲς νόμων. Οἱ συλλογὲς αὐτὲς γράφτηκαν στὴ λατινικὴ γλῶσσα, καθὼς εἶχε διατάξει ὁ Ἰουστινιανός, μὰ οὔτε ὁ λαὸς οὔτε καὶ οἱ δικαστὲς οἱ ἴδιοι δὲν ἤξεραν οἱ περισσότεροι λατινικά. Ἔτσι ἀναγκάστηκαν νὰ τὶς μεταφράσουν ἀμέσως ἐλληνικά.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε ἀκόμη σὲ διάφορα μέρη τοῦ κράτους πολλὰ φρούρια, νέες πόλεις, ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως καὶ τὸ λαμπρότερο ἀπὸ τὰ κτίριά του εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ποὺ ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ ναὸς αὐτός, ἀφιερωμένος στὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, εἶχε χριστιῇ

ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ μεγάλο Κωνσταντῖνον, κἀκεῖ ὁμοίως ἐπειτα, ξανα-
χτίστηκε καὶ πάλιν ξανακἀθηκε στὴ σιάνη τοῦ νίκαι.

Αὐτὴ τῇ φορᾷ ὁ ναὸς ἐγένετο μεγαλύτερος καὶ πρὸς ὁμορφίαν. Δύο
ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσιδωρὸς τὸν κατασκεύασαν. Ἐξ

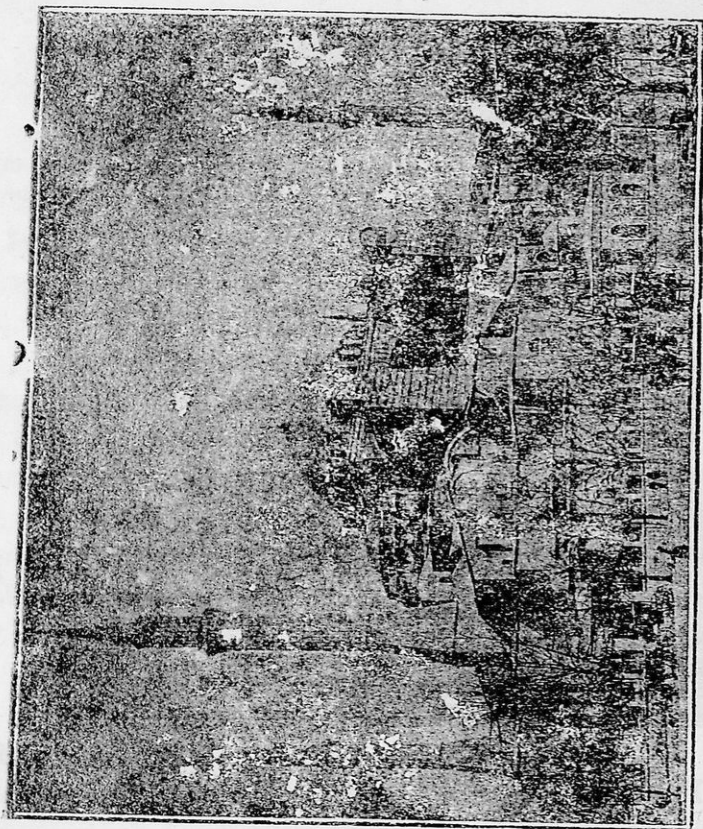

Εἰκ 10. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας.

χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ χτιστῇ καὶ ἐξοδεύτηκαν 320 ἑκατομ-
μύρια δραχμαὶ γιὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ γιὰ τὸ στολισμὸν τοῦ. Ὁ
ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας εἶναι ἡ μεγάλη ἐκκλησίᾳ τῆς χριστιανι-
κῆς ὀρθοδόξου. Τώρα οἱ Τούρκοι τὸν ἔχουν κάμει τζαμί. Μὰ

πάντα κάτω ἀπὸ τοὺς μεγάλους θόλους του κλείνει τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς φρόντισε ἀκόμη γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ γιὰ τὸ

Εἰκ. 11. Τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

ἐμπόριο. Περισσότερο ἀπ' ὅλα προσπάθησε νὰ συνηθίσουν στὸ κράτος νὰ καλλιεργοῦν τὸ μετάξι, ποὺ ὡς τότε τὸ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Κίνα καὶ ἡ μεταφορὰ του στοίχιζε πολλά. Οἱ Κινέζοι δὲν ἄφηναν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους τ' αὐγά τοῦ σκουλικιοῦ ποὺ

κάνει τὸ μετάξι, γιὰ νὰ μὴ μάθουν καὶ στοὺς ἄλλους τόπους τὸν τρόπο πὺν τὸ κατσκευάζαν αὐτοί. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δυὸ Ἑλληγες καλόγερους στὴν Κίνα καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν ἐκεῖ πῶς ἀνατρέφεται τὸ σκουλήκι καὶ πῶς γίνεται τὸ μετάξι, ἔκρυψαν τ' αὐτὰ τοῦ σκουλικιοῦ μέσα στὰ ραβδιά τους καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ ἔφεραν στὴν Κῳσταντινούπολη. Ἐκεῖ καλλιέργησαν τὸ σπόρο καὶ διδάξαν καὶ σὲ ἄλλους μὲ ποῖο τρόπο νὰ τὸν καλλιεργοῦν. Ἔτσι ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν Ἑλλάδα μετάξι, πὺν ἔφερε πολὺ πλοῦτο στὴ χώρα.

7. Τὸ κράτος γίνεται πιά ἑλληνικό.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἰουστινιανός, οἱ διάδοχοί του ἄφησαν τὰ σχέδια πὺν εἶχε ἐκεῖνος, γιὰ νὰ ξαναγίνει πάλι ἡ μεγάλη ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Στὴν ἀπάνω Ἰταλία μπήκαν πάλι οἱ βάρβαροι, καὶ λίγο λίγο ἡ ἐξουσία πὺν εἶχαν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους περιωρίστηκε μόνο στὴν κάτω Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία.

Τὸν ἴδιο χρόνο ξεχάστηκε πιά καὶ ἡ ἰδέα πῶς ἡ ἐπίσημη γλῶσσα στὸ κράτος πρέπει νὰ εἶναι τὰ λατινικά καὶ ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὴ θέση τους τὰ ἑλληνικά, ἀφοῦ αὐτὰ μιλοῦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι.

Ἔτσι τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἑλληνικό. Καὶ ἦταν τὸ μόνο πολιτισμένο κράτος τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Μόνο ἐδῶ στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, καλλιεργοῦν τίς τέχνες καὶ τίς ἐπιστῆμες. Μόνο ἐδῶ ἐξακολουθεῖ ἡ πολιτισμένη ζωὴ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἡ Κῳσταντινούπολη, ἡ πρωτεύουσά του, ἦταν ἡ πὺν μεγάλη, ἡ πὺν ὁμορφὴ, ἡ πὺν πλούσια ἀπὸ ὅλες τίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ βασιλίτσα τῶν

Χωροφᾶ—Ποταμιάνου. Ἱστορία Ε' δημοτικοῦ, ἐκδ. 5.

πόλεων ξακουστή σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἔλεγαν μόνο Πόλην.

Πρὸς τὴν ἀνατολήν, στὴν Ἀσία, καὶ πρὸς τὴ δύση, στὴν Εὐρώπῃ, οἱ λαοὶ εἶνε βάρβαροι, καὶ ὅλο ἐνοχλοῦν τὸ κράτος ἀπὸ διαφορὰς μεριές. Ζηλεύουν τὴν προκοπὴν του καὶ τὰ πλούτη του. Πρῶτοι ἐχθροὶ ποὺ ζητοῦν τὴν καταστροφὴν του εἶναι οἱ παλιοὶ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ Πέρσες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Πέρσες.

Ὅταν ζοῦσε ὁ Ἰουστινιανός, εἶδαμε παρὰ πάνω, πῶς εἶχε ἀρχίσει νὰ ξαναφαίνεται τὸ περσικὸν κράτος καὶ πῶς τὸ περιώρισε ὁ Βελισσάριος.

Ὅταν ἤρθαν ὁμῶς οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Πέρσες ἀρχισαν πάλι τίς ἐπιδρομὰς τους στὸ ἐλληνικὸν κράτος.

Ἔτσι ἄρχισε ἓνας πόλεμος ποὺ ἐβάσταξε χρόνια πολλά. Οἱ Πέρσες κατέβηκαν στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Μικρὴ Ἀσία, καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ Χαλκηδὸνα, ἀντικρὺ στὴν Πόλη. Τὸ κράτος κιντύνεψε στὰ σοβαρά, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη περίσταση τὸ γλίτωσε ἓνας νέος μεγάλος στρατηγὸς καὶ βασιλέας, ὁ Ἡράκλειος.

2. Ὁ Ἡράκλειος.

Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου

Ὡραῖος καὶ δυνατὸς ἄνθρωπος ὁ Ἡράκλειος εἶχε μεγάλη θέληση καὶ σπουδαῖα χαρίσματα στρατηγικά. Ἐγίνε βασιλέας στὰ 610. Τὸν πόλεμο ὁμῶς μὲ τοὺς Πέρσες τὸν ἄρχισε στὰ 622, γιατί ἤθελε νὰ ἐτοιμασθῇ στὸ μεταξὺ καλά.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ κυβερνοῦσαν οἱ ἰδιόδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ στρατὸς βρισκόταν σὲ μεγάλῃ παραλυσίᾳ καὶ ὅσο ἔδλεπε τίς ἐπιτυχίες τῶν Περσῶν, ἔχανε περισσότερον τὸ θάρρος του. Ἡ πρώτη φροντίδα τοῦ Ἡρακλείου, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνον, ἦταν νὰ ἐτοι-

μάση στρατὸ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος. Στὸ ἔργο αὐτὸ τὸν ἐβοή-
θησε πολὺ ὁ πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁλος ὁ κλήρος. Ἄφησαν στὰ
βασιλέα ὁλους τοὺς θησαυροὺς ποὺ εἶχαν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἐκ-
κλησίαι. Ἐπειτα ἐξήγησαν πῶς ὁ πόλεμος γίνεται γιὰ νὰ πάρουν
πίσω τὸν τίμιον σταυρό, ποὺ τὸν εἶχαν ἀρπάξει οἱ Πέρσες ἀπὸ τὰ
Ἱεροσόλυμα. Ἔτσι ὁ στρατὸς ἐνθουσιάστηκε καὶ ἦταν ἑτοιμος νὰ
πολεμήσῃ τοὺς ἀπίστους. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ πόλεμος γινόταν

Εἰκ. 12. Ὁ Ἡράκλειος

θηροσκευτικός. Οἱ στρατιῶτες θὰ πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χρι-
στοῦ. Καὶ ὁ Ἡράκλειος σὰ φανατικὸς χριστιανὸς ἦταν πολὺ κα-
τάλληλος νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τέτοιου πολέμου. Ὁ Ἡράκλειος εἶχε
πάντα μαζί του μιὰ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποὺ τῆς εἶχε μεγάλη
εὐλάβεια. Καὶ αὐτὸ τὸ φανατισμὸς τοῦ ἤξερε νὰ τὸν ἐμπνέῃ καὶ
στοὺς στρατιῶτες του.

Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸ στρατό του ὁ Ἡράκλειος, ἄφησε
στὴν πόλιν ἀντιβασιλέα τὸν ἀνῆλικό του γιὸ Κωνσταντῖνο, καὶ γιὰ
κηδεμόνες του τὸν πατριάρχη Σέργιο καὶ τὸν ὑπουργὸ Βῶνο καὶ
τὴν ἀνοίξῃ τοῦ 622 ξεκίνησε ὁ ἴδιος γιὰ τὸν πόλεμο.

Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια νίκησε ὁ Ἡράκλειος σὲ πολλές μάχες τοὺς Πέρσες, τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ Μικρὴ Ἀσία. μπήκε στὸ κράτος τους, καὶ τοὺς πῆρε πόλεις πολλές καὶ λάφυρα.

3. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη.

Ἦταν ἕτοιμος πάλι ὁ Ἡράκλειος νὰ μπῇ στὰ 629 στὴν Περσία, ὅταν τοῦ ἔρχεται ξαφνικὸ μήνυμα πὼς πολιορκοῦν τὴν Πόλη.

Ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν Χοσρόης φοβισμένος ἀπὸ τίς νίκες τοῦ Ἡρακλείου, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἀθάρους ποὺ ζοῦσαν στὰ βόρεια μέρη τοῦ Δούναβη ποταμοῦ, καὶ ἤλθαν αὐτοὶ καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλη. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἓνα μέρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ πῆγε καὶ αὐτὸ ἀντικρὺ στὴν Πόλη, στὴ Χρυσόπολη.

Τὸ μήνυμα δῶς αὐτὸ δὲν τάρῃξε πολὺ τὸν Ἡράκλειο. Ἦξερε πὼς ἡ πόλη βρίσκεται σὲ καλὰ χέρια. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ τρέξῃ ἐκεῖ, καθὼς περίμενε ὁ Χοσρόης, ἔστειλε μόνο βοήθεια ἀπὸ 12 χιλιάδες στρατιῶτες καὶ αὐτὸς ἔμεινε κοντὰ στὰ σύνορα γιὰ νὰ συγκρατῇ τὸν περσικὸ στρατὸ καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήσῃ νὰ χυθῇ δόλοκληρος ἀπάνω στὴ Πόλη.

Καὶ ἀληθινὰ ὁ ὑπουργὸς Βῶνος εἶχε καλὰ ὀργανωμένη τὴν υπεράσπιση τῆς Πόλης. Ὁ πατριάρχης Σέργιος κάθε μέρα παρακινοῦσε τὸ λαὸ νὰ πολεμήσῃ μὲ γενναιότητα καὶ τοῦ στερέωνε τὴν πεποίθηση, πὼς ἡ Παναγία ποὺ προστάτευε τὴν Πόλη δὲ μπορούσε νὰ τὴν ἀφήσῃ ἀδοκήτη. Στὴν περίσταση ἐκεῖνη ἔγιναν καὶ οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας, ποὺ τοὺς ἀκοῦμε ἀκόμη κάθε μεγάλη σαρακοστὴ στὴν ἐκκλησία.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμό αὐτὸν νίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ φύγουν. Ἡ Πόλη εἶχε σωθῇ. Οἱ κάτοικοι τῆς ἔτρεξαν χαρούμενοι στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας νὰ εὐχαριστήσουν

τὴν Παναγία, ποὺ τοὺς ἔσωσε. Τότε ἔγινε καὶ τὸ γνωστὸ τροπάρι:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφωσι σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...

4. Καταστροφή τῶν Περσῶν.

Ἡ Πόλη σώθηκε, μὰ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου δὲν εἶχαν τελειώσει ἀκόμη.

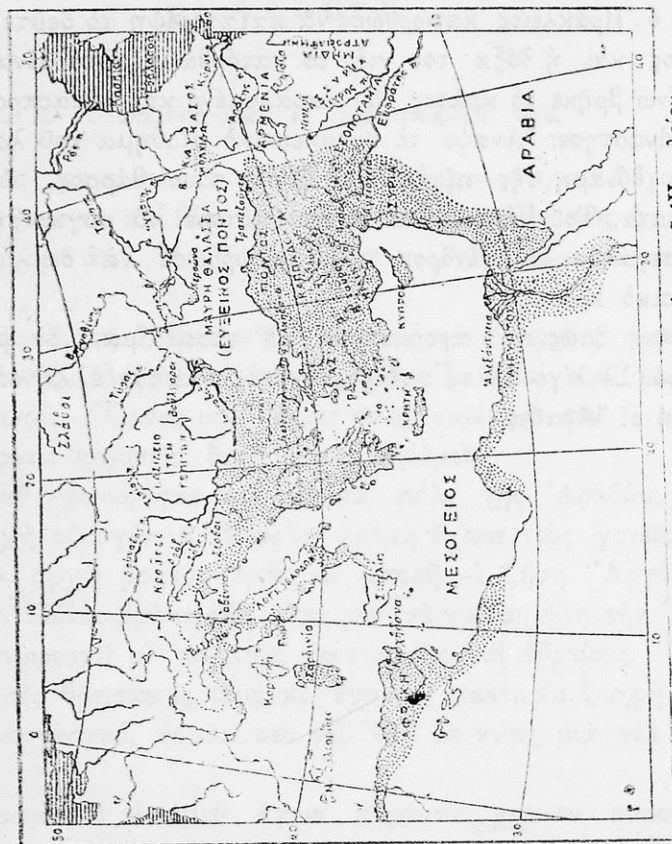
Τὸν ἄλλο χρόνο ὁ Ἡράκλειος μπῆκε πάλι μὲ τὸ στρατό του στὸ περσικὸ κράτος καὶ πῆρε πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια. Κοντὰ στὴν παλιὰ πόλη τῆς Βαβυλωνίας, τὴ Νινεδή, ὁ Χοσρόης ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῇ. Ἐκαμαν τότε ἐκεῖ μεγάλη μάχη οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Πέρσες καὶ ἡ μάχη αὐτὴ ἔδωσε τέλος στὸν πόλεμο. Ὁ Ἡράκλειος νίκησε καὶ κατὰστρεψε τοὺς Πέρσες, καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγε νικημένος στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κράτους του.

Ἀπὸ τότε πιά οἱ Πέρσες δὲ μπόρεσαν νὰ κάμουν ἄλλο στρατὸ καὶ ζήτησαν εἰρήνη.

Ὁ Ἡράκλειος τοὺς παραχώρησε τὴν εἰρήνην ὅχι μὲ σκληροὺς ὅρους. Τὸ περσικὸ κράτος ξαναγύρισε στὰ σύνορα ποὺ εἶχε καὶ πρωτότερα, ὡς τὸν ποταμὸ Ἀράξη ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος, καὶ ὡς τὸν Εὐφράτη ἀπὸ τὸ νότιο. Οἱ Πέρσες ἔδωσαν ἀκόμη πίσω ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὸ πιδ σπουδαῖο γιὰ τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἔδωσαν πίσω τὸν τίμιον σταυρό, ποὺ εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὰ Ἱερὰ σόλυμα.

Γύρισε τότε ὁ Ἡράκλειος στὴν Πόλη. Ὁλος ὁ λαός, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς πῆγαν στὴν ἀσιατικὴ ὄχθη τοῦ Βοσπόρου νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Ὁ Ἡράκλειος μὲ μεγάλη συνοδεία πέρασε τὸ Βόσπορο

καὶ μπήκε στὴν Πόλη ἀπάνω σ' ἓνα ἄρμα ποὺ τὸ ἔσερναν τέσσε-
ρεις ἐλέφαντες, ἐνῶ μπροστὰ προχωροῦσαν στρατιῶτες κρατώντας

Εἰκ. 13. Ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου.

τὸν τίμιο σταυρὸ, τὸ πρὸ δοξασμένον ἀπὸ τὰ τόπαιά του.

Τὸν ἄλλο χρόνον ἔφερε ὁ Ἡράκλειος τὸν τίμιο σταυρὸ στὴν
ἀγία πόλιν, στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν ἔθαλε πάλι στὴ πατρίδα του

θέση, στις 14 Σεπτεμβρίου 629. Τὴν ἴδια μέρα τὸν εἶχαν ξαναστήσει καὶ τὴν πρώτη φορά, τότε ποὺ βρέθηκε ἀπὸ τὴ μητέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τὴν ἀγία Ἑλένη.

Ἔτσι ὁ Ἡράκλειος κατώρθωσε νὰ κατατρέψῃ τὸ δεύτερο περσικὸ κράτος καὶ ἡ δόξα του γιὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι πολὺ δίκαιη. Ἐνῶ βρῆκε τὸ κράτος του παραλυμένο καὶ καταστραμμένο, αὐτὸς τὸ ἀνάστησε. Ἀναψε τὸ θρησκευτικὸ αἷσημα τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως τοῦ ἔδωσε τόσο θάρρος, ὥστε νὰ κάμῃ θαύματα. Τοῦ Ἡρακλείου τὸ ἔργο μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ποὺ κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὸ πρῶτο περσικὸ κράτος.

Ἡ εἰρήνη ὅμως ποὺ ἀγοράστηκε μὲ τόσο αἷμα, δὲ βάσταξε πολὺν καιρό. Σὲ λίγο ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς γιὰ τὸν ἐλληνισμὸ παρουσιάζεται, οἱ Ἀράβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του.

Οἱ Ἀραβες κατοικοῦσαν στὴν Ἀραβικὴ χερσόνησο. Λέγονταν ἀκόμη καὶ Ἀγαρινοὶ καὶ Ἰσμαηλίτες, γιὰτὶ πίστευαν πὼς ἡ καταγωγή τους ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ, τὸ γιὸ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Ἄγας.

Πρὶν παρουσιαστῇ ὁ Μωάμεθ, οἱ περισσότεροὶ Ἀραβες πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς. Λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν Ἰουδαῖοι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χριστιανοί. Ὅλους μαζί ὅμως τοὺς συνένωσε τὸν 7 αἰῶνα σὲ μιὰ καινούργια θρησκεία δική του ὁ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ γεννήθηκε στὴ Μέκα, πόλι τῆς Ἀραβίας, ἀπὸ καλὴ μὰ φτωχὴ οἰκογένεια. Μικρὸς ἀκόμη ἔχασε τοὺς γονεῖς του καὶ ἔγινε στὴν ἀρχὴ βοσκὸς γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ. Ἀργότερα ἔγινε ἔμπορος. Ἔτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γυρίσῃ ὅλη τὴν Ἀραβίαν καὶ νὰ γνωριστῇ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ἑβραίους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθε τίς θρησκείες τους καὶ ἔχοντας φαντασία ζωερὴ καὶ χαρακτηρῆρα ἐνεργητικὸ, ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ κάμῃ μιὰ νέα θρησκείαν.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Μωάμεθ ἔγινε σαράντα χρονῶν, παρουσιάστηκε στὴ Μέκα γιὰ προφήτης κηρύσσοντας πὼς ὁ Θεὸς τοῦ παράγγειλε μὲ τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ νὰ διδάξῃ στὸν κόσμον πὼς «ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του». Ἐλεγε ἀκόμη, πὼς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ διαστρέφουν τὴν ἀληθινὴ διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶχε φανερωθῇ στοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ

ἄλλους {προφῆτες καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλους τὸ Χριστό. Γιὰ αὐτὸ ὁ Θεὸς στέλνει τώρα αὐτόν, τελευταῖο προφήτη, γιὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους.

Λέδαςκε ἀκόμη ὁ Μωάμεθ, πὼς μὲ τὸ θάνατο δὲ χάνεται ὁ ἄνθρωπος τελειωτικά. Καὶ πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ καὶ κρίσις. Ὅσοι πίστευαν στὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ (οἱ μουσουλμᾶνοι, ποὺ θὰ πῇ: πιστοί) θὰ κριθοῦν σύμφωνα μὲ ὅσα ἔκαμαν στὴ ζωὴ τους. Οἱ δίκαιοι θὰ πᾶνε στὸν παράδεισο καὶ ἐκεῖ θὰ ζοῦν αἰώνια ζωὴ εὐτυχισμένη. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ τιμωρηθεῖν, μὰ προσωρινὰ μόνο. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ τοὺς περιμένει κόλαση αἰώνια εἶναι οἱ ἄπιστοι. Αὐτοὶ καὶ καλοὶ ἂν εἶναι θὰ τιμωρηθεῖν αἰώνια γιὰ τὴν ἀπιστίαν τους. Καὶ ἐπειδὴ τυχαίνει οἱ διάφοροι λαοὶ νὰ εἶνε ἄπιστοι ἀπὸ ἀμάθεια, γιὰτὶ δὲν ξέρουν τὴν ἀληθινὴ θρησκεία, οἱ μουσουλμᾶνοι ἔχουν ὑποχρέωση, γιὰ νὰ τοὺς σώσουν, νὰ τοὺς γυρίσουν στὴν ἀληθινὴ πίστιν καὶ μὲ τὸ σπαθὶ ἀκόμη. Γι' αὐτὸ ὅσοι μουσουλμᾶνοι προσπαθοῦν νὰ διαδώσουν τὴν θρησκείαν τους καὶ σκοτώνονται στὸν πόλεμο, πᾶνε ἴσα στὸν παράδεισο.

4. Πὼς διαδόθηκε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ.

Ὅταν ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴ νέα θρησκεία τοῦ ὁ Μωάμεθ, πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ τὸν ἀκολούθησαν ἀμέσως μὲ πίστιν καὶ φανατισμό.

Ὅταν ἄρχισαν ὅμως νὰ πληθαίνουν οἱ ὁπαδοὶ του, οἱ ἄρχοντες τῆς Μέκας τὸν ἐφοβήρισαν πὼς θὰ τὸν σκοτώσουν, καὶ αὐτὸ ἀνάγκασε τὸ Μωάμεθ νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ πάῃ σὲ μιὰ ἄλλη πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴ Μεδίνα. Οἱ μουσουλμᾶνοι ἔδωσαν στὴ φυγὴ αὐτῆς τ' ὄνομα ἐγίρα καὶ τὴν ἐθεώρησαν ἔπειτα μεγάλο κατόρθωμα, γιὰτὶ μὲ τὴ φυγὴ ἐκεῖνη σώθηκε ὁ προφήτης. Ἀπὸ τὸ χρόνον ποὺ ἔφυγε ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴ Μέκα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 622, ἀρχίζει ἡ

χρονολογία για τους Μουσουλμάνους, καθώς για μας αρχίζει από τη γέννηση του Χριστού.

Στη Μεδίνα έτρεξαν άμέσως γύρω από το Μωάμεθ χιλιάδες έπαδοι και τότε ο προφήτης κήρυξε τον πόλεμο στους κατοίκους της Μέκας. Χρόνια δλονκληρα βάσταξε ο πόλεμος αυτός, και στο τέλος οι κάτοικοι της Μέκας αναγνώρισαν το Μωάμεθ για προφήτη και άρχηγό. Τότε πιά, άμα πήρε τη Μέκα ο Μωάμεθ, δέν πέρασε πολλος καιρος και τον αναγνώρισε όλη ή Άραβία.

Έτσι ή Άραβία έγινε ένα κράτος με άρχηγό θρησκευτικό και πολιτικό το Μωάμεθ. Έστερ' από λίγο καιρο ο Μωάμεθ πέθανε.

3. Οι πόλεμοι των Άράβων.

Άφου πήρε στην εξουσία του την Άραβία ο Μωάμεθ συλλογίστηκε να ύποτάξη όλο τον κόσμο. Το σχέδιό του αυτό το σταμάτησε ο θάνατος. Μα οι διάδοχοί του προσπάθησαν να το πετύχουν, και με το σκοπό αυτόν, να κυριέψουν τον κόσμο, άρχισαν να πολεμοϋν με τους Πέρσες και με τους Έλληνες.

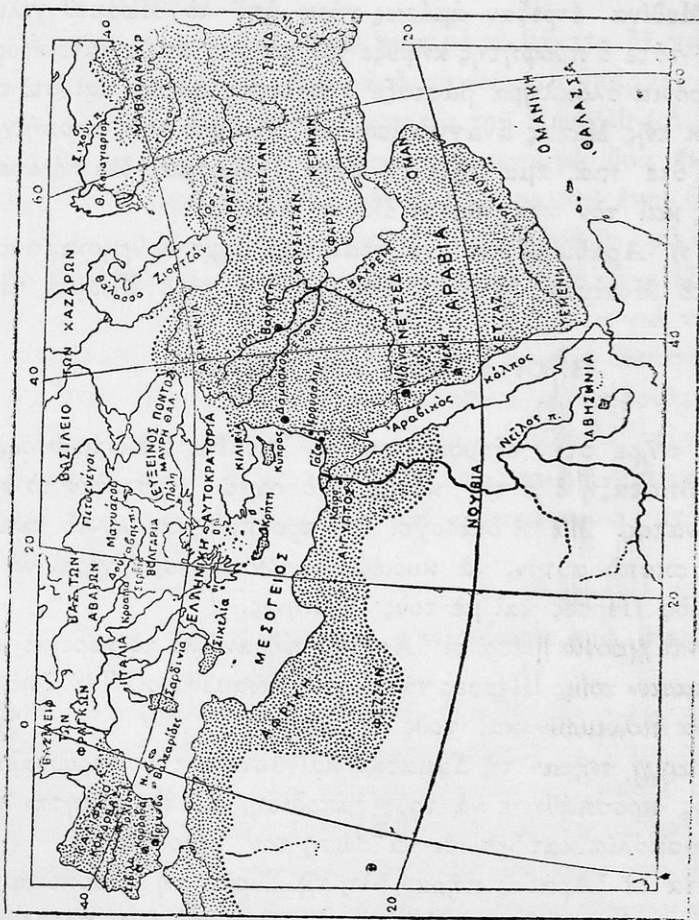
Σε πέντε χρόνια μέσα οι Άραβες πήραν όλο το περσικό κράτος και άνάγκασαν τους Πέρσες να γίνουν Μωαμεθανοί. Τον ίδιο καιρο άρχισαν να πολεμοϋν και τους Έλληνες.

Στην άρχή πήραν τη Δαμασκό και ύστερα την Έρουσαλήμ. Ο Ηράκλειος προσπάθησε να τους έμποδίση, μα τον νίκησαν και με μεγάλη δυσκολία κατώρθωσε να σώση τον τίμιο σταυρό.

Έπειτα οι Άραβες πήραν όλη τη Συρία, τη Μεσοποταμία και την Αίγυπτο, άπλώθηκαν στην Άφρική και από εκεί πέρασαν στην Ισπανία και κυρίεψαν και αυτή.

Άφου πιά είχαν ιδρύσει τόσο μεγάλο κράτος οι Άραβες συλλογίστηκαν να προσβάλουν την Κωσταντινούπολη. Έτοιμασαν λοι-

πὸν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, ἔφτασαν στὴν Πόλιν καὶ τὴν πολιορκήσαν.

Εἰκ. 14. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων.

Ἐφτά ὀλόκληρα χρόνια βάσταξε ἐκείνη ἡ πολιορκία, ἀπὸ τὰ 671 ὡς τὰ 678. Στὴν Πόλιν βασιλεψε τότε ὁ Κωνσταντῖνος Δ'. Αὐ-

τὸς κατώρθωσε ν' ἀντισταθῇ σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων, ἔτσι ποὺ πᾶνε οἱ προσπάθειές τους ἄδικα. Τοὺς Ἕλληνες τοὺς βοήθησε τότε πολὺ στὴν ἄμυνα μιὰ ὑγρὴ φωτιά καθὼς τὴν εἶχαν ὀνομάσει. Ἦταν φωτιά ἀναλυτὴ, ποὺ τὴν εἶχε ἀνακαλύψει ὁ μηχανικὸς Καλλίνικος, καὶ τὴν κατασκεύαζε ἀπὸ διάφορες ἐμπρηστικὲς ὕλες. Τὴν ἔρριχναν μὲ σωλῆνες στοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν ἔσβηνε οὔτε στὸ νερό.

Μὲ αὐτὸ τὸ μέσο οἱ Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ἀφοῦ θυσίασαν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν.

Ἡ νίκη αὐτὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει μεγάλη σημασία γιατί δὲ σῶθηκε ἀπὸ τοὺς μωαμεθανοὺς μόνο ἡ Πόλη παρὰ ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη. Γι' αὐτὸ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν πρέσβεις νὰ συγχαροῦν τὸν Κωνσταντῖνο γιὰ τὸ μεγάλο του κατόρθωμα.

4. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη γιὰ δεύτερη φορά.

Ἄν καὶ εἶχαν ἀποτύχει στὴν πρώτη τους πολιορκία οἱ Ἀραβες δὲν ἄφησαν τὸ σχέδιό τους νὰ πάρουν τὴν Πόλη.

Ἐπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνια ετοίμασαν πάλι πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ στὰ 717 τὴν ξαναπολιόρκησαν. Στὴν Πόλη βασίλευε τότε ὁ Λέοντας Γ' ὁ Ἰσαυρος, ποὺ λεγόταν ἔτσι ἀπὸ τὴν πατρίδα του Ἰσαυρία τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Αὐτὴ τὴ φορά ἡ πολιορκία δὲν κράτησε παρὰ πάνω ἀπὸ ἓνα χρόνο. Οἱ Ἀραβες νικήθηκαν πολλὰς φορές καὶ μὲ τὴν ὑγρὴ φωτιά καταστράφηκε ὁ περισσότερος στόλος τους. Ἐτσι ἔφυγαν πάλι ἀπὸ τὴν Πόλη χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐκκλησία κανόνισε γιά τήν ἀνάμνηση καί τῆς πολιορκίας αὐτῆς νά ψέλνεται ὁ ἀκάθιστος ὕμνος.

5. Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νά παρακινᾶζουν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀρχίσῃ νά πέφτῃ ἡ δρμὴ ποὺ εἶχαν ὡς τότε οἱ Ἀραβες. Ἀρχισαν πόλεμο ἐμφύλιο μεταξὺ τους, ποὺ χώρισε τὸ κράτος τους σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἀπὸ τὴ διαίρεση αὐτὴ ἐπωφελήθηκαν μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας, ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καί ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, καί πῆραν πίσω ἀπὸ τοὺς Ἀραβες πολλὰς χώρες στὴ Μεσοποταμία, τὴ Συρία καί τὴν Ἀρμενία. Οἱ Ἀραβες εἶχαν ἀρχίσει πιά νά παρακινᾶζουν.

Ὁ μωαμεθανισμὸς ὅμως κρατιέται καλά. Στὴ θέση τοῦ ἀραβικοῦ ἀρχίζει νά παρουσιάζεται ἄλλο μωαμεθανικὸ κράτος, τὸ τουρκικό. Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε παρακάτω σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο. Γιὰ τὴν ὥρα πρέπει νά δοῦμε μιὰ μεταρρύθμιση σπουδαία ποὺ προσπάθησαν νά κάμουν στὸ κράτος μερικοὶ Ἑλληνες αὐτοκράτορες τὸν 8. αἰῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. "Ατοπα θρησκευτικά και κοινωνικά.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνο τὸ Θεὸ λάτρευαν ὅμοια σὰν τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους καὶ τὶς εἰκόνες καὶ τὰ λείψανά τους, νομίζοντας πὼς ὅλα αὐτὰ εἶχαν τὴ δύναμιν νὰ κάνουν θαύματα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπον καταντούσαν οἱ χριστιανοὶ νὰ φαίνωνται εἰδωολάτρες.

Καὶ ἓνα ἄλλο κακὸ ἀκόμη γινόταν ἀπὸ παρεξήγηση τῆς θρησκείας. Στους πρώτους αἰῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀσκητὲς πρόσφεραν στὴ θρησκεία καὶ στὴν κοινωνία μεγάλες ὑπηρεσίες. Αὐτοὶ μὲ τὴ ζωηρὴ τους πίστιν στερέωσαν τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἐπειτα πολλοὶ ἄνθρωποι πονεμένοι καὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὶς δυστυχίες τῆς ζωῆς ἔβρισκαν παρηγοριὰ στὰ μοναστήρια. Στὰ μοναστήρια ἀκόμη εἶχαν καταφύγιο οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ὀδοιπόροι. Στὰ μοναστήρια αὐτὰ τέλος χρωστοῦμε ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες μεγάλη εὐγνωμοσύνη, γιατί στὸ καιρὸ τῆς σκλαβιάς αὐτὰ διατήρησαν τὰ γράμματα καὶ τὸν ἐθνισμὸ μας.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως τὴν ἐποχὴν ἐκείνη γίνονταν στὰ μοναστήρια πολλὰ ἄτοπα, ποὺ ἔφερναν βλάβη στὴν κοινωνία καὶ στὸ ἔθνος. Τὰ μοναστήρια πλήθυναν καὶ μάζεψαν πάρα πολλὰ πλούτη ἀπὸ τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ποὺ ἀφιέρωναν εὐλαβητικοὶ χριστιανοί. Δὲν ἦταν πιὰ στὰ μοναστήρια ἡ ζωὴ ἀσκητικὴ. Ἐγινε ἡσυχὴ καὶ ἀπολαυστικὴ. Χιλιάδες νέοι κάθε χρόνον γίνονταν καλὸγεροὶ ὅχι ἀπὸ εὐλάβεια, παρὰ γιὰ νὰ ζοῦν εὐχάριστα χωρὶς νὰ δουλεύουν. Ἀπὸ

τὰ ἄτοπα αὐτὰ ἄρχισαν νὰ ζημιώνωνται καὶ ὁ στρατὸς καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία. Καὶ τὸ δημόσιο ταμεῖο ἔχανε πολλὰ εἰσοδήματα, ἀφοῦ τὰ κτήματα τ' ἀφιερωμένα εἰς τὰ μοναστήρια δὲν πλήρωναν σχεδὸν κανένα φόρο.

Δὲν ἔφταναν ὅμως τ' ἄτοπα αὐτά, ποὺ εἶχαν τὴν ἀρχὴν τους στὴ θρησκεία, εἶχε καὶ ἡ κοινωνία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλαττώματα πολλά.

Εἰκ. 15· Λέοντας ὁ Ἰσαυρός.

Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα ἦσαν εἰς τὰ χέρια τῶν μοναχῶν, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ ἔπαιρναν ἀνατροφὴν γεμάτην ἀπ' ὅλες τὶς προλήψεις ποὺ εἶδαμε παραπάνω.

Οἱ νόμοι ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ἰουστινιανὸς δὲ μπορούσαν νὰ συμβιβαστοῦν μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἄλλο κακὸ μεγάλο τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦταν ἡ δουλοπαροικία. Οἱ γεωργοὶ δηλαδὴ ποὺ καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων ἦταν γιὰ τοὺς ἀφέντας τοὺς σὰ δοῦλοι, καὶ δὲ μπορούσαν ποτέ τοὺς νὰ προκόψουν, ν' ἀποχτήσουν δική τους περιουσία καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ἀκόμη καὶ ὁ στρατὸς καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦταν

μέ τούς πολέμους πού είχε κάμει τὸ κράτος μέ τούς Ἀραβες σέ κακή κατάσταση.

Παρουσιάστηκε λοιπὸν ἀνάγκη ὅλα τὰ κακὰ αὐτὰ νὰ διορθωθοῦν καὶ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν καταλάβαιναν βαθύτερα οἱ πιδ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς.

Αὐτὴ τῇ διόρθωσι προσπάθησε νὰ κάμῃ ὁ Λέοντας Ἰσαυρος στὰ 717 καὶ ἔπειτα οἱ διάδοχοί του, πού ἀπ' αὐτὸν ὠνομάζονταν καὶ αὐτοὶ Ἰσαυροί.

2. Ἡ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας.

Οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ ἔκαμαν πραγματικὰ πολλοὺς νέους νόμους. Κατάργησαν σχεδὸν τὴ δουλοπαροικία, ἔκαμαν νέα ὀργάνωσι τοῦ στρατοῦ καὶ διώρθωσαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἀκόμη ἐκλείσαν πολλὰ μοναστήρια πῆραν ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἔκαμαν σχολεῖα λαϊκὰ.

Στὴν προσπάθειά τους ὅμως νὰ χτυπήσουν τὰ θρησκευτικὰ ἄτοπα προχώρησαν περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε. Ζήτησαν νὰ καταργήσουν ὁλότελα τὶς εἰκόνες. Σ' αὐτὸ ὅμως οἱ μοναχοὶ καὶ ὁ λαὸς ὁ ἴδιος ἔφεραν ἀντίδραση μεγάλη. Ἔτσι ἄρχισαν φιλονικίες καὶ ἀγῶνες πού χώρισαν τὸν κόσμον σέ δυὸ μερίδες σέ ὅσους ἤθελαν τὶς ἅγιες εἰκόνες, τοὺς εἰκονολάτρεις, καὶ σέ κείνους πού ζητοῦσαν νὰ καταργηθοῦν, τοὺς εἰκονομάχους.

Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ βάσταξαν 120 χρόνια καὶ στὸ τέλος νίκησαν οἱ εἰκονολάτρεις.

Στὰ 942 πού ἔγινε βασίλισσα ἡ Θεοδώρα, κάλεσε στὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκουμένην σύνοδον γιὰ τὶς εἰκόνες. Ἡ σύνοδος αὐτὴ ἔβγαλε ἀπόφαση ν' ἀναστηλωθοῦν οἱ ἐκκλησίαι οἱ εἰκόνες. Ἐξήγησε μόνο στὸ λαὸ πὺς τὸ προσκύνημα μιᾶς εἰκόνας δὲν πρέπει

νά τὸ παίρνη κανεῖς γιὰ λατρεία, παρὰ νὰ ξέρη πῶς μὲ αὐτὸ δείχνει τὴν πίστη του καὶ κάνει μιὰ τιμὴ στὸν ἅγιο ποὺ εἶναι ζωγραφισμένος στὴν εἰκόνα.

Ἀπὸ τότε ὠρίστηκε νὰ γιορτάζεται τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς μεγάλης σαρακοστής ἡ νίκη αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὠνομάστηκε ἀπὸ τότε Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας.

3. Τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Φώτιος.

Τὸν ἴδιο καιρό, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία ποὺ ἔπαθε ἡ μεταρρύθμιση, ἔγινε καὶ τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, ὁ πάπας, ἦταν καὶ αὐτὸς πατριάρχης σὰν τοὺς ἄλλους τέσσερεις πατριάρχες, τῆς Πόλης, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιόχειας. Στὸν πάπα μόνο ἄφηναν οἱ πατριάρχες τὰ πρωτεῖα, γιατί ἡ Ρώμη ἦταν ἡ παλιὰ πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ὁ πάπας ὅμως δὲν ἦταν εὐχαριστημένος μὲ αὐτό. Ἦθελε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς ὁλόκληρης τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀνατολῆς δὲν τὸ δεχόταν, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία βρισκόταν σὲ φιλονικίες μὲ τὴν ἀνατολική. Ἐκεῖνη μάλιστα τὴν ἐποχὴ οἱ δυτικοὶ ἔδειξαν μεγάλη πλεονεξία στὶς ἀπαιτήσεις τους.

Τὸ 857 εἶχε γίνῃ πατριάρχης στὴν Πόλη ὁ περίφημος Φώτιος, κληρικὸς πολὺ μορφωμένος, ποὺ εἶχε γράψῃ καὶ πολλὰ βιβλία. Ὁ Φώτιος ἦταν ἀπὸ οἰκογένεια καλὴ καὶ εἶχε πρὶν μεγάλο ἀξίωμα στὸ παλάτι. Αὐτὰ τὰ προτερήματά του τὸν ἀνέβασαν στὸν πατριαρχικὸ θρόνο. Σὲ τέσσερεις ἡμέρες μόνο, ἀπὸ λαϊκὸς ποὺ ἦταν, πέρασε ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς καὶ ἔγινε πατριάρχης.

Αὐτὸ δὲν εἶχε γίνει πρώτη φορά. Συχνὰ καὶ πρὶν λαϊκοὶ εἶχαν γίνει ἀμέσως πατριάρχες.

Ὁ πάπας ὅμως πῆρε τὴ χειροτονία τοῦ Φωτίου γι' ἀφορμὴ ν' ἀνακατωθῇ πάλι στὶς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Κήρυξε πῶς ἡ ἐκλογή τοῦ Φωτίου ἦταν παράνομη, προσκάλεσε σύνοδο στὴ Ρώμη ἀπὸ δικούς του ἐπισκόπους καὶ καταδίκασε τὸ Φώτιο σὲ καθαίρεση.

Ὁ Φώτιος πῆρε τότε τὴν ἀπόφαση νὰ δώσῃ τέλος στὴν παράλογη ἀξίωση ποὺ εἶχαν οἱ πάπες τῆς Ρώμης νὰ θέλουν νὰ διευθύνουν αὐτοὶ ὅλη τὴ χριστιανοσύνη. Προσκάλεσε λοιπὸν στὴν Πόλη, στὰ 867, οἰκουμενικὴ σύνοδο νὰ κρίνῃ τὸν πάπα γιὰ τίς ἀπαιτήσεις του αὐτές, καθὼς καὶ γιὰ μερικοὺς νεωτερισμοὺς ποὺ εἶχε κάμει στὴ δυτικὴ ἐκκλησία.

Ἡ σύνοδος αὐτὴ καθαίρεσε καὶ ἀναθεμάτισε τὸν πάπα καὶ τοῦ ἀρνήθηκε τὸ δικαίωμα ν' ἀνακατάνεται στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

Ἀπὸ τότε ἄρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ.

Δὲν εἶχαν μόνο στὴν Ἀσία ἐχθροὺς οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες καὶ δὲν πολεμοῦσαν μόνο μὲ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἀραβες. Ἀπὸ τὸ Δούναβη ἄλλοι βάρβαροι ἀπειλοῦσαν τώρα τὸ κράτος, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Σλάβοι εἶχαν τὴ χώρα τους στὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλληνικῆς χειρσονήσου. Ἀπὸ κεῖ ἔκαναν συχνὰ ἐπιδρομὲς στὸ κράτος ληστεύοντας ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίαις του, προπάντων τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία καὶ μαζεύοντας ὅσα λάφυρα μπορούσαν, ξαναγύριζαν στὶς πατρίδες τους. Σὲ μιὰ τέτοια μάλιστα ἐπιδρομὴ πού ἔκαμαν τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προχώρησαν ὡς τὴν Πελοπόννησο.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους αὐτοὺς ἔμειναν τότε στὶς ἑλληνικὰς χῶρες καὶ σιγὰ σιγὰ ἐξελληνίστηκαν.

Ἀργότερα ὁ Ἡράκλειος ἔδωσε στὴ σλαβικὴ φυλὴ τῶν Σέρβων τὴ σημερινὴ Σερβία γιὰ νὰ κατοικήσουν.

2. Οἱ Βούλγαροι.

Χειρότεροι ἀκόμη γιὰ τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἦταν οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ ἦταν λαὸς μὲ τουρκικὴ καταγωγὴ. Στὸν 5. αἰῶνα εἶχαν προχωρήσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας στὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρωσίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ κάνουν συχνὰς ἐπιδρο-

μὲς στὶς εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίαι τοῦ κράτους. Στὸ τέλος ἀναγκάστηκε ὁ Κωνσταντῖνος Δ' στὰ 1679, νὰ τοὺς παραχωρήσῃ τῇ χώρᾳ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὸ Δούναβη καὶ στὸν Αἰμο, ποὺ ἀπὸ τότε ὠνομάστηκε Βουλγαρία. Στὰ μέρη ὅμως αὐτὰ ζοῦσαν ἀπὸ πρὶν ἄλλες σλαβικὲς φυλές, περισσότερο πολιτισμένες ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Βούλγαροι ἀνακατώθηκαν μετὰ αὐτοὺς, πῆραν μὲ τὸν καιρὸ τὴ γλῶσσα τοὺς καὶ στὸ τέλος ἔγιναν καὶ οἱ ἴδιοι Σλάβοι.

Οἱ Βούλγαροι καὶ ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Βουλγαρία δὲν ἔπαυσαν τίς ἐπιδρομές. Γι' αὐτὸ πολλὰς φορὲς τὸ κράτος ἔκαμε πόλεμο μαζί τους καὶ πάντοτε τοὺς νικοῦσε καὶ τοὺς ταπεινῶνε.

Προπάντων τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοὺς ἔκαμαν μεγάλες καταστροφὰς δυὸ μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁ Κωνσταντῖνος Ε' καὶ ὁ Λέοντας Ε', καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' πολέμησε μαζί τους, ἀπὸ τὸ 758 ὡς τὸ 775. Τοὺς νίκησε πολλὰς φορὲς, τοὺς ἔκαμε μεγάλες καταστροφὰς καὶ τοὺς περιώρισε στὴ χώρα τους.

Ὅταν πέθανε ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος, οἱ Βούλγαροι βλέποντας τίς ἐσωτερικὲς ταραχὲς ποὺ ἔφεραν στὸ κράτος οἱ εἰκονομαχίαι, πῆραν θάρρος καὶ ξανάρχισαν τίς ἐπιδρομὲς τους. Ἀρχηγό τους εἶχαν τότε τὸν Κροῦμο, ποὺ ἔμεινε ὀνομαστὸς γιὰ τὴ μεγάλη του σκληρότητα.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Νικηφόρος τὸ 803, ὠργάνωσε καλύτερα τὸ στρατὸ καὶ τὸ 809 κάνει ἐκστρατεία ἐναντίον τους καὶ τοὺς νικά. Σὲ δεύτερη ἐκστρατεία ὅμως προχώρησε πολὺ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ βρέθηκε ξαφνὰ περικυκλωμένος ἀπὸ ἀμέτρητους Βουλγάρους. Ὁ Νικηφόρος μὲ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἀφοῦ πολέμησαν γενναῖα, σκοτώθηκαν. Ὁ Εὐρυμὸς τότε ἔδειξε τὴ βεβαρότητά του. Ἀσήμεσε τὸ κρανίον τοῦ Νι-

κηφόρου καὶ τὸ μεταχειρίζεταν, ὅταν διασκέδαζε, γιὰ ποτήρι.

Τὸ κακούργημα αὐτὸ τοῦ Κρούμου τιμωρήθηκε γρήγορα ἀπὸ τὸ νέο αὐτοκράτορα Λέοντα Ε΄ τὸν Ἀρμένιο. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη καταστροφὴν ποὺ ἔπαθε ὁ ἑλληνικὸς στρατός, οἱ Βούλγαροι πέρασαν τὸν ΑἼμο, μπήκαν στὴ Θράκη, γύμνωσαν ὅλη τὴ χώρα ὡς τὴν Πόλην, καὶ ἔπειτα συγκεντρώθηκαν στὴ Μεσημβρία, μιὰ ἑλληνικὴ πόλη στὴ Μαύρην θάλασσα. Ἐκεῖ πῆγε ὁ Λέοντας μὲ νέο στρατὸ καὶ ἔγινε στὰ 814 φοβερὴ μάχη. Τέτοια καταστροφὴ ἔπαθαν οἱ Βούλγαροι, ὥστε μόλις σώθηκαν πολὺ λίγοι μὲ τὸν ἀρχηγό τους Κρούμο πληγωμένο. Σὲ λίγο ὅμως πέθανε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πληγὴν του.

Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι περιωρίστηκαν στὴ χώρα τους, πέρα ἀπὸ τὸν ΑἼμο.

3. Οἱ Βούλγαροι γίνονται χριστιανοί.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθαν στὴ Μεσημβρία, ἀπὸ τὸ Λέοντα Ε΄ οἱ Βούλγαροι ἠούχασαν καὶ σταμάτησαν τὴν ἐπιδρομὴν. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔγιναν καὶ χριστιανοί.

Δύο Ἕλληνες καλόγεροι ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκην, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἀποφάσισαν νὰ κηρύξουν τὸ χριστιανισμὸ στοὺς σλαβικοὺς λαούς. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν ἔμαθαν τὴ γλῶσσα τῶν Σλάβων, τῆς ἔκαμαν ἀλφάβητο μὲ γράμματα ἑλληνικὰ καὶ μετάφρασαν σλαβικὰ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τ' ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ὑστερα πῆγαν στοὺς Σλάβους ποὺ ζοῦσαν πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη, ἔπειτα στοὺς Σέρβους καὶ στοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς δίδαξαν τὴν χριστιανικὴν πίστην.

Ἔτσι οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν νὰ γίνωνται χριστιανοί. Τέλειαν ὅμως διαδόθηκε ὁ χριστιανισμὸς στοὺς Βουλγάρους, ὅταν ἀργότερα μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πατριάρχου Φωτίου βαπτίστηκε ὁ ἡγεμόνας τῶν

Βουλγάρων Βόγορη, γιατί αὐτὸς ὁ ἴδιος ὕστερα φρόντισε νὰ δώσῃ στὸ κράτος του τὸ χριστιανισμό.

Ἀπὸ τότε ἄρχισαν οἱ Βούλγαροι νὰ πολιτίζωνται λίγο καὶ προπάντων οἱ εὐγενεῖς τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς σπουδάζαν στὰ σχολεῖα τῆς Πόλης. Ὁ Συμεών, ὁ γιὸς τοῦ Βόγορη, ποὺ εἶχε μείνει πολὺν καιρὸ σπουδάζοντας στὴν Πόλῃ, ἔμοιαζε μὲ Ἕλληνα. Καὶ οἱ ἔμποροι τότε ὅμως μάθαιναν τὰ ἐλληνικὰ καὶ ἀποκοτοῦσαν ἐλληνικὲς συνήθειες, γιατί ὅλες οἱ πόλεις στὰ παράλια τῆς Βουλγαρίας, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Μεσημβρία, ὁ Πύργος, ἡ Σωζόπολη καὶ ἄλλες εἶχαν κατοίκους ὅλο Ἑλλήνες.

Μὲ ὅλα αὐτὰ οἱ Βούλγαροι δείχτηκαν πάντοτε ἄπιστοι καὶ ἀχάριστοι. Ὅταν καταλάβαιναν πὼς τὸ κράτος εἶχε ἐσωτερικὲς ἀνωμαλίες ἢ πολέμους ἐξωτερικοὺς, ἄρχιζαν καὶ αὐτοὶ τίς ἐπιθέσεις τους. Γιὰ καλὴ τύχη ἀνέβηκε τότε στὸ θρόνο ἡ δοξασμένη μακεδονικὴ δυναστεία. Αὐτὴ ταπείνωσε ὅλους τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔδωσε στὸ κράτος τὴ δύναμη νὰ φτάσῃ στὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ του.

4. Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ἀρχηγὸς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας (867—886).

Ὁ Βασίλειος δὲν εἶχε μόρφωση, ἦταν ὅμως φρόνιμος καὶ πραγματικὸς ἄνθρωπος καὶ φρόντισε πολὺ γιὰ τὴν καλὴ διοίκηση τοῦ κράτους καὶ γιὰ τὰ οἰκονομικά του. Στρατηγὸς δὲν ἦταν ὁ ἴδιος, ἤξερε ὅμως νὰ βρίσκῃ τοὺς πρὸ κατάλληλους ἀρχηγοὺς γιὰ τὸ στρατὸ καὶ γιὰ τὸ στόλο καὶ μὲ αὐτοὺς κατῴρθωσε ὅπως εἶδαμε νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀραβεῖς.

Οἱ διάδοχοί του, Λέοντας Γ' ὁ σοφός, Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ Ρωμανὸς Β', ἦταν σοφοί, ἀλλὰ δὲν εἶχαν

ικανότητα να κυβερνήσουν τὸ κράτος. Μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά τους ἔμως κατῴρθωσαν καὶ αὐτοί, καὶ μάλιστα οἱ δύο τελευταῖοι, νὰ δοξαστοῦν. Ἦταν τότε ἡ ἐποχὴ ποὺ φάνηκαν μεγάλοι ἄντρες, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί. Τὸ θαῦμα αὐτὸ τὸ εἶχε κάμει ἡ μεταρρύθμιση. Στὸ ἐσωτερικὸ διοικοῦν τὸ κράτος μ' ἐπιτυχία μεγάλη ἔξοχοι πολιτικοί. Στὸ ἐξωτερικὸ οἱ Φωκᾶδες καὶ ἄλλοι μεγάλοι στρατηγοὶ κάνουν θριάμβους νικῶντας τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους.

Δύο ἀπὸ τοὺς στρατηγούς αὐτούς, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὅταν πέθανε ὁ Ρωμανός, ἀνέβηκαν στὸ θρόνο, καὶ βασιλέψαν ἔσο ἦταν ἀνήλικος ὁ νόμιμος διάδοχος Βασίλειος Β'. Στὸ τέλος ἀφοῦ ἤρθε ὁ Βασίλειος σὲ ἡλικία νὰ βασιλέψῃ (976), ἀνέβηκε ὁ ἴδιος στὸ θρόνο καὶ ἔδωσε στὸ κράτος του, ὅπως θὰ ἴδουμε, τὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ.

5. Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ταπεινώνει Ρώσους καὶ Βουλγάρους.

Ὅταν πέθανε ὁ Βασίλειος Α', οἱ Βούλγαροι εἶδαν πῶς ὁ διάδοχος του, ὁ Λέοντας ΣΤ', δὲν ἦταν πολὺ ἱκανὸς καὶ συλλογίστηκαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν περίστασι αὐτή. Ἦγεμόνα τοὺς οἱ Βούλγαροι εἶχαν τότε τὸ γιό τοῦ Βόγορη Συμεών. Ὁ Συμεών, φιλόδοξος ὅπως ἦταν, θέλησε νὰ ἀπλώσῃ τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο, κι ἔδαλε γρήγορα σ' ἐνέργεια τὸ σχέδιό του.

Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλες τὶς ἑλληνικὰς χώρες ποὺ ἔφταναν ὡς τὸ Ἀδριατικὸ πέλαγος. Ἐπειτα ἄρχισε ἐπιδρομὲς στὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους καὶ ὠνόμαζε τὸν ἐαυτό του τσάρο τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Στὸ τέλος, ὅταν στὴν Πόλιν βασιλεὺς ὁ Κωσταντῖνος ὁ Ζ', φτάνει μέρα ποὺ βλέπουν νὰ ἔρχεται σὰ πρὸθυρα τῆς Πόλης ὁ Συμεών μὲ τοὺς Βουλγάρους του καὶ νὰ

πολιορκῇ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσα. Ἐκεῖ ὅμως σταμάτησε ὁ Συμεὼν. Εἶδε πὼς δὲν ἦταν εὐκολο νὰ χτυπήσῃ τὴν Πόλιν καὶ ἔκαμε συνθήκην μὲ τοὺς Ἑλλήνες στὰ 924.

Λίγο ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ συνθήκην πέθανε ὁ Συμεὼν καὶ ἡσύχασαν οἱ Βούλγαροι. Ἡ ἡσυχία ὅμως δὲ βάσταξε πολλὸν καιρὸ. Ἀμα πῆρε τὴ βασιλεία ὁ γιὸς τοῦ Συμεὼν ὁ Πέτρος, ἄρχισαν πάλι οἱ Βούλγαροι νὰ ἐνοχλοῦν τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Βασίλευε τότε στὴν Πόλιν ὁ μεγάλος στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκάς. Ἀπασχολημένος ὅμως μὲ τοὺς Ἀραβες δὲ μπόρεσε νὰ πολεμήσῃ μόνος του μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ παρακίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σδιατοσλάβο νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ αὐτός. Ὁ Σδιατοσλάβος ἄκουσε πρόθυμα τὴ συμβουλὴ τοῦ Φωκά, μπῆκε στὴ Βουλγαρία καὶ τὴν κυρίεψε ὁλόκληρη. Τότε ὅμως ὁ Σδιατοσλάβος δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ, καθὼς ἦταν ἡ συμφωνία του μὲ τὸ Νικηφόρο, παρὰ ἔμεινε στὴν Βουλγαρία σὰν κυρίαρχος.

Ὁ Νικηφόρος ἀφοῦ τὸν εἶδε νὰ πητῇ ἔτσι τὴ συμφωνία τους, ἀποφάσισε νὰ τὸν πολεμήσῃ μόνος του. Δὲν πρόφτασε ὅμως, γιατί δολοφονήθηκε σὲ μιὰ συνωμοσίᾳ ποὺ ἔγινε ἐναντίον του.

Ὁ διάδοχός του Ἰωάννης Τσιμισκὴς εἶδε πὼς ἔπρεπε νὰ κάμῃ αὐτὸς τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Ρώσους καὶ μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ ξεκινᾷ πραγματικὰ μὲ ἀρκετὸ στρατό, νικᾷ σὲ πολλὰς μάχας Ρώσους καὶ Βουλγάρους μαζί καὶ ἀναγκάζει στὸ τέλος τὸ Σδιατοσλάβο μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του νὰ γυρίσῃ στὴ Ρωσία. Τότε ὁ Ἰωάννης ἔγινε κύριος ὁλόκληρης τῆς Βουλγαρίας πέρα ὡς πέρα.

6. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὀριστικὰ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ταπεινωμένοι τῶρα καθὼς ἦταν οἱ Βούλγαροι θὰ ἄφιναν ἡσυχὰς τὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ἔτσι νόμισαν οἱ Ἕλληνες, μὰ γελάστηκαν.

Όταν πέθανε ο Τσιμισκής, οι Βούλγαροι έκαμαν πάλι επανάσταση και ανακήρυξαν βασιλέα τους ένα Βούλγαρο ευγενή, το Σαμουήλ. Η ευκαιρία ήταν κατάλληλη, γιατί το ελληνικό κράτος βρισκόταν σε ανωμαλίες.

Έπειτα από το θάνατο του Τσιμισκή, στα 976, πήρε στα χέρια του την κυβέρνηση του κράτους ο νόμιμος διάδοχος του θρόνου Βασίλειος ο Β', είκοσι χρονών. Μερικοί στρατηγοί νόμισαν τότε πως ή

Είκ 16 Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος.

μικρή ηλικία του νέου βασιλέα τους έδινε ευκαιρία να του πάρουν το θρόνο και σήκωσαν επανάσταση.

Από την έσωτερική αυτή ταραχή έπωφελήθηκε ο Σαμουήλ και άρχισε να κάνει στο κράτος φοβερές επιδρομές. Πήρε όλη τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, μπήκε στη στερεά Ελλάδα κι έτοιμαζόταν για την Πελοπόννησο.

Το σχέδιο του Σαμουήλ ήταν να κάμη ένα μεγάλο βουλγαρικό κράτος, που να απλώνεται σε όλοκληρη την Ελληνική χερσόνησο. Οι Έλληνες όμως δε μπορούσαν βέβαια ν' αφήσουν το Σαμουήλ ν' αποτελειώση ένα τέτοιο σχέδιο. Ο Βασίλειος αφού ήσυχασε

ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἄρχισε τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ δειχτήκε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Σαμουήλ.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς κράτησε σαράντα δύο χρόνια καὶ ἀπλώθηκε ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τῆς Θερμοπύλες. Ὁ Βασίλειος, ἄλλοτε μόνος του καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς στρατηγούς του, πολέμησε τοὺς Βουλγάρους στὴ Βουλγαρία καὶ στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπειρο καὶ στὴ Θεσσαλία. Τὸ 996 μάλιστα κοντὰ στὸ Σπερχεῖο ποταμὸ ὁ στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Νικηφόρος Οὐρανὸς νίκησε τὸ Σαμουήλ καὶ τοῦ κατὰστρεψε ὅλο τὸ στρατό. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ πληγώθηκε στὴ μάχη καὶ ἔφυγε γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του.

Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιώριστηκε στὴ Μακεδονία, στὴν Ἀλβανία καὶ στὴ Βουλγαρία. Κάθε χρόνο ὁ Βασίλειος ἔκανε ἐκστρατεία, χτυποῦσε τὸν ἐχθρὸν καὶ ἔπαιρνε μερικὰ φρούρια. Τὸ πείσμα ὅμως βασιτᾶ τοὺς Βουλγάρους στὴν ἀντίσταση, ὥσπου τὸ 1014 ἡ ἀντίσταση αὐτὴ τοσκόστηκε.

Ὁ Βασίλειος Β' συνήθιζε στίς ἐκστρατείες αὐτὲς νὰ περνᾷ μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν κλεισούρα «Κλειδί» τὸ σημερινὸ Σιδερόκαστρο (Δεμίρ ἱσάρ). Ἐκεῖ ὁ Σαμουήλ ἔχτιζε ἓνα ὀχύρωμα καὶ περιέμενε τὸ Βασίλειο. Ὁ Βασίλειος προσπάθησε, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ πάρῃ τ' ὀχύρωμα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἦταν ψηλά, ὁ δικὸς του στρατὸς ἀπὸ κάτω, καὶ αὐτὴ ἡ θέσις τοῦ προξενούσε πολλὰς ζημίες.

Τότε ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Ξιφίας μὲ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀποφάσισε νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ ἔπρεπε ν' ἀνέθουν ἓνα ψηλὸ καὶ ἀπότομον βουνό, πρὸς τὰ νότια τοῦ Κλειδιοῦ, καὶ νὰ βρεθοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἔτσι ἐγίνε. Μὲ ὅλες τῆς φοδερὲς δυσκολίες ὁ Νικηφόρος Ξιφίας πέρασε μὲ τὸ στρατό του τὸ βουνό καὶ βρέθηκε πίσω ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ παράταξι. Οἱ Βούλγαροι τὰ ἔχασαν, γιὰτὶ δὲν περίμεναν ποτὲ

πὼς οἱ Ἕλληνες θὰ μπορούσαν νὰ φανοῦν ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο. Παράτησαν λοιπὸν τὰ ὀχυρώματά τους καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Νικηφόρος τοὺς κυνηγοῦν, σκοτώνουν πολλοὺς καὶ πιδ πολλοὺς πιάνουν αἰχμαλώτους. Ὁ Σαμουήλ μὲ δυσκολία μεγάλη κατάρθωσε νὰ μὴν πιαστῇ. Ἡ στενοχώρια του ὁμως τὸν ἔφαγε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε.

Ὁ γιὸς τοῦ Σαμουήλ καὶ διάδοχός του ζήτησε νὰ ὑποταχθῇ στὸ βασιλεῖα. Ὁ Βασίλειος ὁμως δὲ δέχτηκε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἦθελε νὰ καταλύσῃ τελειωτικὰ τὸ Βουλγαρικὸ κράτος, ἐξακολούθησε λοιπὸν τὸν πόλεμο, ὥσπου κυρίεψε ὅλες τὶς χώρες ποὺ εἶχαν πάρει πρὶν οἱ Βούλγαροι.

Ἀφοῦ τελείωσε τὸν πόλεμο ὁ Βασίλειος ἔκαμε περιοδεῖα σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Τὸν ὑποδέχτηκαν παντοῦ σὰ σωτῆρα. Ἐπειτα κατέβηκε στὴ Θεσσαλία, στὴ σπερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἔφτασε στὴν Ἀθήνα. Ἀνέβηκε ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ μέσα στὸν Παρθενῶνα, ποὺ εἶχε γίνει ἐκκλησία τῆς Παναγίας, εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ γιὰ τὶς νίκες του. Ἐπειτα γύρισε μὲ πλοῖα στὴν Πόλη.

Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη γιορτὴ στὸ γυρισμό του. Τὸ θρίαμβό του στόλιζαν ἀμέτρητα λάφυρα, ποὺ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς των.

Στὸ θρίαμβο ἐκεῖνο ἔδωσε ὁ λαὸς στὸ Βασίλειο τ' ὄνομα βουλγαροκτόνος καὶ μὲ τ' ὄνομα αὐτὸ ἔμεινε ὁ Βασίλειος Β' στὴν ἱστορία. Εἶναι δίκαιη αὐτὴ ἡ ὀνομασία, γιατί αὐτὸς τσάκισε ὀριστικὰ τὴ δύναμη τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας τὰ ὅρια τῆς ἐλληνικῆς Αυτοκρατορίας ἔφτασαν στὸ βόρειο μέρος ὡς τὸ Δούναβη. Καὶ στὰ μέρη ὁμως τῆς ἀνατολῆς καὶ στὰ δυτικὰ ἀπλώθηκαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους.

Ἐνῷ καταγινόταν ὁ Βασιλεῖος σὺν τῷ μεγάλῳ καὶ ἀτελείῳ πόλεμῳ μὲ τοὺς Βουλγάρους, ἔκανε τὸν ἴδιον καιρὸν μεγάλα κατορθώματα στὴν Ἀσία καὶ στὴν κάτω Ἰταλία. Στὴν Ἀσία ἔκαμε ὁ ἴδιος

Εἰκ. 17. Ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία στὰ χρόνια Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

μὲ ἐκστρατεία καὶ ἔφερε τὰ ὅρια τοῦ κράτους ὡς τὸν Καύκασον, τὴν Κασπία θάλασσαν καὶ τὸν Εὐφράτη παταμό. Στὴν κάτω Ἰταλία πάλι οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐπνίξαν κάθε ταραχὴ καὶ στερέωσαν τὴν κυριαρχία του.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου ἔγινε καὶ ἄλλο μεγάλο περιστα-

τικό. Ὁ γιὸς τοῦ Σδιατοσλάβου Βλαδίμηρος ἀφοῦ ἔγινε ἡγεμόνας, ἀποφάσισε νὰ γίνῃ χριστιανός. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μετὰ τὸ Βασίλειο, βαπτίστηκε, κι ἔπειτα πῆρε γυναῖκα του τῇ μικρῇ ἀδερφῇ τοῦ Βασιλείου τὴν Ἄννα. Ἐβγαλε τότε διαταγὴ ὁ Βλαδίμηρος καὶ πολλὰς χιλιάδες Ρῶσοι βαπτίστηκαν στὸ Βορυσθένη ποταμό, κοντὰ στὸ Κίεβο καὶ ἔγιναν χριστιανοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Ἡ Εὐρώπη στὸ μεσαίωνα.

Μόλις εἶχε ἡσυχάσει τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ παρουσιάστηκε νέος κίνδυνος γι' αὐτό, οἱ σταυροφορίες, ἐκστρατείες τῶν Εὐρωπαίων στὴν ἀνατολή. Μὰ πρὶν μιλήσωμε γι' αὐτὰς πρέπει νὰ μάθωμε σὲ ποιά κατάσταση ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Εὐρώπη.

Εἶδαμε πῶς ὁ μεγάλος Θεοδόσιος στὰ τελευταῖα τοῦ εἶχε χωρίσει τὸ ρωμαϊκὸ κράτος σὲ δύο μέρη τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ δυτικὸ. Ἀλλὰ τότε διάφοροι γερμανικοὶ λαοὶ μπῆκαν στὶς χῶρες τοῦ δυτικοῦ. Οἱ λαοὶ αὗτοὶ κατέλυσαν τὸ δυτικὸ κράτος καὶ ἀπάνω στὰ εἰρεῖσιά του ἔκαναν νέα βαρβαρικὰ κράτη, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν καὶ αὐτὰ χριστιανικὰ καὶ λατινικὰ.

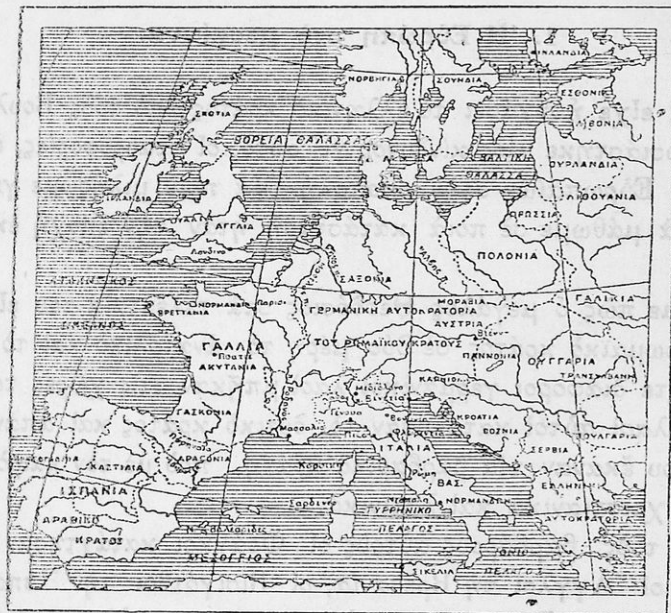
Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς οἱ Φράγκοι κατέχτησαν ὅλη τὴ Γαλατία, οἱ Ἀγγλοὶ τὴ Βρετανία, οἱ Βισιγότθοι τὴν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία, οἱ Βάνδαλοι τὴν Ἀφρική καὶ οἱ Ὀστρογότθοι τὴν Ἰταλία.

Δύο ἀπὸ τὰ κράτη αὐτά, τῶν Βανθάλων στὴν Ἀφρική καὶ τῶν Ὀστρογόθων στὴν Ἰταλία, καταλύθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανό.

Ἐπειτα πῆραν τὴ βόρεια Ἰταλία οἱ Λογκοβάρδοι καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ νέο γερμανικὸ κράτος. Στὴ μέση Ἰταλία πάλι ὁ πάπας μὲ τὴ βοήθεια τῶν Φράγκων ἔκαμε τὸ παπικὸ κράτος. Τὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἰσπανία τὴν πῆραν οἱ Ἀραβες.

Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ τὸ φραγκικόν, προπάντων ὅταν βασιλεψε ὁ μεγάλος Κάρολος.

Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς κατώρθωσε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Λογγοβάρδων στὴν ἀπάνω Ἰταλία καὶ νὰ τὸ προσθέσῃ στὸ κράτος

Εἰκ. 18. Ἡ Εὐρώπη στὸ 12. αἶωνα.

του, ἔπειτα πῆρε ἀπο τοὺς Ἀραβες ἓνα μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ ἀκόμη κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς πέρα ἀπὸ τὸ Ρήνο καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ γίνουν χριστιανοί.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ πάπας ἀνακήρυξε τὸν Κάρολο αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὸν ὅμως τὸν τίτλο δὲν τοῦ

αναγνώρισαν ποτὲ οἱ νόμιμοι Ἑλληνες αὐτοκράτορες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ φραγκικὴ αὐτὴ αὐτοκρατορία βάσταξε λίγο καιρό. Μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Καρόλου χωρίστηκε. Ἀπὸ αὐτὴ βγήκαν τότε τρία κράτη, τὸ γερμανικόν, τὸ γαλλικόν καὶ τὸ ἰταλικόν. Τὸ ἰταλικόν κράτησε καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα. Ἀργότερα ὅμως καὶ τὸ ἰταλικὸν κράτος καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα τὰ πῆρε ἡ Γερμανία.

Καὶ ἄλλες μεταβολὲς ἔγιναν τότε στὴν Ἰταλία. Πολλὲς ἀπὸ τίς πόλεις τῆς, τὸ Μιλάνο, ἡ Βολωνία, ἡ Φλωρεντία καὶ ἄλλες ἀκόμῃ ἔγιναν αὐτόνομες καὶ ἀποτέλεσαν πολιτείας δημοκρατικὰς. Ἀπὸ αὐτὲς πάλι δύο πόλεις πρὸ πάντων πρόκεσαν, ναυτικὰς καὶ οἱ δύο, ἡ Γένουα καὶ ἡ Βενετία.

Ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἔπειτα, ἦταν στὴν κυριαρχία τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ἔκανε μεγάλο ἐμπόριο μὲ τίς ἐλληνικὰς³³ χῶρες, εἶχε ἀποχτήσῃ μεγάλο ἐμπορικὸν ναυτικὸν ποὺ τὴ βοήθησε νὰ γίνῃ τὸ πρῶτον ναυτικὸν κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀκόμῃ μὲ τίς σχέσεις ποὺ εἶχε μὲ τὸ ἐλληνικὸν κράτος, πῆρε γρήγορά καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ. Ἡ ζωὴ, τὰ ἔθιμα, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολυτέλεια ποὺ ἦταν στὴ Βενετία εἶχαν τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτόνομη ἔγινε ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν 9. αἰῶνα.

Ἡ κάτω Ἰταλία ὡς τὸν 11. αἰῶνα ἦταν ὑποταγμένη στὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ἀποχωρίστηκε. Νορμανδοὶ ἀπὸ τίς βόρειες χῶρες τῆς Εὐρώπης κατέβηκαν μὲ τὰ μικρὰ καράβια τοὺς καὶ πῆραν μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ Γαλλίαν ποὺ ὀνομάστηκε ἔπειτα Ν ο ρ μ α ν δ ί α. Ἐκεῖ ἔκαμν ἓνα νορμανδικὸν κράτος ποὺ ἀναγνώριζε κύριάρχον τοῦ τὸ βασιλεῦς τῆς Γαλλίας, ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ σιγὰ [σιγὰ πῆραν τὴ λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ λατινικὸν πολιτισμὸν τῶν ντόπιων. Ἐπειτα πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ὅταν βασιλεύαν

στην Πόλη οι αδύνατοι διάδοχοι του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου κατέβηκαν στην Ιταλία και τη Σικελία κι έκαμαν εκεί κράτος νορμανδικό, που έγινε με τὴν καιρὸ ἰταλικό.

Στις βοριοδυτικὲς χώρες τῆς Εὐρώπης ζούσαν λαοὶ γερμανικοί, που ἀποτελοῦσαν τρία κράτη, τὴ Δανία, τὴ Σουηδία καὶ τὴ Νορβηγία. Τὰ κράτη αὐτὰ δέχτηκαν τὸ χριστιανισμό μόνον τὸν 11. αἰῶνα, καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ πολιτίζονται.

Τὴ Βρετανία τὴν εἶχαν πάρει οἱ Ἀγγλοὶ, που ἔγιναν χριστιανοὶ τὸν 8. αἰῶνα. Πολλὲς ἐπιδρομὲς στὶς ἀγγλικὲς χώρες εἶχαν κάμει οἱ Δανοί. Τὸ 1066 κατὰχτησε τὴν Ἀγγλία ὁ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Γουλιέλμος ὁ κατακτητής. Ἀπ' αὐτὸν ἔχουν τὴν καταγωγή τους οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Στὴν Ἰσπανία πάλι οἱ Ἰσπανοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ ἔβρυσαν διάφορα μικρὰ χριστιανικὰ βασίλεια. Τὰ βασίλεια αὐτὰ ἐνώθηκαν ἔπειτα κι ἔκαμαν δύο μεγάλα, τῆς Ἀραγονίας καὶ τῆς Καστίλις, καὶ τότε ἔδιωξαν τοὺς Ἀραβες. Ἀργότερα ἐνώθηκαν καὶ αὐτὰ τὰ δύο κι ἔκαμαν τὸ βασίλειο τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ Πορτογαλία ἔμεινε ἰδιαίτερο κράτος.

2. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία στὸ μεσαίωνα.

Σ' ἐλασινὴ κατάσταση ἦταν ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια. Τὰ κτήματα πὰ εἶχαν ἰδιοχτησία τους, φέουδα τους ὅπως ἔλεγαν, οἱ εὐγενεῖς, που ἦταν ὑποταχτικοὶ καθέναν στὸν ἀνώτερό του καὶ ἔλοι μαζί στὸ βασιλεῖα. Ὁ λαὸς ἦταν δούλος καὶ ὑποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τὴ γῆ γιὰ τοὺς κυρίους του, τοὺς φεουδάρχες. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σύστημα αὐτὸ λέγεται φεουδαλισμός.

Λαὸς ὅμως καὶ εὐγενεῖς ἦταν ἔλοι ἀμόρφωτοι. Οἱ εὐγενεῖς τιμοῦ-

σαν μόνο την παλικαριά, γιατί άλλη δουλειά δὲν εἶχαν παρὰ τὸν πόλεμο καὶ πίστευαν πὼς ὁ πόλεμος ἦταν ἡ μόνη σωστή ἀποσχόληση γιὰ τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ τὸ μόνο αἶσθημα ποὺ εἶχαν ἀναπτυγμένο ἦταν τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς. Οἱ εὐγενεῖς πολεμοῦσαν πάντοτε ἀπάνω στ' ἄλογά τους, ὠνομάζονταν ἱππότες καὶ οἱ ἀρετὲς ποὺ εἶχαν λέγονταν ἱπποτισμός.

Πιὸ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἦταν οἱ κληρικοί. Στὶς ψυχὲς τῶν ἀπολιτίστων ἐκείνων ἀνθρώπων ἡ ἐκκλησία εἶχε μεγάλη ἐπιρροή. Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ κλῆρος εἶχε δύναμη μεγάλη, καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ πάπας.

3. Γιατὶ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες.

Σταυροφορίες ὀνομάζουμε τίς ἐκστρατεῖες ποὺ ἔκαναν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσουν ἀπὸ τοὺς μωαμεθανούς, ποὺ τὴν ἐξουσίαζαν τότε.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια οἱ χριστιανοὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ τὴ δύση συνήθιζαν νὰ πηγαίνουν στὰ μέρη ποὺ ἔζησε καὶ σταυρώθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ νὰ προσκυνοῦν τοὺς τόπους αὐτοὺς, μὲ τὴν πεποίθηση πὼς μὲ τὸ προσκύνημα αὐτὸ θὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους.

Ὅσο εἶχαν τὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ Ἀραβες, οἱ προσκυνητὲς δὲν εὗρισκαν πολλὰ ἐμπόδια. Ἐπειτα ὅμως ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Ὅταν ἄρχισαν οἱ Ἀραβες νὰ οδῆνουν, παρουσιάστηκε ἓνας ἄλλος λαὸς πρὸς πολεμικὸς ἀκόμη, ποὺ κληρονόμησε ὅλη τὴν ὁρμὴ ποὺ εἶχε ὁ μωαμεθανισμὸς γιὰ τίς καταχτήσεις του. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἦταν οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι.

Οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ κατῴρθωσαν νὰ καταχτήσουν ὅλα τὰ μωαμεθανικὰ κράτη τῆς Ἀσίας, ἀκόμη καὶ τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη.

"Επειτα χτύπησαν καὶ τὸ ἐλληνικὸ κράτος καὶ πῆραν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία ὡς τὴ Νίκαια. Αὐτοὶ τώρα ἐμπόδιζαν τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὸ ἱερὸ προσκύνημά τους καὶ τοὺς βασάνιζαν μὲ πολλοὺς τρόπους.

"Οσοὶ πῆγαιναν γιὰ προσκύνημα καὶ γύριζαν ἔπειτα στὴν πατρίδα τους, ἔλεγαν στοὺς ἄλλους τὰ παθήματά τους καὶ αὐτὸ ἔκαμε τοὺς Εὐρωπαίους ν' ἀγανακτήσουν μὲ τοὺς μωαμεθανούς. Ἀρχισε τότε νὰ γεννιέται ἡ ἰδέα πῶς ἔπρεπε οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ κάμουν μιὰ ἐκστρατεία γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἁγίους τόπους.

4. Α' σταυροφορία. Ἀλέξιος Κομνηνός.

Ἐνας μοναχός, ὁ Πέτρος ὁ ἐρημίτης, προσπάθησε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ πάη στοὺς ἁγίους τόπους, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Στὸ γυρισμὸ του διηγήθηκε τὰ ὅσα εἶχε ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὰ παθήματα τοῦ Πέτρου τὰ ἔμαθε καὶ ὁ πάπας καὶ παράγγειλε καὶ σ' αὐτὸν καὶ σὲ ἄλλους μοναχοὺς νὰ γυρίσουν τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ κηρύξουν ἀπὸ μέρους τοῦ τὸν ἱερὸ πόλεμο στοὺς ἀπίστους.

Τὸ κήρυγμα αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία.

Χιλιάδες ἄνθρωποι ἀπ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὰς χώρες βρέθηκαν πρόθυμοι νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἐκστρατεία γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν ἅγιον τάφο, καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς πολλοὶ μεγάλοι ἡγεμόνες.

Τὸ σημάδι ὅλων ποὺ θὰ πῆγαιναν σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία ἦταν ἓνας κόκκινος σταυρός, ποὺ τὸν ἔγραφαν στὸν ὦμο τῆς στολῆς τους, γιὰ νὰ φανερώνη τὸ σκοπὸ τῆς ἐκστρατείας τους. Ἀπὸ τὸ σταυρὸ ἐκεῖνον ὠνομάστηκαν οἱ πολεμιστὲς σταυροφόροι καὶ οἱ ἐκστρατεῖες αὐτὲς σταυροφορίες.

Οἱ σταυροφόροι ξεκίνησαν χωριστὰ ὁ καθένας ἀρχηγὸς μὲ τὸ στρατὸ τοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ὤρισαν ὅλοι νὰ βρεθοῦν σὲ ὀρισμένο καιρὸ στὴν Πόλιν.

Στὸ δρόμο ὅμως ἔκαμαν μεγάλες καταστροφές στὶς ἑλληνικὲς χώρες ποὺ περνοῦσαν. Μὲ τὴ διαγωγὴ τους αὐτὴ οἱ σταυροφόροι ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ μεγαλώσῃ τὸ μῖσος ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τοὺς δυτικούς ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶχαν χωριστῇ οἱ ἐκκλησίες.

Αὐτοκράτορα εἶχαν τότε οἱ Ἕλληνες τὸν Ἀλέξιο Κομνηνόν, μεγάλο στρατηγὸ καὶ ἱκανὸ πολιτικό.

Εἰκ. 19. Ἀλέξιος Κομνηνός.

Ὅταν ἔφτασαν οἱ σταυροφόροι ἐμπρὸς στὴν Πόλη ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο νὰ τοὺς δώσῃ πλοῖα γιὰ νὰ περάσουν στὴν Ἀσία καὶ ἀκόμη νὰ τοὺς βοηθήσῃ στὴν ἐπιχείρησή τους. Ὁ Ἀλέξιος ὑποσχέθηκε νὰ τοὺς δώσῃ ὅ,τι τοῦ ζητοῦσαν. Τοὺς ὑποχρέωσε ὅμως νὰ ὀφιστοῦν πῶς ὅλα τὰ μέρη ποὺ θὰ ἔπαιρναν στὴν ἐκστρατεία τους θὰ τὰ παραδῶσουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος, γιατί ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἦταν δικές του ὅλες αὐτὲς οἱ χώρες. Οἱ σταυροφόροι ἔδωσαν τὸν ὄρκο καὶ ὁ Ἀλέξιος τοὺς πέρασε μὲ πλοῖα στὴν Ἀσία. Τοὺς ἔδωσε

μάλιστα μαζί και ένα σώμα ελληνικό στρατό από 50 χιλιάδες στρατιώτες (1096).

Πρώτη πόλη που πολιορκήσαν οι σταυροφόροι ήταν η Νίκαια, που την είχαν οι Σελτζούκοι Τούρκοι. Η πολιορκία αυτή δε βάραινε πολύ. Οι Τούρκοι στενοχωρέθηκαν και αναγκάστηκαν να την παραδώσουν. Προτίμησαν όμως να την παραδώσουν στον ελληνικό στρατό, γιατί στους σταυροφόρους δεν είχαν εμπιστοσύνη.

Οι σταυροφόροι πειράχτηκαν γι' αυτό, γιατί έτσι που παραδόθηκε η Νίκαια στους Έλληνες, δε θα μπορούσαν αυτοί να τη λεηλατήσουν. Δε μπορούσαν όμως να ειπούν και τίποτε.

Από τη Νίκαια πέρασαν όλη τη Μ. Ασία κι έπειτα από πολλές μάχες με τους Τούρκους έφτασαν στη Συρία. Εκεί πια όμως φανερώθηκαν οι σκοποί τους. Άμα πήραν την Αντιόχεια δε θέλησαν να την δώσουν στο ελληνικό κράτος, με όλο που είχαν κάμει τέτοια συμφωνία με τον Άλέξιο. Το ίδιο έκαμαν και όταν πήραν την Ιερουσαλήμ, έπειτα από λίγο καιρό.

Εέχασαν λοιπόν τις συμφωνίες τους κι έκαμαν τα μέρη εκείνα φραγκικό βασίλειο. Τον αρχηγό της σταυροφορίας τον έκαμαν βασιλέα της Ιερουσαλήμ και οι άλλοι στρατηγοί μοιράστηκαν τις πόλεις σαν ύποτελεις στον βασιλέα.

Μά όχι μόνο πάτησαν οι σταυροφόροι τη συνθήκη που είχαν κάμει με τον Άλέξιο, παρά φέρθηκαν πολύ σκληροί στην ελληνική εκκλησία. Έδιωξαν όλους τους Έλληνες ιερείς και επισκόπους και έβαλαν στη θέση τους Λατίνους.

Αυτό το τελευταίο έδωσε αφορμή να γίνει βαθύτερο το μίσος των Ελλήνων γι' αυτούς, γιατί φάνηκε καθαρά πως οι Λατίνοι ζητούσαν να πάρουν με τη βία τους Έλληνες στην εκκλησία τους.

5. Β', Γ' καὶ Δ' σταυροφορία.

Στὴν Εὐρώπῃ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση πῶς πῆραν οἱ σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ φραγκικὸ βασιλεῖο. Ἡ ἐπιτυχία τους αὐτὴ μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ ζῆλο τῶν Εὐρωπαίων γιὰ τὶς σταυροφορίες. Καὶ χρειάζεταν ἀλήθεια ὁ ζῆλος αὐτός, γιατί τὸ βασιλεῖο τῆς Ἱερουσαλήμ ἦταν περικυκλωμένο ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ εἶχε ἀνάγκη τῆς Εὐρώπης γιὰ νὰ διατηρηθῇ.

Γι' αὐτὸ γρήγορα ἄρχισε δεύτερη σταυροφορία ποὺ τέλειωσε ὅμως χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Στὰ 1187 νίκησε ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖνος τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς πῆρε τὴν Ἱερουσαλήμ. Στοὺς Φράγκους τότε δὲν ἔμεινε παρὰ μόνο ἡ βόρεια Παλαιστίνη. Αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ γίνῃ τρίτη σταυροφορία ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ, μὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Φράγκοι μὲ ὅλη τὴν προσπάθειά τους δὲ μπόρεσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ἔγινε ἡ τέταρτη σταυροφορία. Ἀρχηγοὶ τῆς σταυροφορίας αὐτῆς ἦταν ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς καὶ ὁ κόμης τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνος.

Γιὰ νὰ γλιτώσουν τὴ μεγάλη κακοπέραση οἱ σταυροφόροι ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στοὺς ἅγιους τόπους ἀπὸ τὴ θάλασσα. Συνάχτηκαν λοιπὸν ὅλοι στὴ Βενετία γιὰ νὰ πάρουν ἀπὸ ἐκεῖ πλοῖα καὶ νὰ πᾶνε στὴν Ἀσία.

Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὐτὴ δὲ σύμφερε στοὺς Βενετούς. Γιατί οἱ Βενετοὶ εἶχαν πολλὰ σπουδαῖα συμφέροντα μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχαν πάρει ἀπὸ αὐτοὺς μεγάλα προνόμια. Γιὰ αὐτὸ ὁ δόγης, δηλαδὴ ὁ ἄρχοντας τῆς Βενετίας, ἕνας πανοῦργος γέρος, ὁ Δάνδολος, ζήτησε ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους τόσο πολλὰ χρήματα γιὰ τὴ μεταφορά τους, ὅσα καταλάβαινε πῶς δὲ

θὰ μπορούσαν νὰ τὰ δώσουν. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς ἔφερε σὲ μεγάλη στενοχώρια.

Στὴν Πόλιν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη βασίλευε ὁ Ἀλέξιος Γ' ὁ Ἀγγελος ποὺ εἶχε ἀρπάξει τὸ θρόνο ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν του Ἰσαάκιον, ἀπὸ τὸν τύφλωσε. Ὁ γιὸς ὅμως τοῦ Ἰσαάκιου Ἀλέξιος κατάρθωσε νὰ ξερύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ νὰ πάῃ σιτὴν Εὐρώπῃ. Ἐκεῖ παρουσιάστηκε στὸν πάπα καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ ὑποτάξῃ σ' αὐτὸν τὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησίαν, ἂν ὁ πάπας τὸν βοηθήσῃ νὰ πάρῃ πίσω τὸ θρόνον τοῦ πατέρα του. Ὁ πάπας ἄκουσε τὴν πρότασιν μὲ μεγάλη εὐχαρίστησιν καὶ ἔστειλε τὸν Ἀλέξιον νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς σταυροφόρους.

Ὁ Ἀλέξιος ὑποσχέθηκε καὶ σ' αὐτοὺς τὰ ἴδια, προσθέτοντας ἀκόμη πῶς θὰ τοὺς συντρέξῃ μὲ χρήματα καὶ μὲ στρατὸ νὰ κυριεύουν τοὺς ἄγιους τόπους. Οἱ σταυροφόροι δέχτηκαν μ' εὐχαρίστησιν, γιατί ἦσαν πολλὸ στενοχωρημένοι ποὺ δὲ μπορούσαν νὰ ἀικονομήσουν τὰ χρήματα ποὺ τοὺς ζητοῦσε ὁ Δάνδολος γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ σιτὴ Συρία. Περισσότερο ὅμως ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους εὐχαριστήθηκε ὁ γέρο-Δάνδολος ἀκούοντας τίς προτάσεις τοῦ Ἀλεξίου, γιατί οἱ προτάσεις αὗτὲς βοηθοῦσαν πολλὰ τὰ δικά του σχέδια.

Ἀποφασίστηκε λοιπὸν νὰ κάμουν πρῶτα ἐκστρατεία σιτὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1203 ὁ στόλος τῶν σταυροφόρων μὲ 40 χιλιάδες ἄντρες παρουσιάστηκε ἐμπρὸς σιτὴ βασιλεύουσα.

6. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλιν.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἔμαθε ἀπὸ πρὶν τὰ σχέδια τῶν σταυροφόρων καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ. Ὁ στρατὸς ὅμως ποὺ εἶχε συνάξει δὲν ἦταν ἱκανὸς ν' ἀνισταθῇ σιτὸς σταυροφόρους. Γι' αὐτὸ οἱ σταυροφόροι ἀποβιβάστηκαν χωρὶς ἐμπέ-

διο, πήραν ἀμέσως τὸ Γαλατᾶ καὶ τὸν Κεράτιο κόλπο καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλη ἀπὸ τῆ στεριᾶ καὶ ἀπὸ τῆ θάλασσα. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' ἔκαμε μερικὰς μικρὰς ἐπιθέσεις, μὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε καὶ ἀπελπισμένος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη.

Οἱ κάτοικοι βγάζουν τότε ἀπὸ τῆ φυλακῇ τὸν τυφλὸ γέροντα Ἰσαάκιο καὶ τὸν ἀνεβάζουν στὸ θρόνο. Ὁ Ἰσαάκιος ἐπικύρωσε τὴν συνθήκην ποὺ εἶχαν κάμει οἱ σταυροφόροι μὲ τὸ γιὸ του, καὶ ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων μπῆκε στὴν Πόλη καὶ ἀνακηρύχτηκε βασιλεὺς μαζί μὲ τὸν πατέρα του, μὲ τ' ὄνομα Ἀλέξιος Δ'.

Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλο νὰ ἐφαρμοστῇ ἡ συνθήκη ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς σταυροφόρους. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τὸ ταχτοποίησε κάπως. Ἀνάγκασε τὸν πατριάρχη ν' ἀνακηρύξῃ μέσα στὴν Ἀγία Σοφία τὸν πάπα πρῶτο ἐπίτροπο τοῦ Χριστοῦ στὴ γῆ. Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν τοὺς ἔμελλε πολὺ οὔτε τοὺς σταυροφόρους οὔτε καὶ τοὺς Βιεντούς. Αὐτοὶ ἤθελαν τὰ χρήματα ποὺ τοὺς εἶχε ὑποσχεθῇ ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲ μπόρεσε νὰ τὰ βρῇ ὅσο καὶ ἂν προσπάθῃσε πιέζοντας τὸ λαό.

Οἱ σταυροφόροι ἄρχισαν νὰ φοβερίζουν. Ἀρχισε ὅμως καὶ ὁ λαὸς νὰ ἐρεθίζεται. Ἐνας στρατηγὸς ἱκανὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, ὁ Ἀλέξιος Μούρτζουφλος, σκοτώνει τὸν Ἀλέξιο Δ' καὶ παίρνει αὐτὸς τὸ θρόνο.

Ὁ γέρο - Ἰσαάκιος δὲ μπόρεσε νὰ βασιτάξῃ στὴν τραγικὴ αὐτὴ περίσταση καὶ πέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του.

Οἱ σταυροφόροι τότε πολιορκοῦν πάλι τὴν Πόλη καὶ ξαναρχίζουν νὰ κάνουν ἐπιθέσεις. Ὁ Ἀλέξιος πολέμησε μὲ μεγάλη γενναϊότητα, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Στὸ τέλος οἱ σταυροφόροι, στίς 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204, ἔκαμαν μεγάλη ἐφοδὸ καὶ μπῆκαν μέσα στὴν Πόλη. Ὁ Ἀλέξιος ἔφυγε. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς

ἄρχοντες, ποὺ εἶχαν ἀκόμη κάποια ἐλπίδα, πῆγαν στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἀνακήρυξαν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸ γενναῖο στρατηγὸ Θεόδωρο Λάσκαρη. Οὕτε καὶ αὐτοὺς ὁμοῦς δὲν κατῴρθωσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαὸ καὶ ἀπελπισμένους φεύγει μὲ τοὺς ὁπαδοὺς του.

Ἔτσι οἱ σταυροφόροι κυρίεψαν τὴν Πόλη.

Τί σφαγὲς ἔκαμαν τότε οἱ σταυροφόροι, τί ἄρπαγές, τί ἱεροσυλίες καὶ καταστροφές! Ἐγδυσαν καὶ τὰ μεγάλα παλάτια καὶ τὰ φτωχὰ σπίτια καὶ ὅλα τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Ἀπὸ τίς ἐκκλησίες πῆραν ὅ,τι ἔβρισκαν πολύτιμα, ὅλα τοὺς τὰ κοσμήματα, ἀκόμη καὶ τὰ ἅγια ποτήρια τὰ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ πίνουν τὸ κρασί τους. Ἀκόμη καὶ τὴν ἁγία τράπεζα τῆς Ἀγίας Σοφίας, καμωμένη ἀπὸ χρυσάφι καὶ στολισμένη μὲ ἀκριβὰ πετράδια τὴν ἔκαμαν κομμάτια καὶ τὴ μοιράστηκαν μεταξὺ τους. Οἱ δυστυχημένοι κἄτοικοι, ὅσοι γλίτωσαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ, ἔφευγαν εὐχαριστημένοι ποὺ κατῴρθωσαν νὰ σώσουν μόνο τὴ ζωὴ τους.

Οὕτε τὰ καλλιτεχνήματα λυπήθηκαν οἱ σταυροφόροι, τ' ἀκριβὰ στολίδια ποὺ 900 χρόνια τὰ μάζευαν οἱ αὐτοκράτορες γιὰ νὰ στολίζουν τὴν Πόλη καὶ τὰ παλάτια της. Πολλὰ ἔργα τοῦ Φειδία, τοῦ Πραξιτέλη καὶ ἄλλα μνημεῖα καμωμένα ἀπὸ μεγάλους καλλιτέχνες, καταστράφηκαν. Χάθηκαν ἀκόμη στὴ φωτιά ποὺ ἔβαλαν οἱ σταυροφόροι καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἔτσι οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης κατὰστρεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ποὺ γιὰ ἐνιακόσια χρόνια ἀντιστάθηκε στὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ τοὺς ἐμπόδισε ν' ἀπλωθοῦν στὴν Εὐρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Πῶς μοιράστηκε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Ἀφοῦ οἱ σταυροφόροι πῆραν στὰ 1204 τὴν Πόλη νόμισαν πῶς μὲ τὴν ἴδια εὐκολία θὰ ἔπαιρναν καὶ ὁλόκληρην τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Τῇ μοίρασαν λοιπὸν μεταξύ τους.

Ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν κόμη τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνο καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Θράκη καὶ ὅλες τίς ἀσιατικὰς χῶρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς πάλι πῆρε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ὠνομάστηκε βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης ὑποτελὴς στὸν αὐτοκράτορα.

Οἱ Βενετοὶ ποὺ πρόσεχαν περισσότερο στὰ ἐμπορικὰ τους συμφέροντα, προτίμησαν νὰ πάρουν ὅλα τὰ νησιά, τὴν Πελοπόννησο, τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ μισὴ Πόλη. Πῆραν ἀκόμη καὶ τὸ προνόμιο νὰ εἶναι πάντοτε πατριάρχης στὴν Πόλη Βενετός.

Ἔτσι ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία χωρίστηκε σὲ τρία μέρη: τὴν αὐτοκρατορία τῆς Πόλης, μὲ αὐτοκράτορα τὸ Βαλδουῖνο, τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης μὲ βασιλέα τὸ Βονιφάτιο, καὶ τὸ τρίτο μέρος ποὺ τὸ εἶχαν οἱ Βενετοί. Τὸν αὐτοκράτορα τὸν εἶχαν ὅλοι ἀνώτερό τους, δὲν τὸν ἄκουαν ὁμῶς καὶ πολὺ.

Ἀλλὰ δὲν ἔφτασε μόνο ποὺ χώρισαν τὴν αὐτοκρατορία σὲ τρία κράτη. Κάθε κράτος ἀπ' αὐτὰ τὸ χώρισαν πάλι σὲ μικρὰς ἡγεμονίες. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἡγεμονιῶν αὐτῶν ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δίνουν κάθε χρόνο στὸν ἀνώτερό τους ἓνα ὀρισμένο χρηματικὸ

ποῦ καὶ ὀρισμένους στρατιῶτες. Πολλὲς φορές ὁμοῦς λησμονοῦσαν τὴν ὑποχρέωσίν τοὺς αὐτῇ καὶ συχνὰ πολεμοῦσαν ἀναμεταξύ τοὺς.

Εἶναι φανερό πῶς μὲ τέτοιο σύστημα δὲ μποροῦσε ἡ λατινικὴ κατὰχτησις νὰ κρατήσῃ πολὺ καιρό.

Ἐπειτα δὲ μποροῦσε ὁ ἑλληνισμός καθὼς τὸ περίμεναν οἱ σταυροφόροι, νὰ μείνῃ γιὰ πάντα μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Οἱ Φράγκοι πῆραν τὴν Πόλιν. Ἀλλὰ στίς ἐπαρχίαις ὁ λαὸς ἐξακολούθησε νὰ ἔχῃ γερὸ τὸ αἶσθημά του καὶ νὰ εἶναι ἀφωσιωμένος στὴ θρησκεία του καὶ στὴν πατρίδα του, καὶ αὐτὸ ἔκανε τὸ λαὸ ν' ἀντιστέκεται πάντοτε στὸ Φράγκο καταχτητὴ.

2. Οἱ ἑλληνικαὶ χώραι στὰ χρόνια τῆς φραγκοκρατίας.

Οἱ αὐτοκρατορίαι στὴ Νίκαια καὶ στὴν Τραπεζοῦντα.

Ὅταν ἔγινε ὁ Βαλδουῖνος αὐτοκράτορας στὴν Πόλιν καὶ θέλησε ἄλλα νὰ καταχτήσῃ καὶ τίς ἀσιατικὰς παραλίαις, βρῆκε ἀντίστασιν ποὺ δὲν τὴν περίμενε.

Εἶδαμε παραπάνω πῶς ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἔγινε αὐτοκράτορας ὅταν ἦταν πιά οἱ Φράγκοι μέσα στὴν Πόλιν καὶ πῶς ἀφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαό, ἔφυγε στὴ Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν γύρω του πολλοὶ πρόσφυγες, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ τὸ λαὸ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας τὸν ἀναγνώρισαν αὐτοκράτορα.

Ἔτσι ἰδρύθηκε τότε στὴ Μ. Ἀσίαν νέο ἑλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Νίκαιαν.

Ὁ Λάσκαρης ὀργάνωσε στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ αὐτὸν δὲν ἄφησε τὸ Βαλδουῖνο νὰ προχωρήσῃ πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ Βόσπορον. Ἄν ἦσαν τότε ἐνωμένοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες στὴ Μ. Ἀσίαν θὰ ἐδίω-

χναν ἀμέσως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Γιὰ κακὴ τύχη ὅμως αὐτὸ δὲν ἔγινε.

Στὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας ἔγινε ἄλλο ἐλληνικὸ κράτος, μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα καὶ μὲ αὐτοκράτορα ἓνα Κομνηνὸ.

Ἡ νέα αὐτὴ αὐτοκρατορία ἔγινε κράτος πλούσιο καὶ δυνατό, καὶ ἐξαιτίας τῆς διατηρήθηκε ὡς τὴν ἐποχὴ μας ὁ ἐλληνοσμός στὰ παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας. Δὲν ἐνώθηκε ὅμως τὸ κράτος αὐτὸ μὲ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας γιὰ νὰ πολεμήσουν μαζί τοὺς Φράγκους, παρὰ ἔζησε δική του ζωὴ ὅπως διόλου χωριστῇ.

Ἡ Θράκη. Ὁ Βαλδουῖνος βρῆκε μεγάλες δυσκολίες καὶ στὴ Θράκη. Τόσο πολὺ μισοῦσαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Φράγκους, ὥστε στὴν περίστασι ἐκείνῃ ἀποφάσισαν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς των, τοὺς Βουλγάρους, ποὺ εἶχαν κάμει πάλι τώρα τελευταῖα ἰδιαίτερο κράτος. Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι μαζί νίκησαν τοὺς Φράγκους. Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲ μπορούσαν νὰ ξεχάσουν τίς συνήθειές τους. Μὲ ὅλη τὴν συμμαχίαν ἔκαμαν τόσες καταστροφές στοὺς Ἕλληνες, ὥστε αὐτοὶ ἀναγκάστηκαν πάλι νὰ τοὺς παρατήσουν καὶ νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς Φράγκους.

Οἱ Φράγκοι τοὺς ὑποσχέθηκαν τότε πὼς θὰ σεβαστοῦν τὴ θρησκείαν καὶ τίς περιουσίας τους καὶ ὥρισαν ἡγεμόνα στὴν Ἀδριανούπολη τὸ στρατηγὸ τους Θεόδωρο Βρανὰ Κομνηνὸ, μὲ τὸν ὅρο νὰ πληρώνῃ κάθε χρόνον ὠρισμένο φόρο καὶ σὲ ὥρα ἀνάγκης νὰ στέλνῃ στὸν αὐτοκράτορα 500 στρατιῶτες.

Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά. Εὐκολώτερα κατῴρθωσε ὁ Βονιφάτιος νὰ κατακτήσῃ τίς χῶρες ποὺ πῆρε στὸ μερίδιό του. Σ' αὐτὸ τὸν εὐκόλυνε πολὺ, ποὺ πῆρε γυναῖκα τὴ χήρα τοῦ Ἰσακίου Μαργαρίτα καὶ εἶχε μαζί του στὴν ἐκστρατεία τὸ Μανουὴλ

Ἄγγελο, τὸ γιὸ τοῦ Ἰσαακίου. Πῆρε λοιπὸν χωρὶς ἀντίστασιν ὅλην τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὅλες αὐτὲς τὶς χῶρες τὶς μοίρασε στοὺς συναγωνιστὰς του καὶ τοὺς ἔκαμε ὑποτελεῖς του. Ἔτσι σχηματίσθηκαν διάφορες μικρὰς ἡγεμονίαις ὑποτελεῖς στὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πρὶ ἐπίσημη ἀπὸ τὶς ἡγεμονίαις αὐτὰς ἦταν τὸ δουκάτο τῶν Ἀθηναίων, ποὺ δόθηκε στὸ Γάλλο Ὄθωνα Δελαρό.

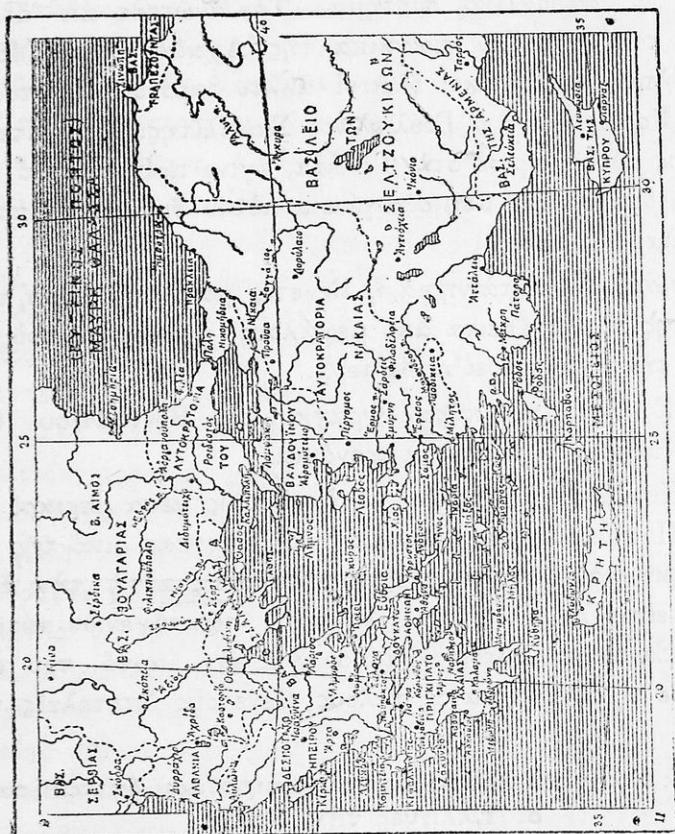
Τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Βονιφάτιος προχωροῦσε χωρὶς νὰ βρῖσκη ἐμπόδιο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ὡς τὸν Ἰοθμό, στὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλίας ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἐννοοῦσε νὰ ὑποταχθῇ.

Ὁ Μιχαήλ Ἄγγελος Κομνηνὸς σύναξε ἐκεῖ ἀρκετὰ καλὸ στρατὸ ἀπὸ βουνίσσιους τῆς χώρας αὐτῆς καὶ ἔδρευε μὲ τὴν Ἡπειρόν, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν ἰδιαιτέρῳ ἐλληνικῷ κράτει, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφτασε γρήγορα στὰ βόρεια ὡς τὸ Δυρράχιο καὶ στὰ νότια ὡς τὴν Ναύπακτο, καὶ πῆρε ἀκέμῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κέρκυραν. Τὸ νέο αὐτὸ κράτος ἦταν τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Οἱ χῶρες αὐτὲς σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην τῶν Φράγκων μεταξὺ τους, ἀνῆκαν στοὺς Βενετούς. Αὐτοὶ ὅμως, μὴν ἔχοντας ἀρκετὸ στρατὸ γιὰ νὰ τὶς πάρουν, συμβιβάσθηκαν μὲ τὸν Μιχαήλ. Περιωρίσθηκαν δηλαδὴ οἱ Βενετοὶ μόνον στὸ Δυρράχιο καὶ ὑποχρέωσαν τὸν Μιχαήλ νὰ τοὺς πληρῶνῃ κάθε χρόνον μικρὸ φόρο καὶ ν' ἀφήνῃ ἀφορολόγητους εἶλους τοὺς Βενετούς ἐμπόρους.

Ἡ Πελοπόννησος. Στοὺς Βενετούς ἀνῆκε καὶ ἡ Πελοπόννησος. Γιὰ τὸν ἴδιον ὅμως λόγον δὲ μπόρεσαν οἱ Βενετοὶ νὰ καταλάβουν παρὰ μόνον τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Ὅταν ὁ Βονιφάτιος ἔφτασε στὸν Ἰοθμό, μερικοὶ Φράγκοι ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσίαν του ἀποφάσισαν νὰ προχωρήσουν καὶ στὴν Πελοπόννησον. Οἱ ντόπιοι

ἄρχοντες ἔφεραν μεγάλη ἀντίσταση, μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες [οἱ Φράγκοι πῆραν ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο.

Εἰκ. 10. Οἱ ἑλληνικὲς χώρες τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας.

Τῇ φορᾷ αὐτῇ οἱ Φράγκοι φέρθηκαν στοὺς ντόπιους, μὲ καλὺτερο τρόπο, καὶ αὐτὸ πολὺ τοὺς βοήθησε νὰ στερεώσου, τὴν κατὰχτησὴ τους. Οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ οἱ ἄρχοντές τους δια-

τήρησαν όλα τους τὰ προνόμια. Οἱ Φράγκοι σεβάστηκαν ἀκόμη τὴ γλῶσσαν τῶν κατείκων, τὴ θρησκείαν τους καὶ όλες τους τὶς συνήθειες.

Τὴν Πελοπόννησον οἱ Φράγκοι τὴ χώρισαν σὲ βαρονίες, σύμφωνα μὲ τὸ φεουδαλικὸ σύστημα. Τὸν ἀνώτερον ἀπ' ὧν τοὺς βαρόνους τὸν ὠνόμαζαν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως καὶ σ' αὐτὸν ἦταν ὑποταχτικοὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι βαρόνοι. Πρῶτος πρίγκιπας τοῦ Μορέως ἔγινε ὁ Γουλιέλμος Σαμπλῆτης. Ἀργότερα ποὺ ὁ Γουλιέλμος αὐτὸς γύρισε στὴ Γαλλίαν, ἔγινε πρίγκιπας ὁ Γοδοφρέδος Βιλεαρδουῖνος καὶ στὴ οἰκογένεια αὐτοῦ ἔμεινε τὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας.

Τὰ νησιά. Ἀπὸ τὰ νησιά ἡ Βενετία μόνο τὴν Κρήτη πῆρε μὲ δικό της στρατὸ ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους ἀγῶνες μὲ τοὺς Γενοβέζους, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει πρωτύτερα.

Τὴν Εὐβοίαν τὴν πῆραν Φράγκοι τοῦ Βονιφάτιου. Οἱ Βενετοὶ περιωρίστηκαν σ' ἐμπορικὰ προνόμια.

Τὶς Κυκλάδες τὶς πῆραν μὲ δικά τους μέσα μερικοὶ εὐγενεῖς Βενετοί. Ἡ πολιτεία τῆς Βενετίας μὴ ἔχοντας δικό της στρατό, ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ σὲ μερικοὺς εὐγενεῖς αὐτὴ τὴν ἄδεια, μὲ τὸν ὅρον νὰ εἶναι ὑποτελεῖς της. Ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἦταν ὁ Μάρκος Σανούδος. Αὐτὸς κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴ Νάξον καὶ μοίρασε τ' ἄλλα νησιά σὲ ἄλλους Βενετοὺς ὑποτελεῖς του.

3. Τὰ ἐλληνικὰ κράτη ὡς τὸν καιρὸ ποὺ ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλιν.

Τρία ἦταν τὰ ἐλληνικὰ κέντρα, ὅπως ξέρομε, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Πόλιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους : ἡ αὐτοκρα-

τορία τῆς Νίκαιας, ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας καὶ τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορία ὅμως τῆς Τραπεζούντας περιωρίστηκε στὶς χώρες της, ποὺ ἦταν στὴ Μαύρη θάλασσα, ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ τ' ἄλλα ἐλληνικὰ κράτη. Ἔτσι μόνο τὰ δύο ἄλλα κράτη προσπάθησαν νὰ ξαναπάρουν τὴν Πόλη.

Τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου ἔκαμε μεγάλη πρόοδο στὴν ἀρχή, καὶ μάλιστα στὴν ἐποχὴ τοῦ δεσπότη Θεόδωρου, γιοῦ τοῦ Μιχαήλ. Μεγάλους πολέμους ὁ Θεόδωρος κατώρθωσε ν' ἀπλώσῃ τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴν Ἰλλυρία καὶ τὴ Μακεδονία, πῆρε ἀκόμη καὶ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Θράκη ὁλόκληρη ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε ὁ Θεόδωρος ἀνακήρυξε τὸν ἑαυτοῦ αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης.

Δὲν κρατήθηκε ὅμως πολὺν καιρὸ τὸ κράτος του αὐτό. Οἱ Βούλγαροι τοῦ πῆραν τὴ Θράκη καὶ ἀρκετὰ μέρη ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Τὸ ἄλλο κράτος χωρίστηκε σὲ δύο μέρη, τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, περιωρισμένη μόνο σὲ λίγα μέρη τῆς Μακεδονίας, καὶ τὸ καλὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Ἔτσι ἡ ἐλπίδα πὼς ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης θὰ μπορούσε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Πόλη ἔσθλασε.

Τὴν τιμὴ αὐτὴ τὴν πῆρε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Εἶδαμε παραπάνω πὼς ὁ ἱδρυτὴς τῆς Θεόδωρος Λάσκαρης εἶχε κατορθώσει νὰ πάρῃ στὸ κράτος του ὅλη τὴ δυτικὴ περαλία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ περιορίσῃ τοὺς Φράγκους στὸ Βόσπορο. Ὅταν βασιλεψαν οἱ διάδοχοι τοῦ Θεόδωρου, ἡ δύναμη τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερη.

Στὴν ἀρχὴ ὁ διάδοχος τοῦ Θεόδωρου καὶ γαμπρός του, ὁ Ἰωάννης Βατάτζης, κατώρθωσε νὰ πάρῃ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νὰ τὴν ἐνώσῃ μὲ τὸ κράτος του. Ἐπειτα ξεκίνησε

Χωροφῦ—Ποταμιάνου. Ἱστορία Ε' δημοτικοῦ, ἐκδ. 5.

νά χτυπήση τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς πῆρε πίσω ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῇ Θράκῃ, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἔτσι ἡ Πόλη βρέθηκε ζωσμένη ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Δὲν πρόφτασε ὁμως οὔτε ὁ Βατάτζης νὰ μπῇ στὴν Πόλη, οὔτε ὁ γιός του, ὁ Θεόδωρος Δούκας Λάσκαρης, γιατί τὸν ἐμπόδισαν οἱ πόλεμοι ποὺ ἔκαμε πάλι μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ μὲ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου.

Τὸ κατόρθωμα νὰ ξαναπάρῃ τὴν Πόλη τὸ πέτυχε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου παιδιοῦ τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη.

4. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη.

Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ πάρῃ τὴν Κωνσταντινούπολη πίσω ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ἀρχισε λοιπὸν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ αὐτοῦ, καὶ γιὰ νὰ προλάβῃ κάθε ἐνόχληση ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἢ ἀπὸ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου, ἔστειλε τὸ στρατηγὸ Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο στὴ Θράκη μὲ λίγο στρατό.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔφτασε μὲ τὸ στρατὸ του στὴ Σηλυβρία. Ἐκεῖ συνάχτηκαν γύρω του πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Πόλης καὶ προσπάθησαν νὰ τὸν πείσουν πὼς ἡ περίσταση ἦταν κατάλληλη νὰ χτυπήσῃ τὴν Πόλη, ἐπειδὴ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ ὁ φραγκικὸς στρατὸς ἔλειπαν σὲ κάποια ἐκστρατεία ἐκεῖ κοντά.

Ὁ Στρατηγόπουλος πείστηκε καὶ βάζει ἀπὸ μιὰ ὑπόγεια εἴσοδο μέσα στὴν Πόλη πενήντα στρατιῶτες. Αὐτοὶ ἀνοιξαν ἀμέσως τὲς πύλες καὶ ὁ Στρατηγόπουλος μπῆκε ἔτσι μὲ ὅλο τὸ στρατὸ του

στην Πόλη, όπου ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸ Μιχαήλ Παλαιολόγο. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι δέχτηκαν μὲ χαρὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Οἱ λίγοι Λατῖνοι ποὺ προσπάθησαν ν' ἀντισταθοῦν, σκοτώθηκαν. Ὁ φράγκος αὐτοκράτορας μὲ ἕλη του τὴν ἀκολουθία ἔφυγε μ' ἓνα μικρὸ πλοῖο.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ στόλος τῶν Βενετῶν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔβαλαν φωτιὰ στὰ σπίτια τῆς παραλίας γιὰ νὰ τοὺς φοβίσουν, καὶ τὸ πέτυχαν. Βενετοὶ καὶ Φράγκοι πῆραν τίς οἰκογένειάς τους καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔστειλε ἔπειτα ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν καλὴ εἶδηση στὸ Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ μόλις τὸ ἔμαθε, τρέχει ἀμέσως στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐκεῖ τὸν ἀνακηρύσσουν αὐτοκράτορα στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας (1261).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

1. Ἡ κατάσταση τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐκναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλιν μὰ δὲ μπόρεσαν πιά ν' ἀναστήσουν τὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, ὅπως ἦταν πρὶν. Τώρα ἡ αὐτοκρατορία ἦταν περιορισμένη στὴ Θράκη, στὴ Μακεδονία, σὲ λίγα νησιά καὶ στὶς Ἀσιατικὰς ἐπαρχίας γύρω στὴ Νίκαια.

Τὸ περισσότερο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας τὸ εἶχαν οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι. Τῆς Τραπεζούντας ἡ αὐτοκρατορία ζοῦσε μιὰ δλότελα ζωὴ χωριστῇ. Στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Βενετοὶ πολλὰς ἀπὸ τὶς ἐλληνικὰς χώρες καθὼς καὶ τὰ νησιά. Ἄλλες χώρες εἶχε στὴν κυριαρχία του ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἦταν ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Τέλος οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι εἶχαν γίνει ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν οἱ Φράγκοι τὴν Πόλιν.

Τὸν τελευταῖο μάλιστα καιρὸ οἱ Σέρβοι εἶχαν πάρει καὶ τὴ βόρεια Μακεδονία. Καὶ ἀργότερα ἀκόμη, ὅταν βασίλευαν στὴν Πόλιν οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ, οἱ Σέρβοι μὲ τὸ δικό τους βασιλέα Στέφανο Δουσάν πῆραν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Μακεδονίας ὡς τὸ Νέστο, τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία. Ὁ Δουσάν ἦταν ἔτοιμος νὰ προχωρήσῃ καὶ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα, μὰ τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο ὁ θάνατος. Ἄμα ὅμως ἔλειψε αὐτός, τὸ κράτος του χωρίστηκε σὲ πολλὰς ἡγεμονίας.

Μόνο στην Πελοπόννησο τὰ πράγματα ἦταν καλύτερα γιὰ τοὺς Ἑλλήνες. Ἐκεῖ οἱ Παλαιοὶ κατῴρθωσαν τὴν ἀρχὴ νὰ πάρουν τὴ Μονεμβασία, τὴ Μάνη καὶ τὸ Μιστρά. Ἐπειτα ἐτοίμασαν στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ τὸν καιρὸ κατῴρθωσαν νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους καὶ νὰ κάμουν τὴν Πελοπόννησο ἰδιαιτέρο ἑλληνικὸ κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ὠνομάστηκε δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶχε γιὰ δεσπότες τ' ἀδέρφια ἢ τὰ παιδιά τῶν αὐτοκρατόρων.

Στὴν κατάστασι αὐτὴ βρισκόταν ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸν καιρὸ ποὺ παρουσιάστηκε νέος ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία, οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι. Στὸν ἐχθρὸ αὐτὸ δὲ μπορούσε καὶ ν' ἀντισταθῇ τὸ κράτος, ἔτσι ποὺ ἦταν ἐξασθενημένο, καὶ ἔπρεπε.

2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι.

Στὰ τέλη τῆς 12. ἑκατονταετηρίδας εἶχε ἀρχίσῃ ἡ φοδερὴ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ.

Οἱ Μογγόλοι, λαὸς βάρβαρος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Ἀσία κατὰ-χτησαν σὲ λιγότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ὅλη σχεδὸν τὴν Ἀσία, τὴ σημερινὴ Ρωσία καὶ τὴν Πολωνία.

Τὸ μεγάλο σελτζουκικὸ κράτος ἦταν τότε χωρισμένο σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν ἀναγκάστηκαν ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἀρχὴ τῶν Μογγόλων.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἓνας Τούρκος ἀρχηγός, ὁ Ἐρτογρούλ, γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς Μογγόλους ξεκίνησε μὲ τὴ φύλὴ του ἀπὸ τὴν κεντρικὴ Ἀσία, ἔφτασε στὸ Ἰκόνιο, παρουσιάστηκε στὸ σουλτάνο καὶ τοῦ δήλωσε πὼς γίνεται δικός του, ἑτοιμὸς νὰ κάμῃ κάθε του διαταγή.

Ὁ σουλτάνος τὸν ἐδέχτηκε μὲ προθυμία καὶ τοῦ παραχώρησε

για να εγκατασταθῇ μιὰ χώρα μικρὴ στὰ σύνορα τοῦ τουρκικοῦ καὶ ἐλληνικοῦ κράτους, κοντὰ στὴν Προῦσα.

Ὁ γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ, Ὁσμάν ἢ Ὁθωμάν, ἀφοῦ κληρονόμησε τὸν πατέρα του, κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὴ μικρὴ του χώρα. Μὲ ληστρικὲς ἐπιδρομὲς ἄρπαξε λίγα φρούρια καὶ μερικὲς πόλεις τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους στὴ Βιθυνία.

Τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκαίνη οἱ Μογγόλοι κυρίεψαν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ἀνατολικό του μέρος τὸ κράτησαν οἱ ἴδιοι γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Τὸ δυτικὸ τὸ χώρισαν σὲ τόσα κράτη ὅσα ἦταν οἱ ἐπαρχίαι του, καὶ τὸ διοικητὴ πού εἶχε κάθε ἐπαρχία τὸν ἀναγνώρισαν ἡγεμόνα κληρονομικό. Ἔτσι ὁ Ὁσμάν ἐγίνε σουλτάνος τοῦ κράτους του μὲ τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν τὸ θρόνο οἱ κληρονόμοι του.

Τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ Ὁσμάν ὠνομάστηκε ὀσμανικὸ ἢ ὀθωμανικό. Μὲ τὴν ὁρμὴ ὅμως πού ἐνιωθε μέσα του ὁ Ὁσμάν δὲν περιώριστηκε στὰ μικρά του σύνορα. Γρήγορα ἄπλωσε τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴ Βιθυνία, καὶ ἔκαμε τὴν Προῦσα πρωτεύουσά του (1326). Ἀπὸ τότε τὸ μικρὸ κράτος πού φύτρωσε ἄξαφνα μέσα στὶς ἐλληνικὰς χώρες ἄρχισε νὰ μεγαλώνῃ καὶ νὰ προσδεύῃ.

Στὴν ἀρχὴ τὸ κράτος αὐτὸ δὲν εἶχε παραπάνω ἀπὸ τετρακόσιες οἰκογένειαι. Ἐπειτα αὐξήθηκε μὲ πληθυσμὸ ἐλληνικόν. Σὲ ὅλες τίς χώρες πού κυρίευσαν οἱ Τοῦρκοι, ἔκαμαν τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους μὲ τὴ βία μωαμεθανούς. Καὶ τὸ στρατό τους ἀκόμη τὸν ἀποτελοῦσαν χριστιανοὶ πού εἶχαν ἀλλάξει τὴν πίστη τους. Ἀπὸ τὸ στρατὸ αὐτὸ ἔμεινε ἑκακοσμένο τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων, πού ὠργάνωσε ὁ Οὐρχάν, ὁ γιὸς τοῦ Ὁσμάν. Οἱ φοβεροὶ γενίτσαροι δὲν ἦταν παρὰ χριστιανοὶ πού τοὺς ἔλλαξαν τὴ θρησκεία ἀπὸ τὰ μικρά τους χρόνια.

Σὲ κάθε χώρα πού κυρίευσαν οἱ ³Τοῦρκοι, μάζευαν τὰ πιὸ γερὰ

παιδιά τῶν χριστιανῶν, ἀπὸ 7 ἕως 15 χρονῶν, τὰ τούρκευαν, τ' ἀνάτρεφαν μέσα στοὺς στρατώνες κι' ἔπειτα τὰ ἔβαζαν στὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων. Τῇ στρατολογίᾳ αὐτῇ τὴν ἔλεγαν τότε

Εἰκ. 21. Οἱ ἑλληνικὲς χώρες στὸ 14. αἰῶνα.

παιδομάζωμα καὶ τὴν ἔκαναν κάθε χρόνο. Οἱ γενίτσαροι ἦταν οἱ πιὸ φανατισμένοι μωαμεθανοὶ στρατιῶτες. Οὐτε γονεῖς ἤξεραν οὔτε οἰκογένεια εἶχαν γιατί καὶ ὁ γάμος ἀκόμη τοὺς ἦταν ἀπαγορευμένος. Γιὰ σπῆτι εἶχαν τὸ στρατῶνα, γιὰ οἰκογένεια τὸ τάγμα καὶ γιὰ πατέρα τὸ σουλτάνο. Μὲ τοὺς γενιτσαροὺς αὐτοὺς οἱ Τούρ-

και ἔκαμαν θαύματα. Βρῆκαν τὴν εὐκαιρίαν ποὺ τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἦταν ἀδυνατισμένο καὶ πῆραν σιγὰ σιγὰ ὅλες τοὺς χῶρες.

3. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Στὴν ἐποχὴ ποὺ βασιλεὺς ὁ Οὐρχάν, οἱ Τούρκοι ἀπλώσαν τὸ κράτος τοὺς ὥς τὸ Βόσπορο καὶ κατὰχτησαν ἀκόμη ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο τὴν Καλλίπολη.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς τοῦ Οὐρχάν, ὁ Μουράτ Α' (1351), κυρίεψε ὅλη τὴ Θράκη καὶ ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ μέσα στὴν Εὐρώπη πιά, τὴν Ἀδριανούπολη.

Τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα δὲ μπόρεσαν τότε ν' ἀντισταθοῦν στὴν ὁρμὴ τῶν γενιτσάρων. Ὁ σουλτάνος ὑποχρέωσε τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Ε' τὸν Παλαιολόγο νὰ κάμῃ εἰρήνην μαζί του καὶ νὰ τοῦ πληρώνῃ κάθε χρόνο φόρο.

Ἐπειτα ὁ Μουράτ στράφηκε στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θεσσαλία καὶ τὶς πῆρε ἀπὸ τοὺς διάφορους ἡγεμόνες ποὺ τὶς εἶχαν μοιράσει ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Παίρνει ἔπειτα τὴν Ἀλβανία καὶ ὕστερα τὴ Θεσσαλονίκην. Ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ στὴ Βουλγαρία, τὴν κυριεύει καὶ τὴν κάνει ἐπαρχία τοῦ κράτους του. Ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Βουλγαρίας παραδόθηκε στοὺς Τούρκους καὶ δέχτηκε θεληματικὰ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκείαν.

Οἱ Σέρβοι τότε, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Κροάτες ἀποφάσισαν νὰ ἐνωθοῦν γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὸ Μουράτ, μὰ αὐτὸς τοὺς νίκησε στὸ Κοσουφοπέδι (1389). Σ' αὐτὴ τὴ μάχη ὅμως σκοτώθηκε καὶ ὁ Μουράτ ἀπὸ ἓνα Σέρβο πληγωμένο. Ὁ γιὸς τοῦ Βαγιαζίτ ὑποχρέ-

ωσε τοὺς Σέρβους νὰ πληρῶνουν φόρο στοὺς Τούρκους καὶ πέρασε ἔπειτα στὴ Μικρὴ Ἀσία.

Ἐκεῖ ὑπόταξε ὅλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν Εὐρώπη. Μπῆκε μὲ τὸ στρατό του στὴ Βλαχία, ἔκαμε τὸν ἡγεμόνα τῆς ὑποτελῆ καὶ ἔπειτα ἄρχισε ἐπιδρομὲς στὴν Οὐγγαρία.

Αὐτὴ τὴ φορά ὁ φόβος σκόρπισε στὴν Εὐρώπη κάποια συγκίνηση. Ἐγινε μιὰ σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ Οὐγγρους, Γερμανοὺς καὶ Γάλλους. Ὁ Βαγιαζίτ ὁμως τοὺς νίκησε ὅλους στὴ Νικόπολη τῆς Βουλγαρίας καὶ τοὺς σκόρπισε.

Τότε ὁ Βαγιαζίτ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ τὴν Πόλη καὶ ἄρχισε νὰ τὴν πολιορκῇ. Ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Παλαιολόγος ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, μὰ ἄδικα. Τὸ ἐλληνικὸ κράτος σώθηκε τότε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Ἕνας ἄλλος ἐχθρὸς τῶν Τούρκων παρουσιάστηκε ἐκεῖ, ὁ Ταμερλάνος, καὶ ἀνάγκασε τὸ Βαγιαζίτ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλη.

4. Ὁ Ταμερλάνος.

Τὸ μογγολικὸ κράτος μὲ τὴ μεγάλη αὐξηση ποὺ εἶδαμε πὼς πῆρε, δὲ μπορούσε νὰ βασιλεύῃ πολὺ. Πρὶν ἀπὸ τὰ 1200 εἶχε χωριστῇ σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα μὲ ἰδιαιτέρους ἡγεμόνες. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες αὐτοὺς, ὁ Ταμερλάνος, κατορθώνει νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς γείτονες καὶ νὰ πάρῃ σιγὰ σιγὰ στὴν ἐξουσία τοῦ ὅλη τῆ μέση Ἀσία. Σ' αὐτὸν καταφεύγουν τώρα ζητώντας τὴν προστασία του οἱ Τούρκοι ἡγεμόνες, οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὶς χῶρες τοὺς ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ. Ὁ Ταμερλάνος μῆνυσε στὸ Βαγιαζίτ νὰ περιοριστῇ στὴ χώρα του καὶ νὰ δώσῃ πίσω στοὺς παλιοὺς κυρίους τῶν ὅλες τὶς χῶρες ποὺ εἶχε πάρει. Δὲν ἦταν ὁμως τόσο εὐκολο

νά υπακούσῃ ὁ Βαγιαζίτ, καὶ ὁ Ταμερλάνος ξεκίνησε τότε μὲ ὀχτακόσιες χιλιάδες βαρβάρους καὶ μπαίνει στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Βαγιαζίτ τὸν ἀντίκρουσε μὲ 350 χιλιάδες στρατό. Ἡ μεγάλη μάχη τῶν δύο βαρβάρων ἔγινε στὰ 1402, κοντὰ στὴ Ἀγκυρα.

Στὴ μάχη αὐτὴ οἱ Ὀθωμανοὶ νικήθηκαν καὶ ὁ Βαγιαζίτ πέθανε σὲ λίγο στὴν αἰχμαλωσία. Νικητὴς ὁ Ταμερλάνος ἐρήμωσε ὅλη τὴ Μ. Ἀσία, ξανάδωσε τὰ κράτη τοὺς στοὺς Τούρκους ἡγεμόνες καὶ γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ σὲ λίγο πέθανε καὶ αὐτός.

Ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ τοῦ Ταμερλάνου τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἔγῃκε ὠφελημένο. Πρῶτα - πρῶτα σώθηκε ἡ Πόλη ἀπὸ τὴν πολιορκία. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔλειψε ὁ Ταμερλάνος, οἱ γιοὶ τοῦ Βαγιαζίτ χωρίστηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ μιλῶνουν μετξὺ τους. Ἀπὸ τίς διχόνοιες αὐτὲς ὠφελήθηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ ξαναπῆραν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης στὸ μέρος τῆς Μαύρης θάλασσας.

Στὸ τέλος ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Βαγιαζίτ ἔμεινε μόνο ἓνας, ὁ Μωάμεθ Α', κύριος ὅλου τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Αὐτὸς προσπάθησε νὰ κάμῃ φίλο τοῦ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, κι ἔτσι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι λησμόνησαν γιὰ λίγο τὴν ἔχθρα τους.

5. Ἄλλοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. Ὅταν πέθανε ὁ Μωάμεθ Α', χάλασε καὶ ἡ φιλία ποὺ εἶχα Ἕλληνες καὶ Τούρκοι. Ὁ γιὸς τοῦ Μωάμεθ καὶ διάδοχός του, ὁ Μουράτ Β', μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο (1421) πολιορκήσε γιὰ λίγο καιρὸ τὴν Πόλη. Στέλνοντας ἔπειτα στρατὸ στὴν Πελοπόννησο ἔκαμε μεγάλες καταστροφές ἐκεῖ καὶ ὕστερα πῆρε τὴ Θεσσαλονίκη.

Τότε ο αυτοκράτορας 'Ιωάννης Η' για να τον βοηθήση ή Εδ-ρώπη, αποφάσισε να υποτάξη την ανατολική εκκλησία στον πάπα. Γι' αυτό πήγε με τον πατριάρχη και άλλους πολλούς αρχιερείς και σπουδασμένους στη Φλωρεντία, όπου ο πάπας είχε προσκαλέσει σύνοδο για να συζητήσουν τον τρόπο που θα ένώνονταν ή ανατο-λική και ή δυτική εκκλησία. Στη σύνοδο εκείνη έπειτα από πολλές συζητήσεις οι Έλληνες παραδέχτηκαν όλους τους όρους που ήθε-λαν οι δυτικοί.

Με όλες όμως τις υποχωρήσεις ή βοήθεια που πήραν οι Έλ-ληνες ήταν άσήμαντη. 'Αλλά και ή ένωση δεν είχε, καθώς έγινε, πολλή αξία, ήταν μόνο τυπική, και όχι πραγματική. Κι' έτσι όμως, άμα γύρισε ο 'Ιωάννης Η' στην Πόλη με τη συνοδεία του, όλοι οι μορφωμένοι κληρικοί και κοσμικοί και ο λαός διαμαρτυ-ρήθηκαν για την ταπείνωση της εκκλησίας. Με αυτόν τον τρόπο ή ένωση δε μπορούσε να πετύχη. Το μόνο αποτέλεσμα που έφερε ήταν πως άναψε το μίσος των ανατολικών για τους δυτικούς τόσο πολύ, που οι Έλληνες προτιμούσαν να πέση ή Πόλη στα χέρια των Τούρκων παρά να υποταχτή ή εκκλησία στον πάπα.

'Ιωάννης Ουνιάδης. Την εποχή εκείνη θα έπαιρνε χωρίς άλλο ο Μουράτ την Πόλη, αν δεν του παρουσιάζονταν νέα εμπόδια.

Τρεις γενναίοι άνδρες αποφάσισαν να σταματήσουν την πρόοδο των Τούρκων, ο άδελφός του 'Ιωάννη Κωσταντίνος Παλαιολόγος, ο έλληνοαρβανίτης Γεώργιος Καστριώτης ή Σκεντέρπεης και ο Ούγγρος 'Ιωάννης Ουνιάδης. Για κακή τύχη όμως δε μπόρεσαν να ένωθούν οι τρεις μαζί, κι έτσι μόνο για λίγο καιρό σταμάτησαν την τουρκική έρμή.

'Ο 'Ιωάννης Ουνιάδης, για να γλιτώση την πατρίδα του από τις επιδρομές των Τούρκων, πολέμησε πολλές φορές με αυτούς κι έπειτα από πολλές νίκες στα 1445 ανάγκασε τους Τούρκους να

περιοριστοῦν πέρα ἀπὸ τὸν Αἴμο. Τὸν ἄλλο χρόνο ὅμως οἱ Οὐγγροὶ νικήθησαν ἀπὸ τὸ Μουράτ κοντὰ στὴ Βάρνα.

Γεώργιος Καστριώτης. Ὁ πόλεμος τοῦ Μουράτ μετὰ τὸν Οὐνιάδη ἐξακολούθησε ἀκόμη, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Γεώργιος Καστριώτης.

Αὐτὸς εἶχε πατέρα τὸν Ἰωάννη Καστριώτη, ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας. Παιδὶ ἀκόμη, ἑννέα χρονῶν, εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὸν πατέρα του στὸ Μουράτ, γιὰ ἐγγύηση πῶς ὁ Καστριώτης θὰ ἔμενε πιστὸς σ' αὐτόν. Κοντὰ στὸ Μουράτ ὅμως ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἐγινε μωαμεθανὸς καὶ πῆρε τ' ὄνομα **Σκεντέρμπεης**, ποὺ θὰ πῇ Ἀλέξανδρος μπέης. Ὅσο μεγάλωνε στὴν ἡλικία ὁ Καστριώτης ἐδειχνε στοὺς πολέμους τὴν παλικαριά του, καὶ γι' αὐτὸ ὁ Μουράτ τὸν τιμοῦσε πολὺ.

Ὡστόσο ὁ Καστριώτης δὲ μπορούσε νὰ ξεχάσῃ οὔτε τὴν πατρίδα του οὔτε τὴν καταγωγή του.

Στὰ 1443, σὲ μιὰ ἐκστρατεία του στὴν Οὐγγαρία πῆρε μετὰ τὴν βία ἀπὸ τὸ γραμματικὸ τοῦ Μουράτ μιὰ διαταγὴ στὸ διοικητὴ ἑνὸς Κάστρου ἀρβανίτικου, στὴν Κρόγια, ποὺ παράγγελλε στὸ φρούραρχο νὰ παραδώσῃ τὸ Κάστρο στὸ Σκεντέρμπεη. Ἀφοῦ πῆρε τὸ γράμμα ὁ Σκεντέρμπεης σκότωσε τὸ γραμματικὸ γιὰ νὰ μὴν τὸ μαρτυρήσῃ στὸ Μουράτ, πῆρε τὰ παλικάρια, τρέχει γρήγορα στὴν Κρόγια καὶ παίρνει τὸ φρούριο.

Ἀπὸ τὴν Κρόγια ὁ Σκεντέρμπεης ἔστειλε μῆνυμα στοὺς Ἀρβανίτες νὰ σηκωθοῦν ὅλοι νὰ πολέμήσουν γιὰ νὰ σώσουν τὸ ἔθνος τους καὶ τὴ θρησκεία τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τρεῖς φορές κίνησε νὰ τὸν χτυπήσῃ ὁ Μουράτ μετὰ πολὺ στρατό, μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Πολλὲς φορές τοῦ ἔστειλε καλὰς προτάσεις γιὰ νὰ φιλιωθοῦν, μὰ ὁ Σκεντέρμπεης δὲ τις δέχτηκε.

Κωσταντῖνος Παλαιολόγος. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Οὐνιάδης στὴν

Οὐγγαρία καὶ ὁ Σκεντέρμπεης στὴν Ἀλβανία πολεμοῦσαν μὲ τὸ Μουράτ, ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Κωσταντῖνος Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Η', ἀπλωσε τὸ κράτος του στὴν Ἀττικὴ καὶ προχώρησε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ προχωρήσῃ ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ Σκεντέρμπεη καὶ μὲ τὸν Οὐνιάδη, γιὰ νὰ χτυπήσουν ὅλοι μαζὶ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουράτ ὅμως, ἀφοῦ νίκησε τοὺς Οὐγγρους στὴ Βάρνα, γύρισε κάτω στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν Κωσταντῖνο. Ὁ Κωσταντῖνος κατάλαβε πὼς μὲ τὸ στρατὸ ποὺ εἶχε, ἓνα μᾶζεμα ἀπὸ ντόπιους ποὺ καλὰ καλὰ δὲν εἶχε προφτάσει ἀκόμη νὰ τοὺς γυμνάσῃ, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ πολεμήσῃ σὲ μέρος ἀνοιχτό. Γι' αὐτὸ τὸν κατέβασε στὸν Ἰσθμό, ποὺ ἦταν τειχισμένος. Ἀλλὰ οὔτε κι ἐκεῖ δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθῇ ὁ Κωσταντῖνος. Μὴν ἔχοντας ἰδέα ἀπὸ πειθαρχία οἱ ἀγύμναστοι ἐκεῖνοι στρατιῶτες δὲν εἶχαν οὔτε θάρρος. Στὴν πρώτη ἐπίθεση τῶν Τούρκων, παράτησαν τὸν ἀρχηγό τους καὶ σκορπίστηκαν. Παίρνει τότε ὁ Μουράτ τὴν Κόρινθο καὶ φτάνει ὡς τὴν Πάτρα. Ὁ κίντυνος αὐτὸς ἀνάγκασε τὸν Κωσταντῖνο νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ Μουράτ μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ τοῦ πληρώνῃ φόρο.

Σὲ λίγο προσκάλεσαν τὸν Κωσταντῖνο στὴν Πόλη γιὰ νὰ φωτίσῃ μὲ τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο τίς στερνὲς στιγμὲς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὄταν πέθανε στὰ 1448 ὁ Ἰωάννης, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀνακήρυσαν αὐτοκράτορα τὸν Κωσταντῖνο. Ἔτσι τὸν ἄλλο χρόνον ἄφησε στὴν Πελοπόννησο τοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶ καὶ Δημήτριον καὶ πῆγε στὴ Πόλη νὰ παραλάβῃ τὴ βασιλεία.

Ἐπειτα ἀπὸ δύο χρόνια πέθανε καὶ ὁ Μουράτ, καὶ ἔγινε σουλτάνος τῶν Τούρκων ὁ γιὸς του Μωάμεθ Β'.

6. Οἱ Τούρκοι παίρνουν τὴν Πόλη.

Οἱ προετοιμασίες. Ὅταν ἀνέβηκε στὰ 1451 στὸ θρόνο ὁ Μωάμεθ, μόλις 21 χρονῶν, ἡ πρώτη σκέψη του ἦταν νὰ πάρῃ τὴν Πόλη. Ἦξερε σὲ ποιά ἀδυναμία βρισκόταν τότε ἡ ἐλληνικὴ πρωτεύουσα. Ἔβλεπε ἀκόμη πὼς τὸ κράτος του δὲ θὰ μπορούσε νὰ στερεωθῇ στὴν Εὐρώπῃ ἂν δὲν κυρίεψε τὴν Πόλη, ποὺ ἦταν τὸ κλειδί γιὰ δυὸ μεγάλες θάλασσες καὶ ἡ γέφυρα σὲ δυὸ στεριεὲς μεγάλες, τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὴν Ἀσία.

Καὶ ὁ Κωσταντῖνος ὅμως ὅταν πῆγαινε στὴν Πόλη, καταλάβαινε πὼς ἀντὶ γιὰ στέμμα θὰ ἔβαζε στὸ κεφάλι του ἓνα ἀγκαθωτὸ μαρτυρικὸ στεφάνι. Ἦξερε σὲ ποιά θέσῃ βρισκόταν τὸ κράτος, καὶ σὰν ἥρωας ποὺ ἦταν, πῆρε τὴν ἀπόφαση ἢ νὰ βασιλέψῃ τιμημένα ἢ ἂν δὲ μπορούσε, νὰ πέσῃ δοξασμένα.

Ἦταν φανερὸ λοιπὸν πὼς τώρα ποὺ ἀντικρίστηκαν δυὸ τέτοιοι ἀρχηγοί, ἡ εἰρήνῃ δὲ θὰ μπορούσε νὰ κρατηθῇ γιὰ πολὺ. Γι' αὐτὸ ἄρχισαν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζονται καὶ οἱ δύο.

Πρώτῃ φροντίδα τοῦ Κωσταντίνου ἦταν νὰ διωρθώσῃ τὰ τεῖχη. Ἐπειτα προσπάθησε νὰ κάμῃ προμήθειες ἀπὸ σιτάρι καὶ νὰ στρατολογήσῃ ξένους ἐθελοντεὲς ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ.

Ὁ Μωάμεθ πάλι ἐτοίμασε μεγάλο στρατὸ καὶ στόλο κι ἔχτισε στὸ πιδ σιενὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀπάνω στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ, ἓνα φρούριο. Ἀντικρὸ σ' αὐτό, στὴν ἀσιατικὴ παραλία, εἶχε χτίσει ἄλλο ὅμοιο ὁ Βαγιαζίτ. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ Πόλη ἦταν ἀποκλεισμένη ἀπὸ κάθε συγκοινωνία μὲ τὴ Μαύρῃ θάλασσα καὶ δὲ μπορούσε νὰ φέρῃ σιτάρι ἀπὸ ἐκεῖ.

Ὁ Κωσταντῖνος διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ νέο φρούριο κι ἔδωσε διαταγὴ νὰ κλείσουν τὲς πύλες τῆς Πόλης. Τότε ὁ σουλτάνος ξεκί-

νησε με 250 χιλιάδες στρατό και με 400 πλοία, και τον Ἀπρίλιο του 1453 ἄρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν Πόλη ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα.

Τέτοιο πλῆθος στρατοῦ ὁ Κωσταντῖνος δὲν εἶχε νὰ τὸ ἀντικρίσῃ παρὰ με 5 χιλιάδες ντόπιους καὶ 2 χιλιάδες ξένους στρατιῶτες με ἄρχηγὸ τὸ γενναῖο Ἰουστινιάνη. Τὰ τεῖχη ἦταν γερὰ, μὰ πολὺ μεγάλα, τόσο ποὺ δὲ μπορούσε νὰ τὰ φυλάξῃ τόσο λίγος στρατός. Τὸ ναυτικὸ τοῦ Κωσταντίνου ἦταν μόνο 26 πλοία, κλεισμένα στὸν Κεράτιο κόλπο. Μιὰ βαριὰ ἀλυσίδα ἔφραζε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου.

Ἡ πολιορκία. Στις 7 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ἄρχισε ἡ πολιορκία καὶ βάσταξε 52 ἡμέρες.

Στις πρώτες ἐπιθέσεις τοὺς οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν ἀποτέλεσμα. Ἐνα πελώριο κανόνι ποὺ εἶχε ὁ σουλτάνος ἔκανε τὶς πρώτες ἡμέρες μερικὲς ζημιὲς στὰ τεῖχη, ἔπειτα ὁμως ἔσπασε. Στις 15 Ἀπριλίου πάλι ἔγινε μιὰ ναυμαχία ποὺ ντρόπιασε τὸν ὀθωμανικὸ στόλο.

Τέσσερα ἑλληνικὰ καράβια ἤρθαν στὴν Πόλη με τροφὲς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο καὶ προσπάθησαν νὰ μποῦν στὸν Κεράτιο. Ὁ τουρκικὸς στόλος ποὺ ἦταν μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου, προσπάθησε νὰ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἄρχισε με μεγάλο πείσμα ναυμαχία. Ὁ σουλτάνος καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ τεῖχη παρακολουθοῦν με περιέργεια καὶ ἀγωνία τὴ ναυμαχία αὐτή. Οἱ Ἕλληνες ναῦτες ἀποκρούουν τὸν ἐχθρικὸ στόλο. Με τὸ ὕγρὸ πῦρ καῖνε πολλὰ τουρκικὰ καράβια καὶ θανατώνουν πολλοὺς ἐχθρούς. Στὸ τέλος μπαίνουν στὸν Κεράτιο.

Ὁργισμένους ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ ὁ σουλτάνος ἔκαμε ἕνα μεγάλο σχέδιο. Κατασκευάζει στὰ ὑψώματα τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Πέραν ἕνα δρόμο ξύλινο, τὸν ἀλείφει με λίπος καὶ με αὐτὸ τὸν

τρόπο περνᾷ σὲ μιὰ νύχτα μέσα 70 πλοῖα του ἀπὸ τὸ Βόσπορο
στὸν Κεράτιο.

Οἱ πολιορκούμενοι ξαφνίστηκαν. Προσπάθησαν νὰ κάψουν τὰ

Εἰκ. 22. Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

πλοῖα αὐτά, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Ἔτσι ἡ πολιορκία ἀπὸ τὴ θά-
λασσα ἔγινε ἀκόμη στενώτερη.

Εἶχαν περάσει ἑπτὰ ἐβδομάδες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἄρχισε ἡ
πολιορκία. Οἱ Ἕλληνες ἀπαντοῦσαν καλὰ στὶς τουρκικὲς ἐπιθέσεις.

Τὰ τείχη ὅμως ἄρχισαν νὰ ραγίζουν σὲ πολλὰς μεριές, γιὰ τὴν χτυποῦσαν ἀκατάπαυτα τὰ τοῦρρικα κανόνια. Κατάλαβε τότε ὁ Μωάμεθ πὼς ἦταν καιρὸς γιὰ τὴ μεγάλη ἐφοδὸ.

Πρὶν τὴν ἀποφασίσαι μὴνυσε στὸν Κωσταντῖνο, ἂν θέλῃ, νὰ παραδώσῃ μόνος τοῦ τὴν Πόλιν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ σεβαστῇ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων καὶ ν' ἀφήσῃ τὸν αὐτοκράτορα μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ νὰ πᾶνε στὴν Πελοπόννησο, καὶ ἐκεῖ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἡγεμόνα ἀνεξάρτητο.

Ἀπελπισμένος ὁ Κωσταντῖνος δὲν περίμενε βοήθειαν ἀπὸ πουθενά. Καὶ ὅμως ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῇ ὡς τὸ τέλος καὶ νὰ πέσῃ τιμημένα. Ἀπάντησε λοιπὸν στὸ Μωάμεθ πὼς δὲν τοῦ παραδίνει τὴν Πόλιν, γιὰτὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουν γιὰ χάριν τῆς.

Ὡρισε τότε ὁ σουλτάνος γιὰ τὴ μεγάλη ἐφοδὸ τὴν 29 Μαΐου. Τὴν παραμονὴ διακήρυξε σὲ ὅλο τὸ στρατό, πὼς ἂν πάρουν τὴν Πόλιν, θ' ἀφήσῃ στοὺς στρατιῶτες ὅλη τὴν κινητὴ περιουσίαν τῶν κατοίκων καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Γιὰ τὸν ἐκπτό τοῦ θὰ κρατοῦσε μόνον τὰ τείχη καὶ τὰ χεῖρια. Ὑποσχέθηκε ἀκόμη μεγάλες ἀμοιβὰς σὲ ὅσους θ' ἀνέβαιναν πρῶτοι στὰ τείχη, καὶ ἔδωκε τοὺς χοτζάδες καὶ τοὺς παπάδες τοῦ νὰ ἐρεθίσουν ὅσομποῦσαν περισσότερο τὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ τοῦ στρατοῦ. Θόρυβος μεγάλος καὶ βοὴ χαρούμενη δέχτηκαν τὸ κήρυγμα αὐτό. Τὰ τοῦμπανα χτυποῦσαν καὶ σὲ ἐλόκληρον τὸ στρατόπεδον ἀναψαν πανηγυρικὰς φωτιὰς.

Στὴν Πόλιν μέσα γινόταν τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὸ θόρυβον καὶ τὶς φωτιὰς οἱ κάτοικοι κατάλαβαν πὼς ἀποφασίστηκε ἡ ἐφοδὸς. Μέσα στὴν πόλιν τότε, βυθισμένη στὸ σκοτάδι, ἀπλώθηκε ἡ λύπη. Ὁ Κωσταντῖνος κάλεσε στὸ παλάτι ὅλους τοὺς ἄρχοντες, στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς. Προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος καὶ τοὺς

λέει ν' αγωνιστοῦν μὲ γενναιότητα γιὰ τὴν ἀγαπημένη Πόλιν τους, τὴν Πόλιν ποὺ εἶναι τὸ καταφύγιο τῶν χριστιανῶν, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειτα πῆρε τὴν ἀκολουθία του καὶ πῆγε στὸ μεγάλο ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου θὰ γινόταν γιὰ στερνὴ φορὰ λειτουργία. Ἐκεῖ ἄκουσε ὁ Κωνσταντῖνος μ' εὐλάβεια καὶ συγκίνηση τὴν ἱερὴ ἀκολουθία καὶ μετέλαβε. Ὑστερα γιὰ τελευταία φορὰ πῆγε στὸ παλάτι του καὶ ἀποχαιρέτισε τοὺς ὑπηρετές του. Τὰ μεσάνυχτα γύρισε πάλι στὰ τεῖχη, ἔκαμε ἐπιθεώρηση καὶ σταμάτησε στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Στὸ μέρος ἐκεῖνο περίμενε νὰ γίνη ἡ μεγαλύτερη ἐπίθεση.

Ἡ ἄλωση. Στις δύο τὰ μεσάνυχτα ἄρχισε ἡ ἔφοδος. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῶν τειχῶν ὤρμησαν οἱ Τούρκοι μὲ μανία, μὰ τὸ ἀγριώτερο κακὸ ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Ἐκεῖ εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος ἀγωνιζόμενος μὲ μεγάλη γενναιότητα νὰ φυλάξῃ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ σημεῖο. Δυὸ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ σουλτάνος πρόσταξε τότε νὰ περάσουν ἐμπρὸς οἱ γενίτσαροι καὶ ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσή τους, μὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη παθαίνουν φοβερὲς ζημιές, χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε.

Ἐφτασαν τὰ ξημερώματα τῆς 29 Μαΐου. Στὴν Πύλη τοῦ Ρωμανοῦ κυμάτιζε ἀκόμη τὰ χαράματα ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸ δικέφαλο ἀετὸ. Τότε οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νέα ἐπίθεση μὲ μεγαλύτερη ἐρμή, μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ φοβερὸ ἥρωισμό τοὺς κράτησαν πάλι.

Ποῖς νὰ περιγράψῃ τότε τὴ χαρὰ τοῦ Κωνσταντίνου γιὰ τὴ νίκη;

Ἐξάφνα ὅμως ἔγινε κάτι φοβερό, ποὺ δὲν τὸ περίμενε κανεὶς.

Κάτω στὴ ριζοτειχιά, σ' ἓνα παράμερο σημεῖο, μιὰ ὑπόγεια πορτοῦλα βρέθηκε ἀνοιχτή. Ποῖς νὰ θυμηθῇ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο

πέραςμα χορταριασμένο ἀπὸ τὴν ἀχρηστία; Μέσα στὴ ζάλη τοῦ πολέμου εἶχαν ξεχάσει οἱ πολιερηθέντες νὰ τὴν κλείσουν. Μὲ τὸ φῶς ὁμῶς τῆς ἡμέρας μερικεὶ Τούρκοι, παραιγμένοι ὡς ἐκεῖ ἀπὸ τὴ μάχη, ἀνακάλυψαν τὴν ξεχασμένη πύλη. Τὴν κοίταξαν παράξενα σὰ θησαυρὸ ἀνέλπιστο. Πλησίασαν, τὴν ἐσπρωξαν, καὶ βλέπουν τὴν ξεθαμμένη πέρτα νὰ ὑποχωρῇ στοὺς σκουριασμένους τῆς ἀρμούς. Περνεὺν μέσα ἀμέσως, καλεὺν καὶ ἄλλους νὰ μποῦν, κι ἔτοι μαζεμένοι τώρα ὠρμητοὶν μὲ νικητήριες κραυγὰς γιὰ τὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, πίσω ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ σουλτάνος τὸ ἔμαθε γρήγορα καὶ πρόσταξε νὰ δυναμώσῃ ἡ ἐπίθεσις ἐμπρὸς στὰ τεῖχη. Τότε μερικεὶ γενίτσαροι τ' ἀνέβηκαν. Ἡ στιγμή ἐκείνη ἦταν γιὰ τὸν Κωσταντῖνο φοβερή. Εἶδε τὸν ἑαυτοῦ του κυκλωμένο ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, περιζωσμένο ἀπὸ τὸ θάνατο. Τὸν κυνηγεῦσαν μὲ ἄγριες φωνές, χτυπήματα καὶ βογκητά. Κάθε ἐλπίδα, ἦταν πιά χαμένη, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐξακολουθεῖ ν' ἀγωνίζεται σὰν τὸν τελευταῖο στρατιώτη. Βλέπει ὅλους τοὺς δικούς του γύρω νὰ σκοτώνονται. Ἀπελπισμένος πιά ἐβγαλε μιὰ δυνατὴ φωνή: «Δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι;»

Δὲν πρόφτασε ὁμῶς ν' ἀποτελειώσῃ τὴν παράκλησίν του. Τούρκος στρατιώτης τὸν πλησιάζει ἀπὸ πίσω καὶ τοῦ δίνει ἓνα χτύπημα βαρὺ. Ὁ Κωσταντῖνος ἔπεσε νεκρὸς. Ἐπεσε σὰν ἥρωας. Ἐπεσε καθὼς ἡ Πόλη, ὅχι μὲ χτύπημα παλικαρίσιο ἀπὸ ἐμπρός, παρὰ τῇ στιγμῇ ποὺ τὸν ἐχτύπησαν ἀπὸ πίσω.

Ἀρχισαν τότε οἱ Τούρκοι τὴν σφαγὴν. Ἀφοῦ ξέκαμαν ὅλη τὴ φρουρά, ρίχτηκαν σὰ μεθυμένοι στὴ διαρπαγὴ. Ἐξήντα χιλιάδες ἀπὸ τοὺς κατοίκους πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν καταφύγει στὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Παλιὰ παράδοση τοὺς ἔκανε νὰ πιστεύουν πὼς ἓνας ἄγγελος θὰ κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐμπρὸς στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, νὰ διώξῃ τοὺς

Τούρκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἐλπίδες μάταιες. Οἱ Τούρκοι μὲ τὰ πελέκια τους ἔσπασαν τὶς πόρτες τοῦ μεγάλου ναοῦ. Ὅλους ὅσοι βρέθηκαν μέσα τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἔδεσαν. Ἐγδυσαν τὸν πλοῦσιο ναὸ καὶ πῆραν ὅλους τοὺς θησαυροὺς του καὶ τ' ἀκριβὰ κοσμήματα του. Μέσα στὸν ἅγιο τόπο τώρα γίνονται βρῆβαρικὲς ἀσχημίες.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴν ἄλλη πόλη ἀρχισε λεηλασία ποὺ βόσταξε τρεῖς μέρες. Σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ σουλτάνου οἱ βάρβαροι νικητὲς ἄρῃσαν σ' αὐτὸν μόνο τὰ τείχη καὶ τὶς εἰκοδομές.

Τὴν ἴδια μέρα, κατὰ τὸ μεσημέρι, μπήκε καβάλα καὶ ὁ Μωάμεθ. Πῆγε ἀμέσως στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀνέβηκε στὴν ἀγία τράπεζα καὶ προσευχήθηκε. Ἀπὸ τότε ὁ μέγας ναὸς τῆς χριστιανισμῆς ἔγινε τζαμί. Ὅμοια τούρκεψαν καὶ ἄλλες πολλὰς ἐκκλησίες τῆς Πόλης.

Ἐπειτα ὁ σουλτάνος ἔδωσε διαταγὴ νὰ φάξουν μέσα στὰ πτώματα νὰ βροῦν τὸ νεκρὸ αὐτοκράτορα. Τὸ μεγάλο νεκρὸ τὸν ἀνγνώρισαν ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀστῆρες, ποὺ φοροῦσε στὰ πόδια. Πρόσταξε τότε ὁ Μωάμεθ νὰ στήσουν τὸ κεφάλι τοῦ Κωνσταντίνου ψηλὰ σὲ μιὰ στήλη, γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦν ὅλοι, καὶ νὰ θάψουν τὸ σῶμα του.

Δὲν ξέρει κανεὶς ποῦ ἔθαψαν οἱ Τούρκοι τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα. Πολλοὶ πιστεύουν πὼς τὸν ἔθαψαν μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας. Ὅπου καὶ νὰ εἶναι ὅμως ὁ τάφος του, τ' ὄνομά του εἶναι χαραγμένο στὶς καρδιὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες θὰ τὸν εὐγνωμονοῦμε αἰώνια γιατί ἔπασσε ἥρωικά, σὰν ἀληθινὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ.

7. Τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μὲ τὸ χαμὸ τῆς Πόλης χάνεται ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ Μωάμεθ κυρίεψε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων, στὴν Πελοπόννησο καὶ τὸ φράγκικο δουκάτο τῆς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντας. Ἀργότερα οἱ Τούρκοι πῆραν καὶ ὅλες τὶς χῶρες καὶ τὰ νησιά ποὺ κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Βενετοί. Ἔτσι ὅλες οἱ ἐλληνικαὶ χῶρες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑπτανήσο, ἔπεσαν ὀριστικὰ στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ καὶ ἐπεσε ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ὁ ἐλληνισμὸς δὲ χάθηκε. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς μεγάλης συμφορᾶς ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἔνωσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν πεποίθησιν, πὼς θὰ ἔρθῃ ἡμέρα νὰ ἐλευθερωθῇ πάλι τὸ ἔθνος, καὶ ἡ πεποίθησις αὕτη, ὅσο περνοῦσαν οἱ αἰῶνες, ἀντὶ νὰ λιγοστεύῃ μεγάλωνε. Τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς θέρριψαν τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα. Γι' αὐτὸ τὸ ἔθνος, ἀπὸ βροχνίστηκατε τρακόσια χρόνια, κατάρθωσε στὰ τελευταῖα μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες του νὰ σκάψῃ τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς του καὶ νὰ γκρεμίσῃ τοὺς τοίχους τῆς.

Ἡ θλίψη τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ ἡ πίστις του πὼς μιὰ μέρα θὰ ξαναγίνῃ ἐλληνικὴ καθρεφτίζεται σὲ δημοτικὰ τραγούδια καὶ σὲ παραδόσεις καθὼς αὐτὰ :

Θρήνος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἐξηνταδυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
Ψάλλει ξεροβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης
κι' ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγῃ ὁ βασιλέας,
φωνή τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :

«Πάψετε τὸ χεουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἄλμα,
παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κερὰ σβητήτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκίψη
Μόν στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά νάρτουνε τρεῖς καράβια,
τόνα νὰ πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βιγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν ἄγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν »
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύξης.
τάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ σας εἶναι.»

Ἡ τελευταία λείτουργία.

Τὴν ὥρα ποὺ μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἀγιά Σοφιά δὲν εἶχε τελειώ-
σει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ παπὰς ποὺ ἔκανε τὴ λειτουργία πῆρε ἀμέσως
τὸ ἅγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἐμπῆκε οὐ μιὰ θύρα καὶ
ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι ποὺ τὸν ἐκυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνη
ἄφαντος καὶ ἤβραν ἐμπρός των τοῖχο· πολέμησαν νὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰ
ὄπλα τους καὶ δὲ μπόρεσαν. Ἐφεραν ὕστερα χτίστες, κι ἐκεῖνοι δὲν ἔκα-
μαν τίποτε. Προσκάλεσαν κατόπι ὅλους τοὺς χτίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ
πάντα σ' ἐνέργεια νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνο τὸν τοῖχο ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κό-
ποι πῆγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λαστοὺς οὔτε μὲ ὅλα τα σύνεργα δὲ μπόρε-
σαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξη ἡ θύρα
μόνη της ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ παπὰς νὰ τελειώσῃ
τὴ λειτουργία στὴν Ἀγιά Σοφιά, ὅταν θὰ πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς.

Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκίψη ἡ Πόλη, καὶ μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρ-
κοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιάς μας καβάλα στ' ἄλογό του νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἦταν
πλήθος ἀρίθμητο ἡ Τουρκιά, χιλιάδες τὸν ἔβαλαν στὴ μέση, κι ἐκεῖνος
χτυποῦσε κι ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθὶ του. Τότε σκοτώθη τ' ἄλογό
του, κι ἔπεσε κι αὐτός. Κι ἐκεῖ ποὺ ἕνας ἀράλης σήκωνε τὸ σπαθὶ του

· νὰ χτυπήσῃ τὸ βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε, καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιά βαθιά στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴν Χρυσόπορτα.

Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς, καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα νά ῥοθῃ πάλι ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ, Οἱ Τοῦρκοι τὸ ξέρουν αὐτό, μὰ δὲ μποροῦν νὰ βροῦν τὴ σπηλιά ποὺ εἶναι ὁ βασιλιάς. Γι' αὐτὸ ἔχρισαν τὴν πόρτα, ποὺ ξέρουν πὼς ἀπ' αὐτὴ θὰ ἔμπῃ ὁ βασιλιάς γιὰ νὰ τοὺς πάρῃ πίσω τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ κατεβῇ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιά καὶ θὰ τὸν ξεμαρμαρώσῃ, καὶ θὰ τοῦ δώσῃ στὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, ποὺ εἶχε στὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῇ ὁ βασιλιάς καὶ θὰ μῇ στὴν Πόλη ἀπὸ τὴ χρυσόπορτα, καὶ κυνηγώντας μὲ τὰ φουσάτα του τοὺς Τοῦρκους θὰ τοὺς διώξῃ ὡς τὴν κόκκινη μηλιά. Καὶ θὰ γίνῃ μέγας σκοτωμός, ποὺ θὰ κολυμπήσῃ τὸ μοσκάρι στὸ αἷμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

1. Ἡ ἀναγέννηση.

Ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης δὲ ζημιώθηκε μόνο ὁ ἑλληνισμός. Γιά δὴν τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἄλωση ἦταν μεγάλη συμφορά.

Πολλὰ καλλιτεχνήματα τοῦ παλίου καιροῦ καὶ χειρόγραφα μεγάλων συγγραφέων, θησαυρισμένα μέσα στὴν Πόλη, χάθηκαν· τότε στὴν τουρκικὴ κατάχτηση. Ἐπειτα ἡ Εὐρώπη ζημιώθηκε καὶ στὰ ἐμπορικά της συμφέροντα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πάτησαν οἱ Τούρκοι στὰ ἑλληνικὰ χῶματα, τὰ πλούσια αὐτὰ μέρη ἐρημώθηκαν. Δὲν εἶχαν πιὰ οὔτε διοίκηση οὔτε ἀσφάλεια. Ἔτσι ὁ πλοῦτος τοὺς ἔμενε θαμμένος στὴ γῆ. Ὅλα αὐτὰ τ' ἀτέλειωτα χρόνια τῆς σκλαβιάς, δολόκληρα 400 χρόνια, ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν ἀνατολὴ δὲν εἶχε καμιὰ σχέση οὔτε ἐμπορικὴ οὔτε βιομηχανική.

Ἡ κατάχτηση ὁμῶς τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔφερε καὶ ἓνα μεγάλο καλὸ στὴ δύση, τὴν ἀναγέννηση.

Ὡς τὴν ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν ἡ Εὐρώπη, καθὼς εἴπαμε, ἦταν σὲ βάρβαρη κατάσταση. Ἀπὸ τίς σταυροφορίες ἄρχισε νὰ ἔχη σχέσεις ἡ ἀπολίτιστη Εὐρώπη μὲ τὴν πολιτισμένη ἀνατολή. Ἀρχισαν τότε στὴν Εὐρώπη νὰ προοδεύουν τὸ ἐμπόριο, ἡ βιομηχανία, οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Τότε ἔγιναν τὰ πρῶτα πανεπιστήμια, τότε φάνηκαν στὴν Ἰταλία δυὸ μεγάλοι ποιητές, ὁ Δάντης καὶ ὁ Πειράρχης. Τότε ἀκόμη ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Τὰ ἔργα βέβαια τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν εἶχαν ἀκόμη ἀτέλειες. Καὶ στὰ σχολεῖα καὶ

Ειζ. 23. 'Ο Δαυίδ του Μιχαήλ Ἀγγέλου.

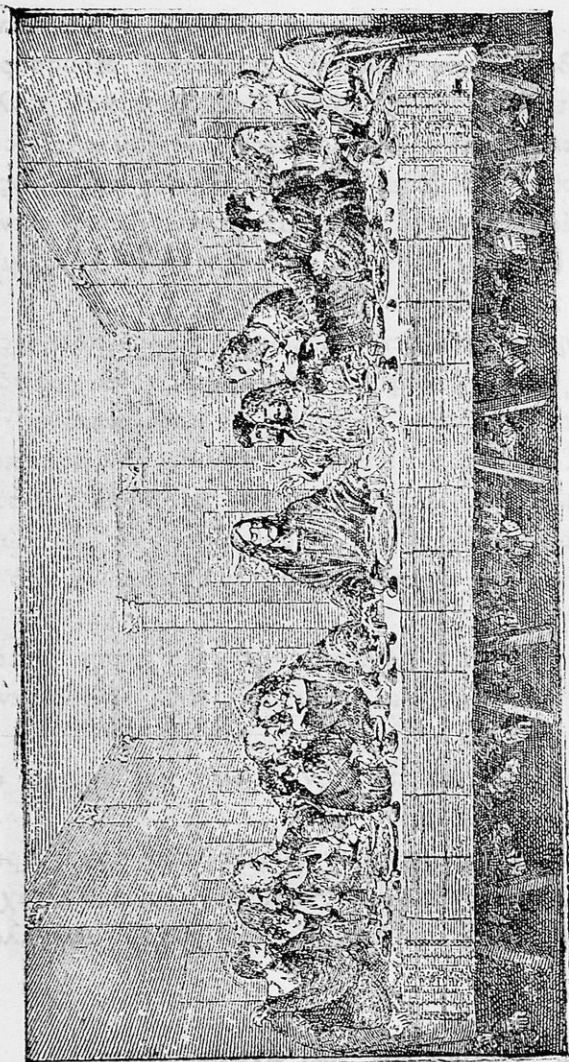
σιὰ πανεπιστήμια δὲ γινόνταν ἀκόμη ἐπιστημονικὴ διδασκαλία. Ὅλη ἡ ἐκπαίδευση ὑπηρετοῦσε μόνο τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴ θεολογία.

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἦταν ἡ Ἑὐρώπη ὅταν πῆραν τὴν Πόλιν οἱ Τούρκοι. Δίγο καιρὸ ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση καὶ πρὸ πάν-

Εἰκ. 24. Ὁ Μουσῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

των ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ, πολλοὶ γραμματισμένοι Ἕλληνες φεύγοντας τοὺς Τούρκους εἶχαν σκορπιστῇ σὲ διάφορες πόλεις τῆς Ἰταλίας. Οἱ γνωστότεροι ἀπὸ τοὺς σπουδασμένους αὐτοὺς ἦταν ὁ Λεόντιος Πλάτος, ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσολωράς, ὁ Θεόδωρος Γαζής, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Βησσαρίωνας, ὁ Ἰωάννης

Εικ. 25. Ὁ μυστινὸς δεινὸς τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι.

Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κωσταντίνος Λάσκαρης καὶ ὁ ἀδερφός του Ἰωάννης, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος.

Οἱ γραμματισμένοι αὐτοὶ πῆραν μαζί τους καὶ πολλὰ βιβλία παλιῶν συγγραφέων καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἀνοιξαν οἱ ἴδιοι σχολεῖα, ὅπου τοὺς ἐξηγοῦσαν. Οἱ ἰδέες καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ ὕφος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων γέννησαν τὸ θαυμασμὸ τῶν μορφωμένων Εὐρωπαίων καὶ τοὺς ἔκαμν νὰ τοὺς μελετήσουν. Ἄλλη μιὰ φαρὰ ἡ παλιὰ Ἑλλάδα καταχτοῦσε τὸν κόσμῳ.

Παρουσιάστηκαν τότε στὴν Εὐρώπῃ πολλοὶ ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες μὲ ἀληθινὴ μεγαλοφυΐα, ποὺ ἄρχισαν νὰ γράφουν καὶ νὰ κατασκευάζουν τὰ ἔργα τους σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Τότε καὶ ἡ ἐπιστήμῃ ἄρχισε νὰ παρακολουθῇ τὸ δρόμῳ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ ν' ἀναπτύσσεται ἐλεύθερα. Τότε ἀκόμῃ ἄρχισε καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ λυτρώνεται ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες, νὰ μορφώνῃ τὸ νοῦ του καὶ νὰ προσδεύῃ.

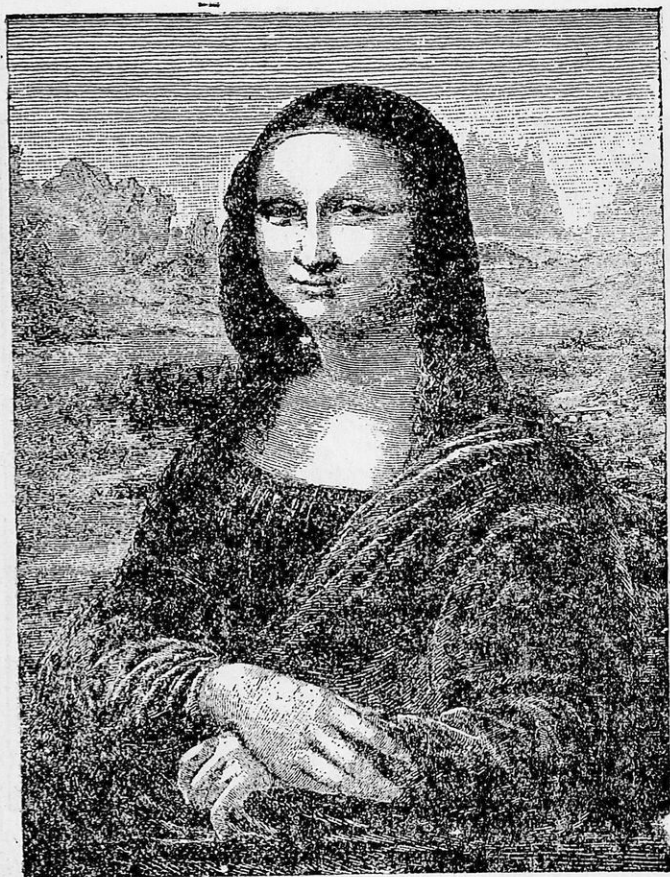
Τὴν κίνησιν αὐτὴ ποὺ ξανάφερε στὴ ζωὴ τὴν ἐπιστήμῃ καὶ τὴν τέχνη τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, τὴν ὠνόμασαν ἀναγέννησιν.

Ἡ ἀναγέννησις ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ ἔπειτα ἀπλώθηκε σὲ ὁλόκληρῃ τὴν Εὐρώπῃ.

Φάνηκαν τότε μεγάλοι συγγραφεῖς σὰν τὸν Ἀρίστο, τὸν Τάσο, τὸν Σαίξπηρ, τὸν Θερβάντες καὶ μεγάλοι καλλιτέχνες, ὅπως ὁ Λεονάρδος Νταβίντσι, ὁ Ραφαήλ, ὁ Μιχαήλ Ἀγγελος, ὁ Τιτσιανὸς καὶ ἄλλοι.

2. Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις.

Ἡ ἀναγέννησις στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες ἔφερε μὲ τὸν

Είλ. 26. Ἡ Τζοκόντα τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι.

καιρὸ καὶ τὶς ἐπιστημονικὰς ἐφευρέσεις καὶ τὶς γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις ποὺ ἔκαμαν καλύτερη τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας. Αὕτὴ εἶναι ἡ πιὸ σπου-

Εἰκ. 27. Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Ραφαήλ.

δαία ἀπ' ὅλες τὶς ἐφευρέσεις. Ὡς τότε τὰ βιβλία ἦταν χειρόγραφα καὶ κόστιζαν πολὺ. Γι' αὐτὸ μόνο πλούσιοι μπορούσαν νὰ διαβάζουν. Μὲ τὴν τυπογραφίαν ὅμως τὰ βιβλία διαδόθηκαν καὶ στὸ λαό, ἡ παιδεία ἀπλώθηκε σὲ ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ οἱ ἐπιστῆμες βρῆκαν τὸ μέσο νὰ διαδοθοῦν καὶ νὰ προκόψουν.

Εἰκ. 28. Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου τοῦ Ραφὴλ.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Γουτεμβέργιο.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας. Εἶναι καὶ αὕτῃ ἀπὸ τῆς πιδ ὠφέλιμες καὶ σπουδαῖες ἐφευρέσεις, γιατί βοηθεῖ τὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν στίς ἀνοιχτὲς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς, ἐνῶ πρὶν τὰ ταξίδια τοὺς ἦταν περιορισμένα κοντὰ στὴ στεριά.

Ἡ ἐφεύρεση αὕτῃ στηρίζεται στὴν ιδιότητα ποὺ ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνα νὰ στρέφῃ τὴ μία τῆς ἄκρῃ στὸ βοριά καὶ τὴν ἄλλῃ στὸ νοτιῶν. Τὴν ιδιότητα αὕτῃ τῆς μαγνητικῆς βελόνας τὴν ἤξεραν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Ἀραβες, μὰ δὲν τὴν εἶχαν χρησιμοποιήσει. Στὴν Εὐρώπῃ πρῶτος βρῆκε τὴ ναυτικὴ πυξίδα ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας.

Ἡ ἐφεύρεση τοῦ μπαρουτιοῦ. Εἶναι καὶ αὕτῃ σπουδαία, γιατί ἄλλαξε τὴ μέθοδο τοῦ πολέμου. Ὡς τότε ὁ πόλεμος στηριζόταν στὴ προσωπικὴ παλικάριὰ τῶν πολεμιστῶν καὶ γι' αὐτὸ ἀναπτύχτηκε στὴν Εὐρώπῃ ὁ ἱπποτισμός. Ἡ ἐφεύρεση ἔρριξε τὸν ἱπποτισμὸ καὶ ἔδωσε σημασία στίς λαϊκὲς τάξεις, ἀφοῦ πιά ὁλος ὁ λαὸς μπορούσε νὰ μεταχειρίζεται τὰ ἴδια ὄπλα.

Ἀλλὰ καὶ αὕτῃ ἡ ἐφεύρεση δὲν ἦταν νέα. Τὸ μπαρούτι, τὸ μεταχειρίζονταν ἀπὸ παλιὰ χρόνια οἱ Κινέζοι, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἀραβες γιὰ νὰ σπάζουν βράχους. Σὲ τουφέκι τὸ μεταχειρίστηκε πρῶτος ὁ μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτσος.

Οἱ γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις. Αὐτὲς ἔγιναν κυρίως ἀπὸ Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλλους θηλασσοπόρους. Ἀφορμὴ ἔδωσε σ' αὐτὲς ἡ ἀνάγκη νὰ βροῦν δρόμο γιὰ τῆς Ἰνδίες, γιὰ νὰ ἐμπορεύωνται εὐκολώτερα μὲ τῆς χώρες αὐτές.

Ὡς τότε τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἔβγαιναν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας, τὸ μετᾶξι, τῆς πολυτίμης πέτρες, τῆς μυρουδιῆς, τὰ ἔφεραν οἱ Ἀραβες ἐμποροὶ ἀπὸ τὴ στεριά στοὺς λιμένες τῆς Μεσογείου

Εικ. 29. 'Ο άνταρπαισμός τοῦ Τιτσιανού.

καὶ προπάντων στήν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ νὰ τὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἐκε-
μὲ τὰ πλοῖα στήν Εὐρώπη. Ἔτσι ὅμως κόστιζαν πολύ. Γι' αὐτὸ
ζητοῦσαν πάντοτε νὰ βροῦν δρόμο γιὰ νὰ πηγαίνουν τὰ πλοῖα ἴσια
στὶς Ἰνδίες.

Οἱ Πορτογάλλοι ἀναζήτησαν αὐτὸ τὸ δρόμο πρὸς τὸ μέρος τῆς
ἀνατολῆς καὶ πέτυχαν. Ταξίδεψαν γύρω στήν Ἀφρική, ἔφτασαν
στὶς Ἰνδίες καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ μεγάλο ἀπαικιακὸ κράτος.

Οἱ Ἰσπανοὶ ζήτησαν τὸ δρόμο αὐτὸ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος. Ὁ
Χριστόφορος Κολόμβος ἀπὸ τὴ Γένουα πῆρε γιὰ βάρση
πῶς ἡ γῆ ἔχει σχῆμα σφαίρας, μιὰ θεωρία ποὺ εἶχε ἀρχίσει τότε
νὰ ὑποστηρίζεται. Ὁ Κολόμβος μὲ τὴ βάρση αὐτὴ συλλογίστηκε
νὰ ταξιδέψῃ πρὸς τὴ δύση γιὰ νὰ φτάσῃ στὶς Ἰνδίες.

Τὸ σχέδιό του τὸ δέχτηκε ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπα-
νίας καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, πλοῖα καὶ ναῦτες
γιὰ νὰ κἀνῃ τὸ ταξίδι.

Προχώρησε λοιπὸν μὲ τὰ πλοῖα του δυτικὰ καὶ ἔφτασε στὶς
Ἀντίλλες, νησιὰ ποὺ τὰ πῆρε πῶς ἦταν μέρος τῶν Ἰνδιῶν, ἐνῶ τὸ
μέρος ἐκεῖνο ἦταν νέα ἡπειρος, ἡ Ἀμερική. Ἐπειτα οἱ Ἰσπανοὶ
κιντήχτησαν τὸ Μεξικὸ καὶ τὸ Περού καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ μεγάλο ἀποι-
κιακὸ κράτος.

Ἀργότερα ἄλλος Πορτογάλλος ἡθαλασσοπόρος, ὁ Μαγκελάνος,
ἀνακάλυψε τὸν πορθμό, ποὺ ἀπὸ τ' ὄνομά του λέγεται ἀπὸ τότε
Μαγκελάνειος, πέρασε στὸν Εἰρηνικὸ ὠκεανὸ καὶ ἔφτασε πραγμα-
τικὰ στὶς Ἰνδίες, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς ἐλπί-
δος γύρισε στήν Εὐρώπη. Ἐκαμε, μὲ ἄλλα λόγια, πρῶτος αὐτὸς
τὸ γύρο τοῦ κόσμου.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλλους ἄλλοι λαοὶ τῆς
Εὐρώπης καὶ προπάντων Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ ἔκαμαν διάφορες
ἐκστρατεῖες καὶ ἱδρυσαν στὶς νέες χῶρες ἀποικίες.

Εἰκ. 30. Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ.

Καθώς οί ἐφευρέσεις ἔτσι καὶ οἱ ἀνακαλύψεις ἔγιναν αἰτία
ν' ἀλλάξη τὴν ὄψη τῆς ἡ ζωῇ τῆς κοινωνίας. Ἡ μεσαιά τάξη
ἄρχισε νὰ ἐμπορεύεται μὲ τὶς νέες πλούσιες χώρες καὶ ἔτσι σύναξε

Εἰκ. 31. Ὁ Χριστόδουρος Κολόμβος.

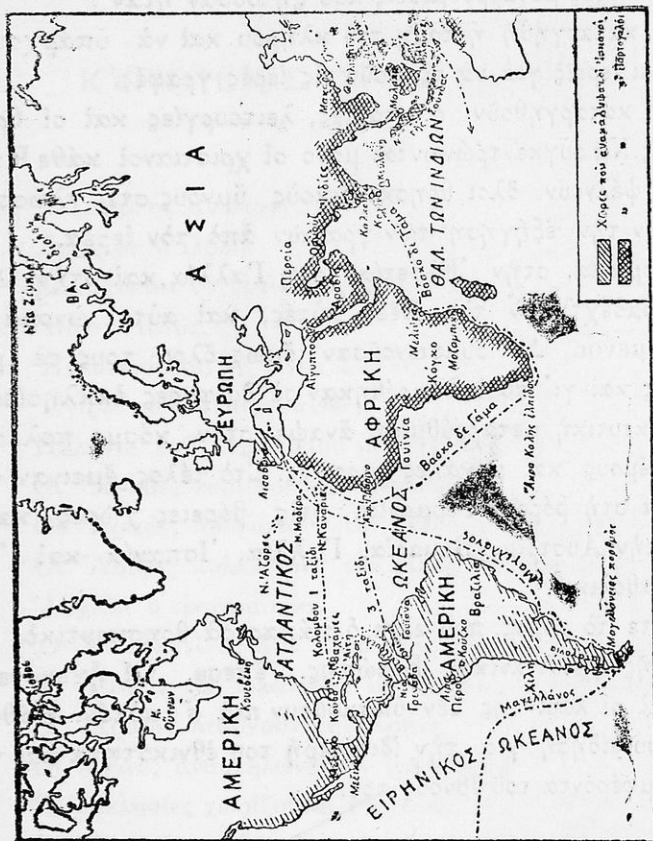
ἄπειρα πλούτη. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ ἄστοι ἔγιναν πλουσιώτεροι
ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ οἱ φραγμοὶ ποὺ χώριζαν τὸ λαὸ σὲ διάφορες
τάξεις, ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν καὶ νὰ πέφτουν.

3. Ἡ μεταρρύθμιση.

Ἐλευθερώνοντας ἡ ἀναγέννηση τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔφερε
στὴ δύση καὶ τὴ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση.

Μὲ τὴν ἐπιρροή ποὺ εἶχε ὁ κλῆρος στοὺς βαρβάρους κατοίκους
τῆς Εὐρώπης κατῴρθωσε ν' ἀποχτήση πλούτη μεγάλα καὶ ὅταν

οἱ κληρικοὶ πλούτισαν ἄρχισαν νὰ κάνουν καταχρήσεις. Ὅταν ἔμως μὲ τὴν ἀναγέννηση ἄρχισαν νὰ μορφώνωνται οἱ ἄνθρωποι. πολέμησαν τὸν κλήρο. Ἀφορμὴ στὴν ἐξέγερση αὐτὴ ἐδόσε· ὁ

Εἰς. 32. Οἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις

πάπας Λέων Ι' (1517), ποὺ συγχωροῦσε τὶς ἁμαρτίες μὲ χρήματα, πωλῶντας τὰ περίφημα συγχωροχάρτια.

Τὴν ἀρχὴν ἔκαμαν τρεῖς μοναχοί. Ὁ Λούθηρος στὴ Γερμανία, ὁ Τσβίγκλιος καὶ ὁ Καλθίνος στὴν Ἑλβετία.

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὴς καταχρήσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πάπα καὶ ἄρχισαν νὰ κηρύττουν πῶς πρέπει ἡ ἐκκλησία νὰ μεταρρυθμιστῇ.

Οἱ κυριώτερες μεταρρυθμίσεις ποὺ ζητοῦσαν ἦταν :

α') Νὰ καταργηθῇ ἡ τάξη τοῦ κλήρου καὶ νὰ ὑπάρχουν μόνο παντρεμμένοι ἱερεῖς γιὰ νὰ ἐξηγοῦν τὶς ἱερὲς γραφές.

β') Νὰ καταργηθοῦν οἱ γιορτές, λειτουργίες καὶ οἱ θρησκευτικὲς τελετές. Νὰ συγκεντρώνωνται μόνο οἱ χριστιανοὶ κάθε Κυριακῇ, καὶ τότε νὰ ψέλνουν ὅλοι θρησκευτικοὺς ὕμνους στὴ γλώσσα τους καὶ ν' ἀκοῦν τὴν ἐξήγηση τῶν γραφῶν ἀπὸ τὸν ἱερέα.

Στὴ Γερμανία, στὴν Ἑλβετία, στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία πολλοὶ παραδέχτηκαν τὶς ἰδέες αὐτές, καὶ αὐτοὶ ὠνομάστηκαν διαμαρτυρόμενοι. Δὲ συμφωνοῦσαν ὅμως ὅλοι τους σὲ μερικὲς λεπτομέρειες καὶ γι' αὐτὸ διαρέθησαν σὲ διάφορες ἐκκλησίες.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση ἀναφε στὸν κόσμον πολλοὺς ἐμφύλιους πολέμους καὶ μεγάλες ταραχές. Στὸ τέλος ἔμειναν οἱ διαμαρτυρόμενοι στὴ βόρεια Γερμανία, στὶς βόρειες χῶρες καὶ στὴν Ἀγγλία. Στὴν Αὐστρία, Βαυαρία, Γαλλία, Ἰσπανία καὶ Ἰταλία ἔμειναν οἱ καθολικοί.

Ἀπὸ τότε τὸ κύρος ποὺ εἶχε ὁ πάπας σὰ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, ἔπεσε. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ λαοὶ τῆς δὲν ὑπακούουν πιά σ' αὐτόν. Κάθε λαὸς τώρα ἔχει συνείδηση γιὰ τὴν ἰδιαίτερή του ἐθνικότητα καὶ γιὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τοῦ ἔθνους του.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 306—337 Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.
330 Χιτίζεται ἡ Πόλη.
474 Καταλύεται τὸ δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.
527—565 Ἰουστινιανός.
527 Ἐγκαινιάζεται ἡ Ἁγία Σοφία.
622 Ἐγίρα τῶν μωαμεθανῶν.
622—627 Πόλεμοι τοῦ Ἡρακλείου μετὰ τοὺς Πέρσας.
637 Οἱ Ἀράβες κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα.
672—679 Οἱ Ἀράβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν πρώτη φορά.
718 Οἱ Ἀράβες πολιορκοῦν τὴν Πόλιν δευτέρη φορά.
726 Ἀρχίζει ἡ εἰκονομαχία.
762 Ὁ Κωνσταντῖνος δ' Ε' νικᾷ τοὺς Βουλγάρους στὴν Ἀγχιάλῳ.
814 Ὁ Λέοντας Ε' νικᾷ τοὺς Βουλγάρους στὴ Μεσημβρία.
826 Οἱ Ἀράβες παίρνουν τὴν Κρήτη.
842 Οἱ εἰκόνες ἀναστηλώνονται (Θεοδώρα).
867 Οἱ ἐκκλησίες χωρίζονται (Φώτιος).
961 Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς παίρνει πίσω τὴν Κρήτη.
971 Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς νικᾷ τοὺς Ρώσους καὶ Βουλγάρους.
979—1018 Ὁ πόλεμος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου μετὰ τοὺς Βουλγάρους.
1096—1099 Πρώτη σταυροφορία

- 1204 Οἱ Φράγχοι κυριεύουν τὴν Πόλην.
1261 Οἱ Ἕλληνες παίρνουν πίσω τὴν Πόλην.
1453 Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Πόλην.
1492 Ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς.
1517 Θρησκευτικὴ μεταρρίθμιση στὴ δύση (Λούθηρος).

ΧΑΡΤΕΣ

1.	Ἡ Ἰταλία.....	σελ. 5.
2.	Ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ῥώμης.....	» 8.
3.	Ἡ Κωνσταντινούπολη.....	» 16.
4.	Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ δυτικὰ κράτη.....	σελ. 24 καὶ 25.
5.	Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔπειτα ἀπὸ τὶς κατακτήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ.....	» 29.
6.	Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου...	» 39.
7.	Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων.....	» 44.
8.	Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια Βασιλείου τοῦ Βουλ- γαροκτόνου.....	» 61.
9.	Ἡ Εὐρώπη στὸ 12. αἰῶνα.....	» 64.
10.	Οἱ Ἑλληνικὲς χῶρες τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας.....	» 79.
11.	Οἱ » » στὸ 14. αἰῶνα.....	» 87.
12.	Οἱ γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις.....	» 117.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1.	Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος	σελ.	13
2.	Τὸ λάβαρο	»	14
3.	Οἱ τρεῖς ἱεράρχες	»	23
4.	Ὁ Ἰουσπινιανός	»	26
5.	Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας	»	31
6.	Τὸ ἐξωτερικὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας	»	32
7.	Ὁ Ἡράκλειος	»	36
8.	Λέοντας ὁ Ἰσάυρος	»	48
9.	Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος	»	58
10.	Ἀλέξιος Κομνηνός	»	69
11.	Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος	»	96
12.	Ὁ Δαυὶδ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου	»	105
13.	Ὁ Μωυσῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου	»	106
14.	Ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Λεονάρδου Νταβίντση	»	107
15.	Ἡ τζοκόντα τοῦ Λεονάρδου Νταβίντση	»	109
16.	Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Ῥαφαήλ	»	110
17.	Ἡ Παναγία τοῦ Ἀγίου Σίξτου τοῦ Ῥαφαήλ	»	111
18.	Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Τιτσιανοῦ	»	113
19.	Ἡ Παναγία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Τιτσιανοῦ	»	115
20.	Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος	»	116

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο Α'

Τὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ ὁ χριστιανισμός.—1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμῃ. 2. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων. 3. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. 4. Πῶς διαδόθηκε ὁ χριστιανισμός. 5. Οἱ πρώτες ἐκκλησίες. 6. Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν. 7. Ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος. 8. Ὁ χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζεται ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους. 9. Ἡ Κωνσταντινούπολη. 10. Τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. 11. Ὁ μεγάλος Θεοδόσιος.
σελ. 3—19

Κεφάλαιο Β'

Τὸ ρωμαϊκὸ κράτος τῆς ἀνατολῆς γίνεται ἑλληνικόν.—1. Τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος. 2. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχες. 3. Ὁ Ἰουστινιανός. 4. Ἡ στάση τοῦ Νίκα. 5. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 6. Τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 7. Τὸ κράτος γίνεται πᾶν ἑλληνικόν.
σελ. 20—34

Κεφάλαιο Γ'

Οἱ περσικοὶ πόλεμοι.—1. Οἱ Πέρσες. 2. Ὁ Ἡράκλειος. Τὰ τέσσερα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου. 3. Οἱ Ἀβανοὶ πολιορκοῦν τὴν Πόλιν. 4. Καταστροφὴ τῶν Περσῶν.
σελ. 35—40

Κεφάλαιο Δ'

Οἱ Ἀραβες.— 1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του. 2. Πῶς διαδόθηκε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. 3. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἀράβων. 4. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη. 5. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη γιὰ δευτέρη φορά. Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν. σελ. 41—46.

Κεφάλαιο Ε'

Ἡ μεταρρύθμιση.— 1. Ἀποπὰ θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικά. 2. Τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Φώτιος. σελ. 47—51

Κεφάλαιο Ζ'

Οἱ Βουλγαρικοὶ πόλεμοι.— 1. Οἱ Σλάβοι. 2. Οἱ Βούλγαροι. 3. Οἱ Βούλγαροι γίνονται χριστιανοί. 4. Μακεδονικὴ δυναστεία. 5. Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκὴς ταπεινώνει Ρώσους καὶ Βουλγάρους. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὀριστικὰ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων. σελ. 52—62

Κεφάλαιο Ζ'

Σταυροφορίες.— 1. Ἡ Εὐρώπη στὸ μεσαίωνα. 2. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία στὸ μεσαίωνα. 3. Γιατὶ ἔγιναν οἱ σταυροφορίες. 4. Α' σταυροφορία. Ἀλέξιος Κομνηνός. 5. Β', Γ' καὶ Δ' σταυροφορία. 6. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλη. σελ. 63—74

Κεφάλαιο Η'

Ἡ Φραγκοκρατία.— 1. Πῶς μοιράστηκε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. 2. Οἱ ἑλληνικὲς χῶρες στὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας. 3. Τὰ ἑλληνικὰ κράτη ὡς τὸν καιρὸ πού ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλη. 4. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη. σελ. 75—83

Κεφάλαιο Θ'

Οἱ Παλαιολόγοι. Οἱ Τοῦρκοι παίρνουν τὴν Πόλιν.—1. Ἡ κατάκτηση τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. 2. Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. 3. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο. 4. Ὁ Ταμελάνος. 5. Ἄλλοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο. 7 Τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. σελ. 84—103

Κεφάλαιο Ι'

Ἡ Εὐρώπη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. — 1. Ἡ ἀναγέννηση. 2. Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις. 3. Ἡ μεταρρύθμιση σελ. 104—113

ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Νέα ελληνική ιστορία, για την Γ' τάξη, *έγκυκλιμένη* από το Έκπαιδευτικό συμβούλιο, από την αναθεωρητική επιτροπή και στον τελευταίο διαγωνισμό (1929).
 2. Ιστορία της ελληνικής αυτοκρατορίας, για την Ε' τάξη, *έγκυκλιμένη* από το Έκπαιδευτικό συμβούλιο, από την αναθεωρητική επιτροπή και στον τελευταίο διαγωνισμό (1929).
 3. Αρχαία ελληνική ιστορία, για την Δ' τάξη γραμμένη σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου.
 4. Οι ήρωες των αρχαίων Ελλήνων, ιστορία για την Γ' τάξη, γραμμένη σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου
-

Μετ' Ἑλληνικὴ ἱστορία
Χωρὰ Ποταμίου

$$\frac{218}{1600}$$

850
1/2

(333)
Αριθ. Πρωτ. 44451
Διεκπ.

Εν Αθήναις τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς τὸν κ. Ἀντ. Χωραφᾶν

Συγγραφέα διδακτικοῦ βιβλίου δημ. σχολείων.

Ἀνακοινούμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταριθμοῦ ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 τεύχος Β' φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας Ε' Δημοτικοῦ*, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—30 ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ἰουλίου 1929 (Τεύχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 9.55

Ἀριθ. ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως 44451

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 54700

11.9.1930

Ἄρθρον 9 τοῦ ἀπὸ 26ης Ἰουλίου 1929 Προεδρικοῦ Διατάγματος

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 20 % ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθεῖσης ἀνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμισθίαν τῆς δαπάνης συσκευῆς, τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.